ದುವ ಮುನ್ನ

ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ತಂದೆಯವರಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕುಲಪುರೋಹಿತ ಆಲೂರ ಂಕಟರಾಯರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೦ರಲ್ಲಿಯೇ 'ಕರ್ನಾಟಕ ವೀರ ರತ್ನಗಳು' ಂಥವನ್ನು ಬರೆದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ, ರ್ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಂಥ ಉದಾತ್ತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವರು ವೀರ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದರು.

ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹೊಸ ಶ್ಯಾಂಶಗಳೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ, ಇನ್ನೂ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಂಥದ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಮಹತ್ವವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಗತವೈಭವ' ುತ್ತು 'ಕರ್ನಾಟಕ ವೀರ ರತ್ನಗಳು' ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯ ದ್ಯೋತಕ ಳಾಗಿವೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿ ದ್ದುಂಟು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಮಿತಿಯವರು 'ಕರ್ನಾ ಟಕ ವೀರ ರತ್ನಗಳು' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಿ. ಯು. ಸಿ. ಕಲಾ ವಿಭಾಗ ಮತು ಾಣಿಜ್ಯ ವಿಭಾಗ (Arts and Commerce) ಗಳಿಗೆ ಪಠ್ಯವೆಂದು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಐದನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ ಇದೀಗ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟ ಸಮಿತಿಯ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞ ದ್ದೇವೆ.

...ದ ಪ್ರಕಾಶನದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಸಹಕರಿಸಿದ ಾಮ... ...ೋದ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ. ಎಲ್. ಆಯ್ ಆಕಳವಾಡಿ ದು... ...ರಿದ್ದೇವೆ.

...ದೇವಿ ವ. ಹುಯಿಲಗೋಳ

೧೧-೪-...

ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರವೇಶ

(ಮೊದಲನೆಯ ಆವೃತ್ತಿಯಿಂದ)

ಶ್ರೀ ರಾಮರಾವ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರರತ್ನಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ, ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ, ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ಯೋಚನೆ ಮಾಡದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟೆವು. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ, ಅತ್ಯಂತ ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಳಿದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ವೀರರತ್ನಗಳು ದೊರೆಯಲಾರವೇ? – ಎಂದು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸ. ಆದರೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೊಡನೆ, ನಮಗೆ ಕೆಲವು ಅಡಚಣಿಗಳು ಹೊಳೆದುವು. ರತ್ನಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಬಾಲಕನೆದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟಾಗ, ಆತನು ಆ ರಾಶಿಯೊಳಗಿಂದ ಯಾವುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ತೋಚದೆ ಹೌಹಾರಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆಯೆ ನಮ್ಮ ಅವಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಏನೋ, ನೂರಾರು ವರ್ಷ ಕಟ್ಟಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ, ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವೀರರು ಸಹಜವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿಯೋ, ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಉಜ್ವಲವಾದ ಇತಿಹಾಸ. ಒಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಒಬ್ಬರು ಮಿಗಿಲಾಗಿರುವ ನೂರಾರು ವೀರರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕು, ಯಾರನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತೋಚದೆ ಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದಷ್ಟು, ಸಾಧನಸಂಗ್ರಹವು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನಿಯಮಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಗಿಸಬೇಕಾದುದರಿಂದಲೂ ವೀರತ್ವದ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳನ್ನಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕದಂಬ, ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಗಂಗ, ಕಲ್ಯಾಣಚಾಳುಕ್ಯ, ವಿಜಯನಗರ – ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಮನೆತನಗಳೊಳಗಿಂದ ಹಲಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ವೀರತ್ವದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆವು. ಅಲ್ಲದೆ ಒಬ್ಬ ಪಾಳೆಯಗಾರನ, ಕುವರಲಕ್ಷ್ಮ ಕುಮಾರರಾಮ ಎಂಬಿಬ್ಬ ತರುಣರ ಮತ್ತು ಅರಸಿಯಾದ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೀರಸ್ತ್ರೀಯಾದ ಓಬವ್ವ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಹೆಂಗ

ಸರ ವೀರತ್ವವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವೆವು. ಕೇವಲ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆವುದಾಗಲಿ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆವುದಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ, ಈ ವೀರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಬಿಡದಂತೆಯೂ ಓದಲಿಕ್ಕೆ ಮನೋರಂಜಕವಾಗುವಂತೆಯೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವೆವು. ಅರ್ಥಾತ್, ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವೀರತ್ವವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗುವುದು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ. ಆದುದರಿಂದ, ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳೇ ಬಹಳ. ಈ ಪುಸ್ತಕವು ವಿಶೇಷತಃ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದು, ಈ ವೀರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಓದಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಸರವಾಗುವಂತೆ ಕೊಡದೆ, ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ರುಚಿಕಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆವು.

ಇದಾಯಿತು ವಿಷಯದ ವಿಚಾರ. ಇನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಭಾಷೆಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಎರಡು ಮಾತು ಹೇಳುವದು ಅವಶ್ಯ. ವೀರರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬರೆದ ಭಾಷೆಯು ವೀರ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿರಬೇಕು. ಆದರೆ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನಿರ್ವೀರ್ಯರಾಗಿರುವ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರತ್ವವನ್ನು ತರುವದೆಲ್ಲಿಂದ? ಅಲ್ಲದೆ ನಾವು ಕವಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ, ಸ್ವಭಾವತಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ ಅಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ವೀರರ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಮಗಿರುವ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಭಾಷೆಗೆ ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ವೀರತ್ವದ ಬಣ್ಣಕೊಡಲು ಮಾತ್ರ ಯತ್ನಿಸಿರುವೆವು. ವೀರಶಾಸನಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ನಮಗೆ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಮಾತು ಹೊಳೆಯಿತು. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಆ ವೀರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ತೇಜವು ತುಂಬಿರುತ್ತದೆಂಬುದು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಜನರು ಜೀವಂತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ವೀರಶಾಸನಗಳು ಅವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕವಿಗಳು ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನಾಬಲದಿಂದ ಬರೆದವುಗಳೂ ಅಲ್ಲ; ವೀರತ್ವದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸುಳಿದಾಡಿದ ಭಾವನೆಗಳು ಅವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವೀರರ ಭಾಷೆಯು ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಿಕ್ಕಕಡೆಗೆಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯಲಾರದು. "ತಾಗಿ ತಳ್ತು ಇರಿದು ಕೊಂದನು." "ಸೇನೆಗಳು

ತಾಗಿದವು.” “ಬರಿಸಿಡಿಲಿನಂತೆರಗಿದನು.” “ಸುರಿಗೆ ಕಾಳಗ” ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೀರಗಲ್ಲಿನೊಳಗಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನಾವು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವೆವು. ಒಬ್ಬ ಅರಸನು ತನ್ನ ಶತ್ರುವಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಸುರ್ರೆಂದು ನೀರನ್ನು ಉಣಿಸಿದನೆಂದೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಮಸೆದನೆಂದೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶತ್ರುವಿನ ವದನವನ್ನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಒರೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಘಣ್ಣೆಂದು ಅದನ್ನು ಇಟ್ಟನೆಂದೂ ವರ್ಣನೆಯುಂಟು. ಶತ್ರುಗಳ ತಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಅವರ ಸೇನಾಸಮೂಹವನ್ನು ಗಾಲಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿ, ಯುದ್ಧರಂಗವೆಂಬ ಬಾವಿಯೊಳಗಿಂದ ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಲತೆಗೆ ರಕ್ತದ ನೀರನ್ನು ಯಾತ ಹೊಡೆದನಂತೆ! ಒಬ್ಬನು ಶತ್ರುಗಳ ಉರಗಳನ್ನು ಥೊಕ್ಕನೆ ಕುತ್ತಿ, ಚಕ್ಕನೆ ಭುಜದ್ವಂದ್ವಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೆತ್ತಿ, ವೀರಶ್ರೀಗೆ ಆ ದೊಡ್ಡ ಕರುಳುಗಳ ತೋರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನಂತೆ! ಹೀಗೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಬೀಳುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಭಯಂಕರವಾದ ಯುದ್ಧಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಈಗ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಸಾಧ್ಯವು? ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ನಾವು ಈ ತರಹದ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವೆವು. ವೀರರಿಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಬಿರುದುಗಳೂ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ರಣರಸಿಕ, ರಣರಾಗ, ರಣರಂಗಸಿಂಗ, ಪರಬಲ ಶಾರ್ದೂಲ, ವೀರಮಾರ್ತಂಡ – ಇವೇ ಮುಂತಾದ ನೂರಾರು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಾವು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳನ್ನು ನಾವು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವೆವು. ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ತರಹದ ವೀರಭಾಷಾಶೈಲಿಯೊಂದನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದಕ್ಕೆ ನಾವು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವೆವು. ಹಳಗನ್ನಡ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತರುವಾಗ, ಹೊಸಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬೆಸಿಗೆ ಹೊಂದುವಂತೆಯೂ ಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುವಂತೆಯೂ ನಾವು ಎಚ್ಚರಪಟ್ಟಿರುವೆವು. ನಮಗಿಂತ ಸಮರ್ಥರಾದ ವಾಙ್ಮಯ ಭಕ್ತರು ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ, ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವೀರಶೈಲಿಯೊಂದನ್ನು ಪರಿಪಕ್ವದೆಶೆಗೆ ತರಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ೧೫-೨೦ ಸಾವಿರ ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳು ಧೂಳು ತಿನ್ನುತ್ತ ಬಿದ್ದಿರುವವು. ಅವೆಲ್ಲ ಶಿಲಾ ಲಿಪಿಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದರೆ, ವೀರತ್ವದ ವಿಧವಿಧವಾದ ಮಾದರಿಗಳೂ ನಮಗೆ ದೊರೆಯಬಹುದು, ವೀರಭಾಷೆಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೂ ನಮ್ಮ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು. ಆಗ, ಈ ಪುಸ್ತಕ ದೊಳಗಿನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕುಂದುಗಳು ದೂರಾಗುವವು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರು ಇಂಥ ಅಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತರಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇರಲಿ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ, ಪುಸ್ತಕಪ್ರವೇಶ ವಿಧಿಯು ಅಥವಾ ವಾಸ್ತುವಿಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತ ವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ, ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ನಮ್ಮ ತರುಣ ಮಿತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ. ಮೇವುಂಡಿ ಮಲ್ಹಾರರಾಯರ ಉಪ ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿಗೂ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೀವ್ರ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಯೂನಿವರ್ಸಲ್ ಪವರ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ವರಿಗೂ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಈ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಧಾರವಾಡ
೧-೫-೧೯೩೦
ಪ್ರಮೋದ ಸಂವತ್ಸರ
ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ೨ (ಅಕ್ಷಯ ತೃತೀಯ.)

ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಅಭಿಮಾನಮೇರುವಾದ

ಮಯೂರ ವರ್ಮ

(೩ನೆಯ ಶತಮಾನ)

ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿಯೂ ಗಂಭೀರವಾಗಿಯೂ ಹರಿವ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಡುವೆ ತಡೆಯುಂಟಾದಲ್ಲಿ, ಅದರೊಳಗಿನ ಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಒಂದಡೆಗೆ ಸಂಚಿತವಾಗಿ, ಅದರಿಂದ ಅನೇಕ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಗಳುಂಟಾಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಗೋಕಾವಿ, ಶಿವಸಮುದ್ರ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ತಡಸಲುಗಳನ್ನೂ ಆಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಈ ಮಾತು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವುದು. ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ತುಸು ತಡೆಯುಂಟಾದೊಡನೆಯೆ ಅವರ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಆವೇಶ ತುಂಬಿ ಅವರಿಂದ ಅಘಟಿತ ಕೃತ್ಯಗಳು ಘಟಿಸುತ್ತವೆ. ಮಯೂರಶರ್ಮನೆಂಬೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಜೀವನದ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ತರಹದ ಒಂದು ತಡೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ವಿಲಕ್ಷಣ ತೇಜದ ಮೂಲಕ, ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅರಸನಾದನು.

ಈಗ ಸರಾಸರಿ ೧೭೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮಾತು. ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಳಗುಂದ (ಸ್ಥಾನಕುಂದೂರು) ದಲ್ಲಿ ಮಯೂರಶರ್ಮನೆಂಬೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು. ಆತನ ಪೂರ್ವಜರು ವಿವಿಧಯಜ್ಞಾವಭೃತ

ಪುಣ್ಯರು; ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಚರ್ಚಾಪರರು; ಶೃತಿಶೀಲಶೌಚಾದ್ಯಲಂಕೃತರು; ತಮ್ಮ ಗೃಹ ಸಮೀಪ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕಡವಾಲ (ಕದಂಬ) ಮರದ ಮೂಲಕ "ಕದಂಬ" ರೆಂಬ ಅಪರನಾಮಧ್ಯೇಯವುಳ್ಳವರು. ಮಯೂರಶರ್ಮನೂ ಪರಂಪರಾಗತ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರನು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಯೂರಶರ್ಮನ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಪಲ್ಲವ ಅರಸರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ಎಡೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಲ್ಲವ ನರೇಂದ್ರರು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಂಚೀನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ್ದರು. ಕಂಚೀನಗರವು ವಿವಿಧವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಆಗರವಾದುದಲ್ಲದೆ, ಸಕಲ ಕಲೆಗಳ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿಯೂ ವಿದ್ಯೆಗಳ ತವರೂರಾಗಿಯೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಶೃತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ– ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವಂತಹ ನೂರಾರು ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನ (ಪಾಠಶಾಲೆ) ಗಳು ಭರದಿಂದ ಬೆಳೆದಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾವಿರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ದೇಶ–ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದು ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಪಠನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಯೂರಶರ್ಮನೂ ಆ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ಆತನು ಸದಾ ತನ್ನ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಮಗ್ನ; ಮಿಕ್ಕಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಅರಿಯದವ; ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗದವ. ಹೀಗಿರಲು, ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಯ ಲಾಯದವರು ಆತನನ್ನು ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಕೆಣಕಿ ಕಾಲು ಕೆದರಿ ಜಗಳ ತೆಗೆದು, ಆತನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕಂತೆ ಬೈದು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿದರು. ತಾವು ಅರಸನ ಆಳುಗಳೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಬಲವಾದ ಹೆಮ್ಮೆ! ಮಯೂರಶರ್ಮನಂತಹ ತೇಜಸ್ವಿಯು ಮದ್ದಾಳುಗಳ ಆ ಅವಹೇಳನವನ್ನು ಸಹಿಸುವದೆಂತು ? ಕೂಡಲೆ ಮಯೂರಶರ್ಮನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಆ ಆಳುಗಳು ತನಗೆ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವರನ್ನು ದಂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಆಳುಗಳ ಅಪರಾಧಗಳ ನ್ನೆತ್ತಿಹಿಡಿಯುವದೊಂದು ದುಶ್ಚಟ. ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ಆ ಬಡ ಹಾರುವನ ನುಡಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಮರಳಿ ಮಯೂರಶರ್ಮನನ್ನೇ

ದೂಷಿಸತೊಡಗಿದನು! ಅದನ್ನು ಸಹಿಸುವುದು ಮಯೂರಶರ್ಮನಿಗೆ ಶಕ್ಯ ವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಕೆರಳಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದನು. ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಅರಸನೆಂಬುದರ ಅರಿವು ಕೂಡ ಆಗ ಆತನಿಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ನೆತ್ತರವು ಬಿಸಿಯಾಯಿತು. ಮತ್ತು ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನವ ನಂದರು ಮಾಡಿದ ಅಪಮಾನದಿಂದ ರೇಗಿಗೆದ್ದು, ಚಾಣಕ್ಯನು ಅವರನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಘೋರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ, ಮಯೂರಶರ್ಮನೂ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮೂಲವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾಟನ ಮಾಡು ವುದಕ್ಕೆ ಭೀಷ್ಮ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಮದ್ದಾನೆಯಂತೆ ಮೆರೆವ ಆ ಮದಾಂಧರಾಜನ ಸೊಕ್ಕನ್ನಡಗಿಸದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಮಯೂರಶರ್ಮನಲ್ಲ ವೆಂಬುದೇ ಆತನ ಶಪಥ! ಮಯೂರಶರ್ಮನು ಜನ್ಮತಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿ ದ್ದರೂ ಆತನ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾತ್ರರಕ್ತವು ಹರಿಯುತಿತ್ತು. ಅದು ಈ ಅಪ ಮಾನದಿಂದ ಕುದಿಗೊಂಡು ಉಚ್ಚಳಿಸಿತು. "ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಅರಸರ ಗರ್ವವೆಷ್ಟು ನೋಡಿರಿ! ಅವರು ಕಂಡಕಂಡವರನ್ನು ಕಂಡಕಂಡಂತೆ ತುಚ್ಛೀ ಕರಿಸುವರಲ್ಲ! ತಾವೊಬ್ಬರೆ ಶೂರರು, ಧೀರರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅವರು ಮೈಮರೆದಿರುವರು! ನಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾವು ಗುರುಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತ ರೀತಿಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ನಮಗೆ ವಿದ್ಯಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರ ಬೇಡವೆ? ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೂಡ ನೃಪಾಧೀನವಾಗಿರಬೇಕೆ? ಇದಕ್ಕೂ ಶೋಚನೀಯವಾದ ಸಂಗತಿ ಇನ್ನಾವುದಿರಬೇಕು? ಛೀ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಿಗಿದು ತಕ್ಕುದಲ್ಲ. ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹವೂ ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಣವೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಮಾತ್ರವೇ ಕರ್ತವ್ಯ ವಲ್ಲ. ಅದು ಸಕಲ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಪವಿತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯ" ಎಂದು ಬಗೆದು ತನ ಗುಂಟಾದ ಅಪಮಾನದ ಕಲಂಕವನ್ನು ರಕ್ತಸೇಚನದಿಂದಲೇ ತೊಳೆವುದು ಲೇಸೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನ ಹಲ್ಲುಮುರಿದು ತನ್ನ ಜನ್ಮಭೂಮಿ ಯಾದ ಬನವಾಸಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ತಾನು ದೊರೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉನ್ನತವಾದ ಆಶೆಯನ್ನು ತಾಳಿದನು. ಕುಶ ಸಮಿತ್ತು ಗಳನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷವಾದ ಆತನ ಕೈಗಳು ಕ್ರೂರವಾದ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದುವು; ವೇದಘೋಷದ ಬದಲು ಆತನ ಮುಖ

ದಿಂದ ರಣಗರ್ಜನೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪ್ರವಚನ ಪಟುವಾದ ಮಯೂರಶರ್ಮನು ಪರಾಕ್ರಮ ಪಟುವಾದ ಮಯೂರವರ್ಮನಾದನು.

ಆತನು ಮೊದಲು ಕಂಚೀನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜದ್ರೋಹದ ದಾಹವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಇದು ಗೊತ್ತಾದೊಡನೆಯೆ ರಾಜ ದ್ರೋಹಿಯಾದ ಆತನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ಎಳೆತರುವುದಕ್ಕೆ ನಗರ ರಕ್ಷಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಇನ್ನು ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಉಳಿವುದು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಭಂಗ ತರಬಹುದೆಂದೆಣಿಸಿ, ಆ ಸಾಹಸಭೀಮನು ಪುಟಚಂಡಿನಂತೆ ಹಾರಿ ಕಾವಲುಗಾರರ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಜಾರಿ ಪಾರಾಗಿ, ಶ್ರೀ ಪರ್ವತದ ಬಳಿ ಇರುವ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಕಾನನವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೊದಗಿದ ಪರಿಪರಿಯ ವನವಾಸ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲಳವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಧೀರರ ಧೀರನಾದ ಆತನು ಆ ವಿಪತ್ತುಗಳಿಗೆ ಲೇಶಮಾತ್ರವೂ ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಲಿಲ್ಲ. (ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ, ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ, ಬಂಟನು ಯಾವಾಗಲೂ ಬಂಟನೇ.) ಆ ವೀರ ಮಾರ್ತಾಂಡನು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಮಲೆ-ಯಾಳುಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲು ಬಿಲ್ಲಾಳುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡನು. ಅವರಿಗೆ ತಾನು ಅಧಿನಾಯಕನಾಗಿ ನೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೃಹದ್ಬಾಣನೆಂಬ ಭೂಪಾಲ ನನ್ನು ತನ್ನ ಬಾಣಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯಿಂದ ಜರ್ಜರಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಆತ ನಿಂದಲೂ ಮಿಕ್ಕ ಅನೇಕ ರಾಯರುಗಳಿಂದಲೂ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನೆತ್ತಿದನು. ಅತುಲ ಸಾಹಸದಿಂದಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಅನೇಕ ನರಪತಿಗಳನ್ನಳುಕಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ತನ್ನಂಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನ ಹುಬ್ಬುಗಳು ಗಂಟಿಕ್ಕಿದುವು. ಮಯೂರವರ್ಮನು ಕಾಲಿಟ್ಟೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಟುವದಕ್ಕೋ ಸ್ಕರ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ನಾನಾವಿಧವಾದ ಬಲೆಗಳನ್ನೊಡ್ಡಿದನು. ಆ ವಿಪನ್ನಾ ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಯೂರವರ್ಮನು ಬಗೆಬಗೆಯ ವೇಷಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ವೈರಿಗಳ ಮೋರೆಗೆ ಮಂಕುಬೂದಿಯನ್ನು ಎರಚಿ, ಕಣ್ಣುತಪ್ಪಿಸಿ ಜಿಗಿದು, ಮತ್ತೆ ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತೊಡೆ ಚಪ್ಪರಿಸಿ ನಿಂತನು! ಕೊನೆಗೆ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ಬೇಸತ್ತು ಮಯೂರವರ್ಮನನ್ನು ಮೆಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ದಂಡನ್ನೇ

ಅಟ್ಟಿದನು. ತೀವ್ರವೇ ತಾನೂ ಬಂದು ಇದಿರಾದನು. ಬಹು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಹೊಂಚುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮಯೂರವರ್ಮನಿಗೆ ಇದೊಂದು ಸುಸಂಧಿಯು ತಾನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಂತಾಯಿತು. ಮಯೂರವರ್ಮನು ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಪಡೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಪಲ್ಲವ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಗಿಡಗದಂತೆ ದೊಪ್ಪನೆ ಹಾರಿ ಬಿದ್ದನು. ಆ ಎರಡು ಸೇನೆಗಳ ನಡುವೆ ತುಮುಲವಾದ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಪರಬಲಶಾರ್ದೂಲನಾದ ಆತನು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಕವಿದು ಬರುವ ತುಳಿಲಾಳುಗಳನ್ನು ತುಳಿದು ತುಂಡರಿಸಿ, ಭುಜಖಡ್ಗದಿಂದ ಇರಿದಿರಿದು ದೆಸೆಬಲಿಗೆಯ್ದು, ಅದನ್ನು ಚಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ತಾನು ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಾಪಾನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನ ಗರ್ವವು ಭಂಗವಾಯಿತು. ಆತನ ಶೌರ್ಯ–ಸಾಹಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಹೋದುವು. ರಣದೇವತೆಯ ಮೆಚ್ಚನ್ನು ಪಡೆದು ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಯೂರನೆಡೆಗೆ, ಆತನು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಿತ್ರನಾದನು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಯೂರವರ್ಮನು ತನ್ನ ಜನ್ಮಭೂಮಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟು ತಾನೇ ಅರಸನಾಗಿ ಕದಂಬಕುಲಸ್ಥಾಪಕನಾದನು. ಉದ್ವೀಕ್ಷಿಸುವ ತರಂಗಮಾಲೆಗಳಿಂದೊಪ್ಪುವ ಪಡುವಣಗಡಲ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ತನ್ನ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ಸ್ಥಾನಕುಂದೂರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಯಾವತ್ತೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ಅವನೀಶ್ವರರೂ ಕಾಲಿಡಕೂಡದೆಂದು ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದನು. ವೈಜಯಂತೀ ಅಥವಾ ಬನವಾಸಿಯು ಈ ನವರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅವನ ಇಚ್ಛೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನ ಮಾನಭಂಗಮಾಡಿ ಆತನಿಂದ ತನಗುಂಟಾದ ಅಪಮಾನದ ಕಲುಷವನ್ನು ತೊಳೆವ ಕೆಲಸ ಒಂದು ಉಳಿದಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆತನು ವೈಜಯಂತೀ ನಗರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಬಂಧೋತ್ಸವವನ್ನು ಹೂಡಿ, ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ತಾನೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಪಟ್ಟಬಂಧಸಂಪೂಜೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು ! ಆ ಮೇರೆಗೆ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಮಯೂರವರ್ಮನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮಣಿಮುಕುಟವನ್ನಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಕರಪಲ್ಲವಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟಬಂಧಸಂಪೂಜೆ

ಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಿದನು ! ಆಗ ಮಯೂರವರ್ಮನು ತಾನು ಕೃತಕೃತ್ಯ ನಾದೆನೆಂದು ಬಗೆದನು.

ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಮಯೂರವರ್ಮನು ತನ್ನ ಮಿಗಿಲಾದ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಲೂ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಾಹಸದಿಂದಲೂ ಮೆರೆದು ಯಶೋದುಂದುಭಿಯನ್ನು ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಮೊಳಗಿಸಿದನು.

ಪ್ರೌಢಪ್ರತಾಪಿಯಾದ

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪುಲಿಕೇಶಿ

(೬೦೯-೬೪೨)

ಎರಡು ಮಹಾಸಾಗರಗಳು ಆರ್ಭಟಿಸುತ್ತ ಬಂದು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಿಕ್ಕೆಹಾಯ್ದುವೆಂದರೆ, ಭಯಂಕರವಾದ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವುಂಟಾಗಿ ಘೋರೆಂಬ ಗಂಭೀರವಾದ ಉದ್ಘೋಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಘನ ಮೇಘಗಳು ತಾಕಲಾಡಿದವೆಂದರೆ, ದೀಪ್ತಿಮಂತವಾದ ಕೋಲ್ಮಿಂಚು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಇಬ್ಬರು ವಿಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾದ ರಣಪರಾಕ್ರಮಿಗಳ ಕೈದುಗಳ ಘನ ಘೋರವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮವಾಯಿತೆಂದರೆ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗಿ ಇತಿಹಾಸವು ಹೊಸದೊಂದು ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಅದ್ಭುತವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 1300 ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಬಲಾಢ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಕಡುತರವಾದ ಕಾಳಗವೆಸಗಿ, ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾತೀತವಾದ ಕ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಭವವು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು. ಅದರ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅದರ ಬೆಳಕಿನಿಂದಲೇ ಮುಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕವು ಬಹು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಮೆರೆಯಿತು. ಆ ಮಹಾಯುದ್ಧವೆಂದರೆ ಅಖಂಡ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ ಶಿಲಾದಿತ್ಯ ಹರ್ಷವರ್ಧನನಿಗೂ ಅಖಿಲ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಚಕ್ರೇಶ್ವರನಾದ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಗೂ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಾದ ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಳಗ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಹರ್ಷವರ್ಧನನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದುದರಿಂದ, ಕರ್ನಾಟಕವು ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು.

ಆದರೆ, ಈ ಪ್ರಚಂಡ ಕದನ ಕೋಲಾಹಲವಾಗುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ರಣರಂಗಭೀಷಣನೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ಆಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಆತನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ಆತನು ತನ್ನ ಅರಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸದೆಬಡೆದು ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿದನು. ತಂದೆಯಾದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನು ತೀರಿದಾಗ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಕನು. ಆತನ ಚಿಗಪ್ಪನಾದ ಮಂಗಳೇಶನು ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವನ್ನು ನೋಡತೊಡಗಿದನು. ಮಂಗಳೇಶನು ಶೂರನೂ ಧೀರನೂ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಬಾದಾಮಿಯ ಪಟ್ಟದಿಂದ ಹಾರಿಸುವನೆಂದು ಪುಲಿಕೇಶಿಗೆ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಬಾಲ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಆದರೆ, ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ, ಆತನು ತನ್ನ ಬೆಂಬಲಿಗರೊಡನೆ ಬಾದಾಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟನು. ಆ ರಣವಿಕ್ರಮನು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಾಡಿ, ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಂಡಲಿಕ ಅರಸರನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆತನು ಇನ್ನೂ ಕುಮಾರನೇ ಇದ್ದರೂ ಆ ಸುಕುಮಾರತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೀರವೂ ಜಾಣ್ಮೆಯೂ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದುವು. ತನ್ನ ಗೃಹಕಲಾಪದ ಕಾಲ್ತೊಡಕನ್ನು ಕೊಯ್ದೊಗೆಯದಿದ್ದರೆ, ಚಾಳುಕ್ಯಮನೆತನಕ್ಕೆ ಅಳಿಗಾಲವೊದಗಬಹುದೆಂದೆಣಿಸಿ, ಆತನು ತನ್ನ ಚಿಗಪ್ಪನಾದ ಮಂಗಳೇಶನನ್ನು ಕಾರಭಾರದಿಂದ ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಬಲ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಆತನನ್ನು ಇದಿರಾದನು. ಮಂಗಳೇಶನೂ ಮಾರ್ಕೊಂಡು ಬಂದು ಪುಲಿಕೇಶಿಯನ್ನು ತಾಗಿದನು. ಉಭಯ ದಳಗಳ ನಡುವೆ ಭೀಷಣವಾದ ಕಾಳಗವೆಸಗಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಗೆ ಜಯದೊರೆಯಿತು. ಮಂಗಳೇಶನು ಹತನಾದನು ಕೂಡಲೆ, ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾದನು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಅರಸನಾದೊಡನೆ, ಅನೇಕ ಮಾಂಡಲಿಕರು ಚಾಳುಕ್ಯರ ನೊಗವನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿ ಒಗೆಯಲು, ತಮಗೆ ಇದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಂಧಿಯೆಂದು

ತಿಳಿದು, ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಂಡನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಇಡೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ಪ್ರಬಲರಿಪುಗಳ ನೆಳಲಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಕತ್ತಲೆಗವಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಇರುಕಿನಲ್ಲಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ತಿಲಪ್ರಾಯವೂ ಅಂಜದೆ-ಅಳುಕದೆ, ಏಕಾಂಗವೀರನಾಗಿ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಧೂಮಕೇತುವಿನಂತೆ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಿ, ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನುಂಗಲು ಚಾಚಿದ ಮಾಂಡಲಿಕರ ತಲೆಗಳನ್ನು ನೀಳವಾದ ಖಡ್ಗಧಾರೆಯಿಂದ ತರಿದೊಗೆದು, ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೊರಟನು. ಇಂದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಾಳೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ನಾಡದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ, ಆಚೆಯ ನಾಡದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಹಾಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇತ್ತಿಂದತ್ತ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ತ್ವರೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಎಚ್ಚತ್ತು ಏರಿ ಬರಲು ಆ ಮಾಂಡಲಿಕರಿಗೆ ಅವಕಾಶಕೊಡದೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನಾಗಿ ತಿವಿದು ಉರುಳಿಸಿದನು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕದಂಬರು ಕಾಲುಕೆದರಿ ಜಗಳ ತೆಗೆದರು. ಅವರ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವವರೊಳಗಾಗಿ ಮೌರ್ಯರು ಮದೋನ್ಮತ್ತರಾಗಿ ಮೋರೆಯೆತ್ತಿದರು ಅವರನ್ನು ದುರ್ಮುಖರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೋಶಲರು ಎದುರಾಗಿ ನಿಂತು ಕೇಶವನ್ನಪ್ಪಳಿಸಿದರು. ಅವರ ಕೇಶಪಾಶವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೊಗ್ಗಿಸಿದನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾಳವರು ಆತನ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ತೋಳ್ವೊಯ್ದರು; ಅವರ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಸವರುವುದೊಂದೇ ತಡ, ವೆಂಗಿಯ ಅರಸರು ಎದೆಗೊಂಡು ಮಾರಾಂತರು, ಅವರ ಎದೆ ಮೆಟ್ಟಿ ಪ್ರತಿಭಟರ ಪ್ರಲಯಕಾಲನಂತೊಪ್ಪಿದನು ! ಆ ಪ್ರತಾಪ ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ರಕ್ತಕರಗಳಿಂದ, ತನ್ನ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕದಿಯಲು ಬಂದ ಚೇರರೆಂಬ ಚೋರರನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದನು, ನಾಡನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ಚೋಳರೆಂಬ ಕಗ್ಗಾಳನ್ನು ಚದರಿಸಿದನು; ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿವಧುವಿನ ಮೇಲೆ ಕೈ ಮಾಡುವ ಕೇರಳರೆಂಬ ಜಾರರನ್ನು ಓಡಿಸಿದನು. (ಹೀಗೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರೆ ಹೆಬ್ಬುಲಿಯಂತೆ ಹಾರಿ ಹಾರಿಯೂ ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರಿ ಪುಟಚೆಂಡಿನಂತೆ ನೆಗೆನೆಗೆದೂ ಬಂಡುಗಾರರಾದ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಸೇರಗೊಡದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ಅವರವರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುರಿಬಡಿದನು. ಆತನ ತಂದೆ ಚಿಗಪ್ಪ ಮುತ್ತಜ್ಜರೇ ಮೊದಲಾದವರು

ಮುಂಚೆ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ನಾಡುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪುನಃ ಈತನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದಷ್ಟು, ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರವೂ ದೊಡ್ಡದು. ಸಮ್ರಾಟ್ ಪುತ್ರನಾದರೂ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಹೀಗೆ ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ವಿಪಚ್ಚಕ್ರದ ಆವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಸವೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಆತನು ತನ್ನ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹ-ವಿಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಆ ವಿಪತ್ಪರಂಪರೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಚದರಿಸಿ, ಹಿರಿಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗೆದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾದಾಕ್ರಾಂತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದನು.

ಈ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಕಾಲವು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇ ಮಹತ್ವದ ಕಾಲವು. ಆಗ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನು ಮೂವರು ಅತ್ಯಂತ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನು ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು, ನರ್ಮದೆಯಿಂದ ಕೆಳಗಿರುವ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥವನ್ನು ಈ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಳಗೆ ಪಲ್ಲವರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ ಅರಸನಾದ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೂವರೂ ಬಲಾಢ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೇ. ಪುಲಿಕೇಶಿಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರೊಡನೆಯೂ ಕಾದಬೇಕಾಯಿತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಹರ್ಷವರ್ಧನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಕೊನೆಯ ವರೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡದಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆತನು ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇರೆಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನು. ಈ ಪಲ್ಲವರಿಗೂ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಸಹ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಕದನಗಳು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದುವು. ಪಲ್ಲವರಿಗೂ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಇಷ್ಟು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಹಗೆತನ ಉಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವು ಸಂಭವಿಸಿತ್ತು. ಪಲ್ಲವ ಅರಸನಾದ ತ್ರಿಲೋಚನ ಪಲ್ಲವನು ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಪೂರ್ವಜನಾದ ಜಯಸಿಂಹನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊಂದಿದ್ದನು. ಆಗ ಜಯಸಿಂಹನ ಹೆಂಡತಿ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ಹೆಂಗಸು. ಅವಳು ದೇಶಭ್ರಷ್ಟೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲಳವಲ್ಲದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು ! ಅವಳು ಅಡವಡವಿ ತಿರುಗಿ ಕೊನೆಗೆ ವಿಷ್ಣುಗೋಪನೆಂಬೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ರಾಜಸಿಂಹನೆಂಬ ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಆ ರಾಜಸಿಂಹನ ಮಗನೇ ಚಾಲುಕ್ಯ ಸಮ್ರಾಜ್ಯದ

ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕನಾದ ಒಂದನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿ; ಎಂದರೆ ಈ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಅಜ್ಜ. ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಿಗುಂಟಾದ ಆ ವನವಾಸ ದುಃಖವು ಚಾಲುಕ್ಯಭೂಪರ ಮನದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಶಲ್ಯದಂತೆ ಚುಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು ! ಪಲ್ಲವರ ಹೆಸರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೊಡನೆಯೇ, ಅವರು ನಿಗಿನಿಗಿ ಕೆಂಡವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದಕಾರಣವೇ ಪಲ್ಲವರ ಮೇಲೆ ಪುಲಿಕೇಶಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಹಗೆತನ. ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಮಹಾ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಹೇಂದ್ರವರ್ಮನನ್ನು (ನರಸಿಂಹವರ್ಮನ ತಂದೆ) ತಾಗಿದನು. ಮಹೇಂದ್ರನೂ ಇದಿರಾಂತು ಪರಬಲವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಲಗ್ಗೆಯಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಕಾಲಭೈರವನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿನಂತೆ ಕಿಚ್ಚಿಡುವ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ತರವಾರದ ಧಾರೆಯಿಂದ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನ ಕೆಚ್ಚೆದೆ ಬಾಡಿಹೋಯಿತು; ಆತನು ಪೂರಾ ಸೋತನು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಪಲ್ಲವ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಂಚೀಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಕೊಳ್ಳೆಯಿಟ್ಟು ಸೂರೆಮಾಡಿದನು ! ಮೊದಲುಂಟಾದ ಒಂದು ಅಪಮಾನದಿಂದ ಹೊತ್ತಿದ ವಂಶಿಸುಗಿಚ್ಚಿನ ಉಬ್ಬಣವು ಮುಂದೆ ನೂರಾರು ವರುಷ ಆರದಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಮೂಲಕ ಹೊತ್ತು ಸಿಕ್ಕಾಗೆಲ್ಲ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಕಂಚಿಯನ್ನು ಸೆಳೆವುದೂ ಸುಡುವುದೂ ಪಲ್ಲವರು ಬಾದಾಮಿಯನ್ನು ಸುಲಿವುದೂ ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ನಡೆದಿದ್ದಿತು; ಇರಲಿ.

ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ರಣವಿಕ್ರಾಂತನಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಧೀರೋದಾತ್ತನಾದ ಪುರುಷನೂ ಪ್ರಜಾರಂಜಕನೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಾಂಡಲಿಕರ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪಡುವಣಗಡಲ ಒಡೆಯನಾಗಿಯೂ, ಮೂಡಣ ಬಡಗಣ ತೆಂಕಣ ನಾಡುಗಳ ಏಕಾಧಿಪತಿಯಾಗಿಯೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಸಿದನು. ಆದರೆ ವೈಭವವು ಹೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದಷ್ಟು ಅದರ ಮತ್ಸರಜನಕ ಶಕ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಬಡವನನ್ನು ಕಂಡು ಯಾವನು ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡುವನು ? ಅದೇ, ಶ್ರೀಮಂತನನ್ನು ಮತ್ಸರಿಸುವವರು ಬಹಳ ಮಂದಿ. ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಸಮುದ್ರವಲಯಾಂಕಿತ ಪೃಥ್ವಿಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಮ್ರಾಟನಾದುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾದಿತ್ಯ ಹರ್ಷವರ್ಧನನ ಮತ್ಸರವಹ್ನಿಗೆ ಚಂಡಮಾರುತನು ಸೋಂಕಿದಂತಾಯಿತು. ಕನೋಜದ ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಅತುಲಸಾಹಸಿಯಾದ ಅಖಂಡ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ

ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯಂತೆಯೇ ಸಮರಪರಶುರಾಮನಾದ ಆತನು. ಸಕಲ ನರಪತಿಗಳನ್ನು ಕಾಲಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿ, ಆಡಂಬರದಿಂದ ಕರಿಯ ಮೇಲಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಕೀರ್ತಿ ಭೇರೀನಾದವನ್ನು ಆತನು ಸೈರಿಸದಾದನು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯನ್ನು ಪಾತಾಳಕ್ಕೊತ್ತಿ ಇಡೀ ಭರತಖಂಡದ ಏಕಛತ್ರಾಧಿಪತಿಯೆನಿಸಲು ಆತನು ಹವಣಿಸಿದನು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಆಹವ ಭಯಂಕರನೆಂಬುದು ಆತನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಅಪ್ರತಿಮ ಭಟರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಲೆಹಾಕಿದನು; ತಡಿಯೊಡೆದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಮಹೋದಧಿಯಂತೆಯೂ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಮೇಘ ಸಂಘಾತದಂತೆಯೂ ರಣೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಗರ್ಜಿಸುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಆತನು ಪುಲಿಕೇಶಿಯನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಉತ್ತರದಿಂದ ಒತ್ತಿಬಂದನು. ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜನಾದ ಪುಲಿಕೇಶಿಯೂ ತನ್ನ ಕೆಚ್ಚಾಳುಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಏಕೀಕರಿಸಿ ಸಾಗಿ, ಅಚಲವೂ ಅಭೇದ್ಯವೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವೂ ಆದ ಬಲಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡವಾಗಿಟ್ಟು ಆ ಮಹಾಸೈನ್ಯವನ್ನು ತಡೆದನು. ಎರಡೂ ದಳಗಳು ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಾಕಲಾಡಿದುವು; ಘೋರ ಸಂಗ್ರಾಮವಾಯಿತು. ಆದರಲ್ಲಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಮಾರಿಯ ಕೆನ್ನಾಲಗೆಯಂತಿರುವ ತನ್ನ ಕರವಾಳವನ್ನೆತ್ತಿ ಪಟುಭಟರ ತೋಳುಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿದನು. ಹರ್ಷವರ್ಧನನ ಹರ್ಷೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ತುತ್ತಿ, ಧ್ವಜವನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ವಿಜಯಶ್ರೀಯ ಮನಮೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ಈದ ಹುಲಿಯನ್ನು ಕೆಣಕಿ ಕೆಟ್ಟೆನೆಂದು ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಕಂಗೆಟ್ಟು ಕಾಲ್ದೆಗೆದನು. ಮರಳಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಇಣಿಕಿ ಕೂಡ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಗೆಲುವಿನ ಮೂಲಕವೇ ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಮ್ರಾಟ್ ಪದವಿಯನ್ನೇರಿತು! ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಹರ್ಷಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಓಲಾಡಿ ನಲಿದಾಡಿದಳು! ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕನಾದ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಈ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವಿಜಯದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಅನೇಕ ವೀರಾಧಿವೀರರಿಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟು, ಅವರಿಂದ ಭೂಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನೂ ಧರ್ಮದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿ, ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಕೇತುವನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಅಪರಿಮಿತ ಸಾಮಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

ನಾಗಿದ್ದ ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಈ ಸೋಲಿನಿಂದ ಭಯವಿಗಲಿತ ಹರ್ಷನಾಗಿ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೆ ಮೋರೆ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ; ಆತನ ತಮ್ಮವಾಯು ಕೂಡ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ವೀರ್ಯವಾಯಿತು. ಹರ್ಷವರ್ಧನನೇ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಬಲಾಢ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ !

ನಿಜಭುಜ ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ಹೀಗೆ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭನಾದ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಈ ಜಯಘೋಷವು ಇರಾಣದ ವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಲುಪಿತು. ೨ನೆಯ ಖುಸ್ರು ಎಂಬುವನು ಆಗ ಇರಾಣದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದನು. ಇಟಲಿಯ ರೋಮನ್ನ ಜನರು ಇರಾಣವನ್ನು ನುಗ್ಗಿ ಊರುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಆತನು ಇವನ ಸಹಾಯ ವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಯಸಿ, ಕಾಣಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆದರೆ ನೆರವುಗೊಡುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಮುಂದೆ ಒದಗಿದಂತೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ; ಇರಲಿ. ಚೀನಾದೇಶದ ಹ್ಯುವೆನ್ ತ್ಸಾಂಗನೆಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭರತ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆತನು ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಶೌರ್ಯೌದಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ವೀರರ ಕಟ್ಟಾಳುತನವನ್ನೂ ಬಹಳ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು.

ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಟ್ಟನಡುವಿನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಾರೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರದ ಪರಿಘದ ಸುತ್ತಲೂ ಮಾತ್ರ ಆತನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನೇಕ ಅರಸರು ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆತನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ, ಆ ಬಳಿಕ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಳಿದು ಮುಗಿದಿರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆತನು ಕದಂಬ, ಗಂಗ, ಆಲೂಪ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುವನು. ಮೌರ್ಯ ರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ " ಪುರಿ " ಗೆ ಹೋಗಿರುವನು. ಲಾಟ, ಮಾಳವ, ಗುರ್ಜರ, ಕೋಸಲ, ಕಳಿಂಗ, ವೆಂಗಿ, ಕಂಚಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮಿಳು ರಾಜರುಗಳಾದ ಚೋಳ, ಚೇರ, ಪಾಂಡ್ಯ ಅರಸರನ್ನು

ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಅದ್ಭುತವಾದ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿರುವನು. ಈ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಮಧ್ಯರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೀಮಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಗೋವಿಂದ ಎಂಬಿಬ್ಬ ಕಡುಗಲಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಆತನಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಮಿತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆ ಬಳಿಕ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟನು. ಶ್ರೀ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಮುಂದೆ ಬಹುಶಃ ಯಾವತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಟರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು; ಎಂದರೆ ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರಾಂತಗಳು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗ ಅರಸರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅವೆರಡೂ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನೊಳ ಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಚ್ಚೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಮರಾಟಿಗರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿರಲಿಲ್ಲ. ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ತರುವಾಯ ಐದಾರುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ, ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ತನ್ನ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಇರಲಿ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಮೊದಲು ಮನೆ ಜಗಳವನ್ನು ನಂದಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಲಿತು ಮಲೆತು ನಿಂತ ಮಾಂಡಲಿಕ ವರ್ಗ ವನ್ನು ಮುರಿಬಡೆದು, ಆ ಬಳಿಕ ಅನೇಕ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು, ರಭಸದಿಂದ ಮುನಿದೆತ್ತಿಬಂದ ಹರ್ಷವರ್ಧನನನ್ನು ತನ್ನ ದೋರ್ಬಲದಿಂದ ಇರಿದಿಕ್ಕಿ, ಮನೆತನದ ಹುಟ್ಟುಹಗೆಗಳಾದ ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಪಾತಾಳಕ್ಕೊತ್ತಿ ಎಲ್ಲರ ತಲೆಯ ಮೇಲೂ ತಾಂಡವ ನೃತ್ಯವಾಡಿ "ಪರಮೇಶ್ವರ" ನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆ ದನು. ಬಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಈ ಬಾದಾಮಿಯ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಕರ್ನಾಟಕರನ್ನು ಸದಾ ಪುಲಕಿತಕೇಶರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ?

———

ಧುರಧೀರನಾದ

ಧ್ರುವ

(೭೮೪ – ೭೯೪)

ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಧ್ಯೇಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಎಂತಹ ಎಡರುಗಳೊದಗಿದರೂ ಆ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕದಲಗೊಡದೆ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದಂತೆ ಅದನ್ನು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಧೀರೋದಾತ್ತರು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೀರ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂದಿ. ಅರಸರಲ್ಲಂತೂ ಈ ತರಹದ ಜನರು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿರಳ. ಸ್ವಬಾಹು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಶಃ ಈ ಬಗೆಯ ಸುಸ್ಥಿರ ದೃಷ್ಟಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಕೈಗೆ ಬಂದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಅರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸಿಬಿಡುವ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು ಹುಟ್ಟಿದರೆ, ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಸಾತಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ಪರಿಶ್ರಮಪಡಬೇಕಾದಂತೆ ಅದನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೂ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡಬೇಕಾಗುವದು. ಹೊಸದಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡರುಗಳು ಬಹಳ. ಕೂಸುಗಳಿಗೆ ಕುತ್ತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಲ್ಲವೆ? ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಎಳಕವಾಗಿದ್ದು ಬೇರ್ವರಿದು ನಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಅದು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸಡಿಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಧೂರ್ತಪುರುಷನು ಬೇಕಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕುಸಿದು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಷ್ಟು ಸಾಹಸವನ್ನು ಸಂಭಾಜಿಯು ಅದನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದರೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಇಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ನಷ್ಟಹೊಂದುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಲನೆಯ ಶತಮಾನದ

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕು ಇದೇ ಬಗೆಯ ಆಪತ್ತು ಪ್ರಾಪ್ತ ವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಭಾಜಿಯಂತಹ ಒಬ್ಬ ಅರಸು ಹುಟ್ಟಿ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಡಿಲುಮಾಡಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುದೈವದಿಂದ ಧ್ರುವನಂತಹ ಧೀರೋದಾತ್ತನು ಸರಕ್ಕನೆ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಆತನನ್ನು ದಬ್ಬಿ, ಇಟ್ಟಣಿಸಿ ಆವರಿಸಿ ಬಂದ ರಿಪುಸಮೂಹವನ್ನು ಬೀಳಹೊಯ್ದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನು.

೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ರುವನ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನಾದ ಖಡ್ಗಾವ ಲೋಕವೆಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ದಂತಿವರ್ಮನು ತನ್ನ ಖಡ್ಗಸಂಗ್ರಾಮಚಾತುರ್ಯದ ಅಗ್ಗಳಿಕೆಯಿಂದ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ನೂಕಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಧ್ರುವನ ತಂದೆಯಾದ ಅಕಾಲ ವರ್ಷ ಕೃಷ್ಣನು ಕಡೆಗಾಲದ ವರ್ಷಾಕಾಲದಂತೆ ಕಣೆಗಳ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿ, ವಿರೋಧಿಗಳಿಗೆ ಅಕಾಲಮೃತ್ಯುವಾಗಿ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಬಲಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ೩೦ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಧ್ರುವನ ಅಣ್ಣನಾದ ಗೋವಿಂದನ ಅವಿವೇಕತನದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಗಂಡಾಂತರ ಒದಗಿತು. ಗೋವಿಂದನು ಲೀಲಾ ವಿಲಾಸಿ; ಕಾಮಾಸಕ್ತನು; ಶೂರನಾದರೂ ವಿಷಯಲಂಪಟನು. ಆದುದರಿಂದ ಆತನು ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ದುರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ಜನರ ಅಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಗೋವಿಂದನ ತಮ್ಮನಾದ ಧ್ರುವನನ್ನು ಪಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಬೇಕೆಂದು ಜನರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ದೊರೆಯು ಗಟ್ಟಿಗನೂ ಒಳ್ಳೆಯವನೂ ಪ್ರಜಾರಂಜಕನೂ ಆದವನು ಬೇಕಾಗಿ ದ್ದರೆ, ನೆರೆಯ ರಾಯರಿಗೂ ಸಾಮಂತರಿಗೂ ಹೇಡಿಯೂ ಪ್ರಜಾಪೀಡಕನೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ಅರಸನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಬೇಳೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಯ್ಯುತ್ತದೆ; ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಮಂಡಿಗೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿನ್ನಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿವಮಾರನೆಂಬವನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಹಸಿಯೂ ಮಹತ್ವಾ ಕಾಂಕ್ಷಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅರ್ಥಾತ್, ಗೋವಿಂದನಂತಹ ದುಂದುಗಾರನು

ಭೂನಾಥನಾಗಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹುಳುಹತ್ತಿದುದು ಆತನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆ ವಿಹಿತವಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಶಿವಮಾರನು ಆತನ ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟಿದನು. ಇತ್ತ, ಧ್ರುವನು ಪ್ರಜಾನುರಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರೊಳಗೆ ಜಗಳವಾಗುವುದು ಗೌಣವಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಗೌಣವಲ್ಲ. ಭೂಭುಜನು ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ; ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೊಣೆಗಾರನಾದ ಅಧಿಕಾರಿ. ಆತನು ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದಿಗಿಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬದಿಗಿಡುವವನೇ ನಿಜವಾದ ಭೂಪತಿ. ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಿಡಲು ಸಿದ್ಧನಿರಲಿಲ್ಲವೆ ? ಕೌರವರನ್ನು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರೆಂದು ಕ್ಷಮಿಸದೆ, ಎದುರಿಸಿ ಬಂದವರು ಆಪ್ತರೇ ಇರಲಿ, ಗುರುಗಳೇ ಇರಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲುವುದೇ ಧರ್ಮವೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಉಪದೇಶಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗೋವಿಂದನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನೆಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಆತನನ್ನು ಮೂಲೆಗೆ ಸರಿಸಿ ಧ್ರುವನು ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದನು. ಗೋವಿಂದನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಪಲಾಯನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಗಂಗನರೇಂದ್ರನಾದ ಶಿವಮಾರ ಸೈಗೊಟ್ಟನು. ಗೋವಿಂದನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಧ್ರುವನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಸಾಗಿಬಂದನು. ಧ್ರುವನು ಮುನಿದೆತ್ತಿ ಬಂದು ಮುತ್ತಿ ಕಾದಿದನು. ಭೀಕರವಾದ ಸಮರಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಧ್ರುವನು ನಿಸ್ಸೀಮ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅರಿಕಟವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ, ನುಗ್ಗಿ, ಮದಕರಿಯು ಕದಳೀವನವನ್ನು ಒಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿ ತುಳಿವಂತೆ ಹಲವರನ್ನು ಕೊಂದೊರಗಿಸಿ ಹಲವರನ್ನು ಕವಳಿಸಿ ಕೆಡಹಿ ಹಲವರನ್ನು ಬಳಲಿಸಿ ದೆಸೆಗೆಡಿಸಿ ಸಮರಲೀಲಾವಿನೋದವನ್ನು ಗೈದನು. ಕೈಚಳಕದಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ಗತಿಯನ್ನು ಮಿಂಚಿಸಿ ಪರಸೇನಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಮಾರು ಅಗಲದ ರಾಜವೀದಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಶಿವಮಾರನನ್ನು ತಡುಕಿದನು; ಅವನ ಕೈದುವನ್ನು ಕಳಚಿದನು; ಬಿಂಕವನ್ನು ಇಳಿಸಿದನು; ಕಾಲಾಟವನ್ನು ಉಡುಗಿಸಿದನು; ಅವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿತಂದು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಗಂಗಾಧೀಶ

ನಾದ ಶಿವಮಾರನಂತಹ ಅತಿಶೂರ ಪುರುಷನ ಅವಸ್ಥೆ ಹೀಗಾದೊಡನೆಯೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತಬ್ಧತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಧ್ರುವನ ಆಯುಷ್ಯದೊಳಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮತ್ತು ಗಂಗರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾದಾಟವು ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಯಿತು. ಗಂಗರು ೫-೬ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮೆರೆದಿದ್ದರು. ಅಂದಿನ ವರೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಸೋಲು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಭೂಕಾಂತನಾದರೋ ಹೇಡಿ ಎನ್ನಬೇಕೆ? ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲ. ಆತನು ಚತುರ, ಸಾಹಸಿ, ಧೀರ, ಅನ್ಯಾದೃಶನಾದ ಕಲಿ. ಅಂಥವನು ಸೋತುದು ಮಾತ್ರವೆ ಅಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮೈಯುಬ್ಬಿತು. ಧ್ರುವನ ಮೇಲೆ ಅವರ ವಿಶ್ವಾಸ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಯಶಶ್ಚಂದ್ರಿಕೆಯು ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿತು. ಧ್ರುವನು ಜ್ಯೇಷ್ಠೋಲ್ಲಂಘನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಗದ್ದುಗೆಯಿಂದ ಉರುಳಿಸಿ ತಾನು ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾದುದರಿಂದ ಆತನು ಸ್ವಾರ್ಥಿಯೆಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ಕೇವಲ ದೇಶದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಪ್ರಜೆಗಳ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಆತನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದನು. ಅವನು ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥಿಯಿದ್ದನೆಂಬುದರ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಮುಂದೆ ಬೇಗನೆ ಆಯಿತು. ರಣಾವಲೋಕ ಸ್ತಂಭ ಅಥವಾ ಕಂಭಯ್ಯ ಎಂಬವನು ಧ್ರುವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನು; ಕಿರಿಯ ಮಗನು ಅತೀವ ಬಲಾನ್ವಿತನೂ ಜನಹಿತದಕ್ಷನೂ ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿದುದರಿಂದ, ಧ್ರುವನು ಹಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು ಪೀಠದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ ಚಿಕ್ಕವನಿಗೇ ಯೌವರಾಜ್ಯ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ತಾನು ಕೂಡಾ ಹಿಂದೆಸರಿದು ಆತನನ್ನೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಧೀಶನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧನಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಆತನು ಕೇವಲ ತನ್ನ ಗೌರವವನ್ನಷ್ಟೇ ನೋಡದೆ, ನಿಜವಾಗಿಯೆ ಅರಸನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾರೆಂಬುದನ್ನು ಒರೆಹಚ್ಚಿನೋಡಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ಒಬ್ಬ ಬಲಾಢ್ಯ ಶತ್ರುವಿನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮಾಳವೆಯ ರಾಜನಾದ ವತ್ಸರಾಜನು ಬಂಗಾಳವನ್ನು ಒಳನುಗ್ಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಿಂದ ಎರಡು ಶ್ವೇತಛತ್ರಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಂಡನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಇದು ಧ್ರುವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದೊಡನೆ, ಕೆರಳಿ ಕೆಂಡದಂತಾಗಿ ಮಾಳವೆಯ ಭೂಪಾಲರನ್ನು ಮಾರ್ಕೊಂಡನು. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿಕ್ಕಿದ ಬೇಗೆಗೆ ಅಡವಿಯ ಕರಡವು ಚಿಟಿಚಿಟಿಲೆಂದು ಉರಿವಂತೆ ಈ ಭುಜಬಲಾಟೋಪದಿಂದ ಖಣಿಲ್ ಖಣಿಲ್ಲೆನೆ ಹೊಯ್ಯುವ ಈ ಧ್ರುವನ ಖಡ್ಗಕ್ಕೆ ಪರಬಲವು ಆಹುತಿಯಾಯಿತು. ವತ್ಸರಾಜನು ನಿರ್ಗತೋತ್ಸಾಹನಾಗಿ ದಿಕ್ಕುಪಾಲಾದನು. ಆತನ ಅಪಾರವಾದ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನೂ, ಶ್ವೇತಛತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಧ್ರುವನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡನು. ಆ ಬಳಿಕ ಧ್ರುವನು ಗುಜರಾಥದಲ್ಲಿ ಕದನದ ನಗಾರಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದು, ಅಂತಪರೊಡನೆ ಕಡಂಗಿ ಕಾದಿ ಅವರ ಹುಟ್ಟಡಗಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಗನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಗುಜರಾಥದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿದನು.

ಒಟ್ಟಿಗೆ ಧ್ರುವನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ಕುತ್ತಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡುದಲ್ಲದೆ, ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಒಬ್ಬ ಮಗನಿಗೆ ಗುಜರಾಥ ದೇಶವನ್ನೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಗಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ ೩ನೆಯ ಗೋವಿಂದನನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಶೌರ್ಯದಿಂದಲೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೂ ಧ್ರುವನು ನಿರುಪಮನಾಗಿ ಮೆರೆದುದರಿಂದ, ಆತನಿಗೆ ಧ್ರುವ ನಿರುಪಮನೆಂಬ ನಾಮಾಭಿಧಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವೆಂಬ ತೇಜೋಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಧ್ರುವ ಪದವಿಯು ದೊರೆಯಿತು.

ರಣರಂಗ ಶಾರ್ದೂಲನಾದ

ಗೋವಿಂದ

(೭೯೪–೮೧೪)

೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗೂ ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಘನ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಗೋವಿಂದನು, ಅವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಶೂರನೂ ಧೀರನೂ ರಾಜತಂತ್ರ ಪ್ರವೀಣನೂ ಆದ ಅರಸನಾಗಿದ್ದನು. ಈತನು ಧ್ರುವನ ಕಿರಿಯ ಮಗನು. ೬೪ ವರ್ಷ ಎಡೆಬಿಡದೆ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೃಪತುಂಗ ಅಥವಾ ಅಮೋಘವರ್ಷನೆಂಬುವನು ಇದೇ ಗೋವಿಂದನ ಮಗನು. ಗೋವಿಂದನಿಗೂ ಬಾದಾಮಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುಲಿಕೇಶಿಗೂ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಸಮರಧುರಂಧರರು: ಜಗದೇಕವೀರರು. ಇಬ್ಬರೂ ಚಿಕ್ಕವರಿದ್ದಾಗಲೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಬೇಕಾಯಿತು. ಪಟ್ಟವೇರಿದ ಕೂಡಲೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪ್ರಬಲರಾದ ಅರಿಗಳೊಡನೆ ಕಾದಬೇಕಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲತೆಯಿಂದಲೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೂ ಜರುಗಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದರು. ನರ್ಮದಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹೋಗಿ ಯುದ್ಧಚಮತ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ತೋರಿಸಿದರು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಜೀವನದಂತೆಯೆ ಗೋವಿಂದನ ಜೀವನವೂ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ರಾಜಕಾರಣ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದಲೂ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿದೆ. ಆತನ ತಂದೆಯಾದ ಧ್ರುವನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ಆಗ ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದ ಗೋವಿಂದನು ತನ್ನ ತೋಳ್ಬಲದ ಅಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದನು. ಧ್ರುವನು ಮಾಳವೆ, ಗುಜರಾಥ,

ಕೋಶಲಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ಗೋವಿಂದನ ಉಕ್ಕಿನಂತಹ ಎದೆಯಿಂದುಕ್ಕಿದ ಪರಾಕ್ರಮದ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದನು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾರಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮ್ರಾಟರು ಕೂಡ ಅಂಜುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಅಳುಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ, ಹೀಗೆ ತಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮೃತ್ಯುವಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೊಗಿಸುವದೂ ಅದರಿಂದ ಅವರು ಪಾರಾಗಿ ಬರುವದೂ ಭೂಷಣವೆಂದೇ ಬಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋವಿಂದನ್ಮು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಕಾಲನ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿ ತಂದೆಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಆನಂದವಾಯಿತು. ಆತನು ಮಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಶೂರನಾದ ಈ ಚಿಕ್ಕಮಗನಿಗೆ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಗೋವಿಂದನ ಸಲುವಾಗಿ ಧ್ರುವನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವಷ್ಟು ಗೋವಿಂದನು ಗಂಭೀರನೂ ಗುಣವಂತನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಧ್ರುವನು ಇಹಲೋಕವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಹೋದನು. ತಂದೆಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಗೋವಿಂದನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಿಂಹಪೀಠವನ್ನೇರಿದನು.

ಪಟ್ಟವನ್ನೇರುವದು ಸುಲಭವಾದಷ್ಟು ಅದನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ತಂದೆಯು ಹಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ ಈ ಕಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು ಏರಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದುದರಿಂದ, ಗೋವಿಂದನ ಅಣ್ಣನಾದ ಕಂಭಯ್ಯನು ಪ್ರಕೋಪಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಮಾಳವೆ, ಗುಜರಾಥದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಧ್ರುವನು ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ, ಆ ದೇಶಗಳ ಅರಸರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಹತ್ತೊತ್ತುವದಕ್ಕೆ ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಂಚಿಯ ಪಲ್ಲವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡು ಹಗೆಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪಲ್ಲವರಿಗೂ ಚಾಲುಕ್ಯರಿಗೂ ಪದೇ ಪದೇ ಕಾಳಗವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರ ತರುವಾಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದುದರಿಂದ ಪಲ್ಲವರಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಗೂ ಅನೇಕ ಕದನಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ನುಂಗಿದ್ದ ಮೂಲಕ, ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮೇಲೆ ವಿಷವನ್ನು ಕಾರತಕ್ಕವರೆ. ಕೆಲವು ಚಾಳುಕ್ಯರು ಆಗ ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅರ್ಥಾತ್ ಅವರೂ ಶತ್ರುಗಳು. ಅರಾತಿ ಪರಿಘಾ-

ಪೃತನಾದ ಗೋವಿಂದನು, ಗಂಗರ ಶೂರ ಅರಸನಾದ ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ತನಗೆ ಲಾಭವಾಗುವುದೆಂದೆಣಿಸಿ ಅವನ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಶಿವಮಾರನು ಶತ್ರುವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಿವಮಾರನು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನೂ ಅಭಿಮಾನಿಯೂ ಆದುದರಿಂದ, ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮರಳಿ ಸಂಪಾದಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದನು. ಆತನ ಒಲವು ಕಂಭಯ್ಯನ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ಮತ್ತು ಆತನು ತನ್ನ ಪಿರಿದಾದ ಆಶೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ಆದಕಾರಣ ಶಿವಮಾರನು ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಏನೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಗೋವಿಂದನು ಪುನಃ ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರಿಸಿ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿಡಿಸಿದನು.

ಅಣ್ಣ ಕಂಭಯ್ಯ, ವೆಂಗಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಕಂಚಿಯ ಪಲ್ಲವರು, ಗುಜರಾಥರು, ಲಾಟರು, ಮಾಳವರು, ಕೇರಳರು ಇತ್ಯಾದಿ ೧೨ ಮಂದಿ ಬಲಾನ್ವಿತರಾದ ಅರಸರು ಗೋವಿಂದನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹುಯ್ಲೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಇವನನ್ನು ಮರ್ದಿಸುವ ಹವಣಿಕೆಯವರೇ ಹೊರತು ಗೋವಿಂದನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗೋವಿಂದನು ಅಸಹಾಯ ಶೂರನು; ಯುಕ್ತಿವಂತನು. ಆತನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಮಾರನಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಸೆದೋರಿಸಿ ನೋಡಿದನು. ಆತನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಗಂಗನಾಡಿನ ಮಂಡಲಾಧೀಶನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಆತನನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶಿವಮಾರನು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಿಂಥವರಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಕಠಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲುಗೆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋವಿಂದನೆಂದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಅಳ್ಕಿದೆಯುವನಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆತನ ಎದೆ ನಡುಗಲಿಲ್ಲ. ಗೋವಿಂದನು ತನ್ನ ಭುಜಬಲಾವಷ್ಟಂಭದಿಂದ ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ತನ್ನ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿಗೊಂಡು ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ವೆಂಗಿಯ ದೊರೆಯಾದ ೨ನೆಯ ನರೇಂದ್ರ ಮೃಗರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ಇವ

ನನ್ನು ಅಬ್ಬರದಿಂದ ಮಾರ್ಕೊಂಡನು. ಗೋವಿಂದನು ಅರಿಸೈನ್ಯದ ಬೇಟೆ ಯಾಡತೊಡಗಿದನು. ಒತ್ತೊತ್ತಿ ಬರುವ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಆವನು ಇದಿರಾಗಿ ತಾಗಿ ತಳ್ತಿರಿದು ಕೊಂದನು. ಕಡುಗಲಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನು ಕಡಿಖಂಡವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು; ಮೃಗರಾಜನು ಮತಿಗೆಟ್ಟು ಗತಿಗೆಟ್ಟು ಸೋತು ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿದನು. ಗೋವಿಂದನು ಆ ಪ್ರಚಂಡ ಕಲಿಮಾರ್ತಂಡನಿಗೆ, ಮಳಖೇಡದಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಕುದುರೆಯ ಶರ್ತಿನ ಸ್ಥಳದ ಸುತ್ತಲು ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟ ಬೇಕೆಂದು ಕಟ್ಟಾಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತನು. ಆ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಚಲು ವಾದ ತೆರೆಗಳಿಂದೊಪ್ಪುವ ಜಲಚರಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ಅಂದವಾದ ಧವಲ ಶಾಮಲ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಬಗೆಗೊಳಿಸುವ ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ ಮೂರ್ತಿಗಳಿ ದ್ದುವು; ಅವು ಗೋವಿಂದನ ಭಾಂಡಾರವನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ಹೀಗೆ ಬಲಿಷ್ಠ ನಾದ ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಉದ್ದಾಮ ಭೀಮನಾದ ಯಯಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮಿಕ್ಕರಾಜರು ಅಂಜಿ ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಶರಣೆಂದರು. ವೆಂಗಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಗೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕಾಳಗ ನಡೆದು ಕಡೆಗೆ ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಜಯವಾಗಿ, ಹೀಗೆ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ಅಸಹ್ಯವಾದ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಈಡಾದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಗೋವಿಂದನು ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿಯ ಆಚೆಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರಶರ್ಮನು ಆತನಿಗೆ ಶರಣಾಗತನಾದನು. ಮಾರಶರ್ಮನು ಅಪರೂಪವಾದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಕೆ ಯನ್ನಾಗಿ ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ಗೋವಿಂದನು ಉತ್ತರ ಯಾತ್ರೆ ಯನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಭವನದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲವನ್ನು ವಿರಾಮವಾಗಿ ಕಳೆದನು. ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ರಣಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧಹಸ್ತನಾದನು. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದ ರಾಮೇಶ್ವರ ತೀರ್ಥವೆಂಬಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ ದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ) ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟನು. ಗೋವಿಂದನು ಮೃಗಯಾವಿನೋದದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಡು ನಿಬಿಡವಾದುದು; ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಡುಹಂದಿ ಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿದ್ದುವು; ಅವು ಮಹಾ ರೌದ್ರವಾಗಿದ್ದವು; ಅವುಗಳದು ಕೊಬ್ಬಿದ ಮೈ, ಮದೋನ್ಮತ್ತವಾದ ನಡಿಗೆ; ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಗೋವಿಂದನ ಬೇಟೆಯ ಲವಲವಿಕೆ ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಅವನು ಮಿತಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಕಾನನ

ವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಆರ್ದ್ರಾದುರ್ಗ ಮೆಳೆ ಮೆಳೆಗಳಿಂದ ಹಂದಿಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದನು. ಅವು ಜಂಗುಳಿಯಾಗಿ ಬಂದು ದಾಡಿಗಳನ್ನು ಮಸೆದು ಗೋವಿಂದನ ಸೈನ್ಯ ವನ್ನು ಹಾಯ್ದುವು; ಗೋವಿಂದನು ಅವುಗಳ ಆರ್ಭಟವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಮತ್ತು ಅವು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೊತ್ತೊಳದುಳಿವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ನಾಲ್ಮಡಿ ಆವೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು; ಕೆಲವನ್ನು ಬಾಣಪ್ರತಾಪದಿಂದಲೂ ಕೆಲವನ್ನು ಖಡ್ಗಾಘಾತದಿಂದಲೂ ಕೊಂದು, ಹಂದಿಗಳ ಬಣವಿಯನ್ನೊಟ್ಟಿದನು. ಹೀಗೆ ಹಂದಿಗಳ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಗೋವಿಂದನು ಪಲ್ಲವರ ಪಾರುಪತ್ಯ ವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅನುವಾದನು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು, ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಗೋವಿಂದನ ಪಾಳಯದ ವರೆಗೆ ತಾನೇ ಬಂದು, ಆತನೊಂದಿಗೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಕಂಚಿಯ ಪಲ್ಲವರಾಜನಾದ ದಂತಿದುರ್ಗನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ ತರುವಾಯ ಗೋವಿಂದನ ವೀರದೃಷ್ಟಿಯು ಕೇರಳನಾಡಿನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿತು. ಆ ಕೇರಳನು ಈ ಅರಿರಾಜ ಗಜಕೇಸರಿಯೊಡನೆ ಕಾದಾಡಲು ಆರ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇಂತು ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಗೋವಿಂದನು ಮರಳಿ ತನ್ನ ರಾಜ ಧಾನಿಯಾದ ಮಳಖೇಡಿಗೆ ಬಂದನು.

ಇತ್ತ ಶಿವಮಾರನಿನ್ನೂ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತ ಬಿದ್ದಿದ್ದನಷ್ಟೆ! ಆದರೂ ಆತನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಕೆಚ್ಚು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಇತ್ತು. ಗೋವಿಂದನು ಆತನ ಚಿತ್ತ ಸ್ಥೈರ್ಯಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟ ಸಹನಶೀಲತೆಗೂ ಮೆಚ್ಚಿದನು. ಇಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಕಂಭಯ್ಯನು ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಗೋವಿಂದನು ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಪುನಃ ಬಂಧಮುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಪಲ್ಲವ ಅರಸ ನಾದ ನಂದಿವರ್ಮನೂ ಗೋವಿಂದನೂ ಗಂಗದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ತಲ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿವಮಾರನಿಗೆ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಗೋವಿಂದನು ಬರೀ ರಾಜ್ಯಲೋಭಗ್ರಸ್ತನಲ್ಲವೆಂದೂ ಗುಣಗ್ರಾಹಿಯಾದ ದೂರ ದರ್ಶಿಯೆಂದೂ ನಾಡೆಲ್ಲ ಹೊಗಳಿತು. ಆತನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ಲಾಲಸೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೆ ಶಿವಮಾರನ ಪ್ರಾಣ ಗಳು ಆತನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಗಂಗಮಂಡಲವು ಆತನ ಆಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು;

ನೆರೆ-ಹೊರೆಯವರೆಲ್ಲ ಅಪ್ತರಾಗಿದ್ದರು— ಆತನು ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೇರಿಸಿ ಮೆರೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಗಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನಾತನಿಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಗೋವಿಂದನು ನಿಸ್ವಾರ್ಥನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದನು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಗೋವಿಂದನು ತನ್ನ ಅತುಲ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಯ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಅಜರಾಮರನಾದನು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯನಾದ

ಶಿವಮಾರ

(೭೭೬ - ೮೧೫)

ಜಯಾಪಜಯಗಳು ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯನ ಶೌರ್ಯಸಾಹಸಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ಜಯವು ದೈವಾಯತ್ತ, ಪ್ರಯತ್ನವು ಪುರುಷಾಯತ್ತ. ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದವರೆಷ್ಟೋ ಜನರು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಅಪಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಗುರಿಯಾದುದನ್ನು ನಾವು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತೇವೆ. ಗಂಗರಸನಾದ ಶಿವಮಾರನೂ ಅಂತಹ ಪುರುಷರಲ್ಲೊಬ್ಬನು. ಆತನು ಅದಟನಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ದೈವಿಯು, ದುರ್ದೈವಿಯಾದರೂ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯು, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದರೂ ವಿನಮ್ರನು. ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಮೆರೆದ ಗಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಗೆ ತೆತ್ತುದೇನೊ ನಿಜ. ಆದರೂ ಆತನು ಆ ಸಂಕಟಸಮಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಶೌರ್ಯ-ಧೈರ್ಯಗಳು ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಶಿವಮಾರನ ತಂದೆ ಶ್ರೀಪುರುಷನು ಅಥವಾ ಮುತ್ತರಸನು; ಈತನೇ ಗಂಗರಾಜರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಈತನು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದನು. ಮುಂದೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೈಗೊಟ್ಟನಿಗೆ ಎಂದರೆ ಶಿವಮಾರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಮೃತನಾದನು. ಶಿವಮಾರನ ಆಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಗಂಡಾಂತರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಯಿತು. ಇವನ ಜೀವನಮಾರ್ಗವೆಲ್ಲ ಕಂಟಕಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸುವರ್ಣವು ದಗ್ಧವಾದಂತೆ ಅದರ ಕಾಂತಿ

ಹೆಚ್ಚುವದಿಲ್ಲವೇ ಹಾಗೆ ಶಿವಮಾರನ ಎದೆಗೆ ಸಂಕಟಶ್ರೇಣಿಗಳು ಬಂದಪ್ಪಳಿಸಿದಂತೆ ಆತನ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವೂ ಶೌರ್ಯವೂ ಬೆಳಗಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಮತ್ತು "ಸಾಹಸೇ ಶ್ರೀಃಪ್ರತಿವಸತಿ" ಎಂಬಂತೆ ಆತನು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಸೆಳವಿನ ವಿಪತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಈಸಿದನು, ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿಟ್ಟ ಹಗೆಯೇ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಿತ್ರನಾದನು; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆ ವೀರಪುಂಗವನಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಬಂಧೋತ್ಸವವನ್ನು ಈ ಶಿವಮಾರನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಗಂಗರಸರು ಎಂದೆಂದೂ ಸೋಲದವರೆಂದು ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರು. ಆದರೆ ದೈವದ ಮುಂದೆ ಓಡುವವರಾರು? ಶಿವಮಾರನಿಗೆ ಶೂರನಾದ ಧ್ರುವನು ಹಗೆಯಾದುದರಿಂದ ಆತನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟನು. ಆಗ ಗಂಗ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬರಸಿಡಿಲು ಖಡಲ್ಲನೆ ಎರಗಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಶಿವಮಾರನಂತಹ ಭೂಮೀಶನು ಸೆರೆಯಾಳಾಗುವದೇನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತಲ್ಲ. ಧ್ರುವನು ತಾನು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಶಿವಮಾರನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಕಾರಾಗೃಹದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಸವೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಎಲ್ಲಿಂದ ಎಂತಹ ಬಿರುಗಾಳಿಯೇಳುತ್ತದೋ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಧ್ರುವನು ತೀರಿದೊಡನೆಯೇ ಗೋವಿಂದನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ದೂರವಿಟ್ಟು ತಾನೇ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಗಾದಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಅನ್ಯರ ನೆರವು ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಶಿವಮಾರನಂತಹ ಅತುಲ ಸಾಹಸಾನ್ವಿತನನ್ನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಆತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಲೇಸೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ಶಿವಮಾರನು ಬಂಧಮುಕ್ತನಾದನು. ಹೀಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲಾದರೂ ಶಿವಮಾರನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಆಸೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶಿವಮಾರನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಾಳಾದಾಗಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಗಳೇ ತುಂಬಿದ್ದುವು. ಅವನು ಹೊರಬಿದ್ದೊಡನೆಯೆ ಅದರ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಹೆಣಗತೊಡಗಿದನು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಗಮಂಡಲದೊಡೆಯನಾಗಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕಂಭಯ್ಯನೂ ತನ್ನ

ತಮ್ಮನಾದ ಗೋವಿಂದನನ್ನು ನೂಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆದು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಶಿವಮಾರನು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದೊಡನೆ ಕಂಭಯ್ಯನು ಆತನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಶಿವಮಾರನಿಗಾದರೂ ಗೋವಿಂದನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಿಂತ ಕಂಭಯ್ಯನಿಗೆ ಕೈಗೊಟ್ಟರೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭವೆಂದು ತೋರಿತು. ಪ್ರಬಲನಾದ ಗೋವಿಂದನನ್ನು ಕೂಡಿ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಮಂಡಲಾಧಿಪನನ್ನು ಅಡಗಿಸುವದರಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಸಾಧಿಸಲಾರದೆಂದೂ ಕಂಭಯ್ಯನನ್ನು ಬೆರೆತು ಗೋವಿಂದರಾಜನನ್ನು ಮುರಿದೊಗೆಯದೆ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಶಿವಮಾರನು ಭಾವಿಸಿದನು. ಆದಕಾರಣ ಆತನು ಗೋವಿಂದನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿದನು ಮತ್ತು ಹೊತ್ತುಸಾಧಿಸಿ ಮಂಡ್ಯ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮುದಗುಂದೂರೆಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ತಮ್ಮ ಬೀಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಅವರ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಗೋವಿಂದನು ಉರಿದು ಕೆಂಡವಾದನು. ಶಿವಮಾರನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ದಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೂ ಆತನು ತನಗೆ ವಶವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುವನ್ನು ನೋಡಿ, ಪುನಃ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶಿವಮಾರನ ಆಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಧ್ರುವ, ಗೋವಿಂದರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಸೋಲುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಶಿವಮಾರನು ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ಗೋವಿಂದನ ಉದ್ದೇಶ. ಕೊನೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯನಾದ ಶಿವಮಾರನೇ ಗೆದ್ದನು. ಗೋವಿಂದನು ಶಿವಮಾರನನ್ನು ಪುನಃ ಬಂಧಮುಕ್ತ ಮಾಡಿ, ಗಂಗವಾಡಿಯ ಅರಸನಾಗಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಶಿವಮಾರನು ಗಂಗವಾಡಿಯ ಅರಸನಾದನು. ಸ್ವತಃ ಗೋವಿಂದನು ಆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಿರೀಟವನ್ನಿಟ್ಟನು.

ಶಿವಮಾರನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಕ್ತನಾಗಿ ಗಂಗವಾಡಿಯನ್ನು ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಗೋವಿಂದನು ತೀರಿದ ತರುವಾಯ ಅಮೋಘವರ್ಷ ಅಥವಾ ನೃಪತುಂಗನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಿಂಹಾ

ಸನವನ್ನೇರಿದನಷ್ಟೇ. ಆತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಮಾರನು ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಶಿವಮಾರ ಸೈಗೊಟ್ಟನು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಆತನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದನು. ಆತನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲಭಾವಿಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿಸಿದ್ದನು.

ಶಿವಮಾರನ ಆಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದುಹೋದರೂ ಆತನು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಆತನಿಗೆ ಗೌರವದ ಮಾತು. ಶಿವಮಾರನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಮಗನಾದ ಮಾರಸಿಂಹನು ಗಂಗವಾಡಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಂಗವಾಡಿಯು ಪೂರ್ಣ ಗೋವಿಂದನ ವಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಶಿವಮಾರನು ಬಿತ್ತಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬೀಜಗಳು ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಫಲದ್ರೂಪವಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಕಾರಣದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಆತನನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿಬಿಡುವುದು ನಡೆದಿತ್ತು. ಆತನು ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಮೂರ್ತಿಯಾದುದರಿಂದ ಸಂಕಟ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಬಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆ ಗೋವಿಂದನಿಂದಲೇ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಕ್ತನಾದನು. ಶಿವಮಾರನ ಮರಣದನಂತರ ಆತನ ಮಗನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗವಾಡಿಯು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ನೊಗವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚೆಮ್ಮಿ, ಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿತು.

ಗೋವಿಂದನು ಶಿವಮಾರನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಪೂಜ್ಯಭಾವವನ್ನು ತಾಳಿ ಆತನನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಶಿವಮಾರನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಸದ್ಗುಣಗಳೂ ಕಾರಣವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಶಿವಮಾರನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತನು, ವಿದ್ಯಾವಂತನು, ಕಲಾಪ್ರೇಮಿಯು, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕವಿಯು, ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರನಿಪುಣನು, ನಾಟಕಪ್ರವೀಣನು, ಗಜಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಘನಪಂಡಿತನು. ಇಂತಹ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಗುಣಗಳು ಶಿವಮಾರನಲ್ಲಿರುವವೆಂಬದು ಗುಣಜ್ಞನಾದ ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮೂಲಕವೆ ಶಿವಮಾರನು ಹಗೆತನ ಮಾಡಿದರೂ ಆತನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಆದರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತಾಳಿದ್ದನು.

ಸುಭಟಚೂಡಾಮಣಿಯಾದ

ಬೂತುಗರಾಯ

(೯೩೮ – ೯೫೩)

ಕೆಲವರಿಗೆ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸದಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೊಂದು ಚಟ. ಅವರಿಗೆ ಶಾಂತವಾದ ಜೀವನವು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ತೋಳ್ತಿಂಡಿಯನ್ನು ತೀರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಸಂದರ್ಭಗಳು ಒದಗುವವೊ ಅಷ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಆನಂದ. ಇಂತಹ ಜನರು ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಸಾಯುವ ವರೆಗೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಎದೆಗಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಅಂತಹ ಪ್ರಸಂಗಗಳೊದಗದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಅವುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಲಿತನವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಯಾವ ಸಂಧಿಯನ್ನೂ ಅವರು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಳಗವೆಂದೊಡನೆಯೇ ಅವರ ಮೈಯುಬ್ಬುತ್ತದೆ; ನೆತ್ತರು ಒತ್ತರದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತದೆ; ಆವೇಶ ತುಂಬುತ್ತದೆ; ತೇಜ ಮಿಂಚುತ್ತದೆ; ಉತ್ಸಾಹ ಕುಣಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದ ಬೂತುಗನ ಜೀವಿತವು ಈ ಮಾದರಿಯದು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ವರೆಗೆ ಅವರ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ. ಧ್ರುವ, ಗೋವಿಂದ, ನೃಪತುಂಗರಂತಹ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶಿಖಾಮಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕೀರ್ತಿಯು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ತೊಳಗಿಬೆಳಗಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಮಹಾವೃಕ್ಷವು ಮುದಕವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಮುರಿದುಕೊಂಡು ಬೀಳಲೇ ಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಯುಷ್ಯವು ೨೦೦ – ೨೫೦ ವರುಷ ವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅಷ್ಟೇ ವರ್ಷ ಬಾಳಿತು. ಆದರ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ಸುಮಾರು ಅಷ್ಟೇ ವರುಷ ಬದುಕಿದರು. ಗಂಗ ಮನೆತನದ ಈ ಬೂತುಗನ ಕಾಲವು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಇಳಿಗಾಲದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲವು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗೋವಿಂದರಂತಹ ದುರ್ವ್ಯಸನಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಹೊರಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸುದೈವದಿಂದ ಬೂತುಗ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಮಾರಸಿಂಹ ರಂತಹ ನಚ್ಚಿನವರಾದ ಬಲ್ಬಂಟರು ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಪಟ್ಟವು ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಜೀವಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿತು.

ಗಂಗಮಂಡಳವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಎರೆಯಪ್ಪನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಮೊದಲನೆಯವ ರಾಚಮಲ್ಲ; ಎರಡನೆಯವ ಭೂತಯ್ಯ ಅಥವಾ ಬೂತುಗ. ಬೂತುಗನು ಸಾಹಸತುಂಗ, ತುಂಗಪರಾಕ್ರಮಿ. ರಾಚಮಲ್ಲ ಸಾಹಸಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಬೂತುಗನು ತನ್ನ ದೋರ್ದರ್ಪದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ ಬಡ್ಡಿಗನಿಗೆ ಬಲು ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನು. ಆ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೆಚ್ಚುಗೆಯಿಂದಲೇ ಇವನನ್ನು ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಅಳಿಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ರೇವತಿಯನ್ನು ಬೂತುಗನಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದುಕೊಟ್ಟನು. ಪುರಿಗೆರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರದ ಮೂರು ನೂರನ್ನೂ, ಬೆಳವಲ ಮೂರುನೂರನ್ನೂ, ಕಿಸುಕಾಡ ಎಪ್ಪತ್ತನ್ನೂ, ಬಾಗೇ ನಾಡ ಎಪ್ಪತ್ತನ್ನೂ ಎಂದರೆ ಈಗಿನ ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾವಿ, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಹೆ ಗಳನ್ನು ವರದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿತ್ತನು. ಈ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಬೂತುಗನ ಬಳಕೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು, ಬಡ್ಡಿಗನ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಬೂತುಗನಿಗೂ ನಿಕಟವಾದ ಸ್ನೇಹವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಮಾವನ ಮರಣದ ಬಳಿಕಂತೂ ಬೂತುಗನು ರಾಜನಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಬಲಗೈಯೇ ಆದನು.

ಹೀಗೆ ಮಾಂಡಲಿಕರ ಮಗನಾದ ಬೂತುಗನು ತನ್ನ ನಿಜಭುಜೋನ್ನತಿಯಿಂದ ಉನ್ನತ ಯೋಗ್ಯತಾಸಂಪನ್ನನಾದನು.

ಬೂತುಗನು ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದುದಲ್ಲದೆ ಜನರ ಬಲವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಇವನ ಗುಣಾತಿಶಯದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಇವನನ್ನು ನನ್ನಿಯ ಗಂಗನೆಂದೂ ಗಂಗ ಗಾಂಗೇಯನೆಂದೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೂತುಗನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ರಣರಂಗ ಗಾಂಗೇಯನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಅಣ್ಣನಾದ ರಾಚಮಲ್ಲನು ಗಂಗಮಂಡಳವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿತಕರವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಬೀಗನಾದ ಬೂತುಗನಿಗೇ ಆ ಸ್ಥಾನವು ದೊರೆಯುವುದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣನ ವಿಚಾರ. ಬೂತುಗನೂ ಈ ಮಾನಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮಲ್ಲನಾಗಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ರಾಚಮಲ್ಲನೆಂಬ ವಿಷವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ಬೂತರಾಯನೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು ನೆಡಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಬೀಗನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೂತುಗನು ಅಣ್ಣನನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ತಾನು ಗಂಗಮಂಡಲದ ಒಡೆಯನಾದನು.

ಇತಿಹಾಸವನ್ನವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ತೀರಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಪಟ್ಟವೇರುವದೊಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕುತ್ತಿನ ಪ್ರಸಂಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಡ್ಡಿಗನು ಮಡಿದು, ಕೃಷ್ಣನು ರಾಜನಾದಾಗ ಒಂದು ಕಂಟಕವು ಸಂಭವಿಸಿತು. ಆ ಕಂಟಕವೇ ಲಲ್ಯನೆಂಬ ಪುಂಡುಗಾರ. ಕೃಷ್ಣನು ನಿಜವಾದ ಪಟ್ಟಬಾಧ್ಯನಲ್ಲವೆಂದೂ ತಾನೇ ಅರಸನಾಗಲು ಯೋಗ್ಯ ಗೋತ್ರಜನೆಂದೂ ಸಾರುತ್ತ ಲಲ್ಯನು ಬೊಬ್ಬಿರಿದು ಬಂದನು. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಬೂತುಗನೆಂಬ ಕಾಲಭೈರವನ ಬೆಂಬಲವಿದ್ದುದು ಆ ಮದಾಂಧನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬೂತುಗನು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಲಲ್ಯನನ್ನು ಇದಿರುಗೊಂಡನು. ಅವಘಡಿಸಿದ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಲಲ್ಯನು ಬೂತುಗನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಇಬ್ಬರ ಸೇನೆಗಳೂ ಬಿನ್ನಣದಿಂದ ತೊಡರಿಕೊಂಡವು. ಕೈದುಡುಕಿನಿಂದ ಕಾದಿದವು. ಒಮ್ಮೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದಿರಿಯಲಾಗಿ ರಕ್ತದ ಕಡಲು ಹರಿಯಿತು. ಉಭಯ ಸೈನಿಕರು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೊಡೆದಾಡಿದರು. ಲಲ್ಯನ ಚಲ್ಲಾಟವು ಕುಗ್ಗಿತು. ಆತನು

ಬೆನೆಗೆಟ್ಟು ಓಡಿಹೋದನು. ಬೂತುಗನು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ಬೀಗನಾದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿ ಆತನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ತೀರಿಸಿದನು.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಗ ಪಲ್ಲವರ ನೆಲೆಗೆಡಿಸಿ ಚೋಳರು ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೋಳೇಂದ್ರನಾದ ರಾಜಾದಿತ್ಯನು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ರಾಜರನ್ನೊತ್ತಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತೃತಗೊಳಿಸಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಚೋಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಗಂಗಮಂಡಲವಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಚೋಳನ ಆಘಾತಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮೇರೆಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಗಂಗರ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದವು! ಇವುಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ಸುಸಂಧಿಯು ತನಗೆ ದೊರೆತುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೂತುಗನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಆತನೂ ಆತನ ಬೀಗನೂ ಸೇರಿ ರಣಭೇರಿಯನ್ನು ಹೊಯ್ಸಿದರು. ಅರ್ಕೋಣದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ತಕ್ಕೋಳದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾದಿತ್ಯನ ಸೇನಾಸಾಗರವು ಹಬ್ಬಿ ಕೊಂಡಿತ್ತು; ಗಂಗ ಬೂತುಗನೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಲವೆತ್ತಿ ಭೋರನೆ ಹೋಗಿ ಆ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬರಿಸಿಡಿಲುಗಳಂತೆರಗಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರ ಕೂಟರ ಪಕ್ಷದವನಾದ ಮಣಲೇರನೆಂಬ ಕಡುಗಲಿಯು ಕಡುಭಯಂಕರನಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದನು. ವೈರಿ ಬಲವು ಕೂಡ ಇವನನ್ನು ಸಗರತ್ರಿನೇತ್ರನೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿತು. ಬೂತುಗನೂ ಕೃತಾಂತನಂತೆ ಚೋಳ ದಳವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಎದೆಗೆ ಇದಿರಾಂತು ಬರುವ ಚತುರಂಗಬಲಗಳನ್ನು ಅಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಿ ತಳ್ಳಿರಿದನು; ಇದಿರಿಸುವ ಗಂಡರನ್ನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ತುರುಗುವೆನೆಂದು ಮುಂಬರಿದು ಬರುವ ಬೀರರನ್ನು ಚೋಳನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೇ ದಿಂಡುಗೆಡವಿದನು; ಬೂತುಗನು ತನ್ನ ಕೂರಾದ ಕರವಾಳದಿಂದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಚೋಳನ ಪಡೆಯ ಬಸಿರೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕನು. ರಾಜಾದಿತ್ಯನು ಕುಳಿತ ಆನೆಯು ಆತನನ್ನು ಮಾರ್ಕೊಂಡಿತು; ಬೂತುಗನಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾದಂತಾಯಿತು; ಚೋಳ ನನ್ನು ಬಳಸಿ ಬರುವ ಕಟ್ಟಾಳುಗಳನ್ನು ಆತನು ಥೊಕ್ಕನೆ ಕುತ್ತಿ ಕೆಡಹಿದನು. ಆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಉರವಣೆಯಿಂದ ಇದಿರಾದ ಸುರಿಗೆಕಾರರನ್ನು ತೆರಪಿಲ್ಲದೆ ಕೊಂದು ಬೂತುಗನು ಭೂತಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಬೂತುಗನು ಟಣ್ಣನೆ ಅಂಬಾರಿಗೆ ನೆಗೆದು ರಾಜಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು

ಕೆಳಗೆ ಜಿಗಿದನು; ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧವಾಯಿತ ದೂರದಿಂದ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣನು ಹರ್ಷಪರವಶನಾ "ನಿನ್ನಂತಹ ರಣರಂಗಸಿಂಗರುಂಟೆ! ನಿನ್ನಂಥವನು ನೀನೇ!" ಎಂ ಹೊಗಳಿದನು; ಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಕೊರಲಿನಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಗ ಸಿತು! ಬೂತುಗನ ವೀರಾವೇಶವು ಇಮ್ಮಡಿಸಿ ಮುಮ್ಮಡಿಸಿ ನಾಲ್ಮಡಿಸಿತ ಆತನು ಹಿಂದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾರಿ, ಎಡಬಲಕ್ಕೆ ಸರಿದು, ನೆಲಕ್ಕೆ ರಾ ಗಗನಕ್ಕೆ ನೆಗೆದು, ಹಗೆಯ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ಖಡ್ಗದಿಂದಪ್ಪಳಿ ಢಾಲನ್ನೊಡ್ಡಿ, ತಿವಿದು ರಿಪುಶಿರವನ್ನು ಇಳುಹಿದನು. ಹೀಗೆ ಬೂತುಗನು ತನ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ವಿಜಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣನಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಕೃಷ್ಣನು ಆತನಿಗೆ ಬನವಾ ನಾಡನ್ನು ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಈ ವಿಜಯವಾದ ಬಳಿಕ ಅವರು ತಂಜಾವರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬೂತುಗನೇ ಕದನಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಳು. ಹೆಚ್ಚೇನು? ರಾಷ್ಟ್ರ ಕೂಟರು ಪರರಾಯರೊಡನೆ ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧಗಳೆಲ್ಲ ಇವನ ಬಲದಿಂದಲೆ ಜಯಗಳೆಲ್ಲ ಇವನ ದೋರ್ದರ್ಪದ ಫಲಗಳೇ. ತಂಜಾವರದರಸು ಸೋತನ ಆ ಮೇಲೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪಲ್ಲವರ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿದರು; ಪಲ್ಲವರ ರಾ ಧಾನಿಯಾದ ಕಂಚಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು; ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ಬಿಂಕವ ಗಿತು. ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನಾದ ಅಣ್ಣಿಗನು ಹಣ್ಣುಹಣ್ಣಾದನು; ಕಂಚಿಯ ಕೈಸೇರಿತು. ಆದರೆ ಪಲ್ಲವೇಂದ್ರನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿರ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನು ಆತನಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಕಂಚೀಮಂಡಲವನ್ನೊಪ್ಪಿ ದನು. ತಮ್ಮ ವಿಜಯಧ್ವಜವನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸುತ್ತ ಬೂತುಗ, ಕೃಷ್ಣ ಮಳಖೇಡಕ್ಕೆ ಬಂದರು.

ಬೂತುಗನ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಕಾಳಗವೆಂದರೆ ಚೇದಿಯ ಕ ಚೂರ್ಯರಿಗೆ ನೆರವಾದುದು. ಗುಜರಾಥವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶ ಮೂಲರಾಜನು ಕಲಚೂರ್ಯರ ಕಾಳಂಜರ, ಚಿತ್ರಕೂಟ ಎಂಬೆರಡು ಮು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಕಲಚೂರ್ಯ ಅರಸನು ಸಹಾಯಕ್ಕಾ

ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಕೃಷ್ಣನು ಬೂತುಗನನ್ನೂ ಅವನ ಮಗನಾದ ಮಾರಸಿಂಹನನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಒಳಗಿನವರೊಡನೆ ಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಟಕವನ್ನು ಬೂತುಗನ ದಂಡಾಳುಗಳು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಲಗ್ಗೆಯಿಟ್ಟರು. ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಕಡಲ ತೆರೆಗಳ ಹೊಯ್ತಕ್ಕೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೇನೆಯು ನುಗ್ಗುನುಗ್ಗಾಗ ತೊಡಗಿತು. ಬೂತುಗನು ಇದಿರು ಬಂದವರನ್ನು ಚದರುತ್ತ ಚದರುತ್ತ ಒತ್ತೊತ್ತಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕರಿತುರಗ ವೀರಭಟರನ್ನು ಉರವಣೆಯಿಂದ ಗೆದ್ದನು. ಆ ಹೊಯ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲರಾಜನ ಶೌರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಿದನು. ಮೂಲರಾಜನು ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಮರಳಿದನು. ಬೂತುಗನು ಆತನಿಂದ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸುಲಿದುಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆತನು ಸಪ್ತಮಾಳವ ದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಅವರ ಮೇರೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಸೀಮೆಯ ಗುರುತಿನ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ 'ಮಾಳವ ಗಂಗ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನ ಮನೆತನದ ಕುರುಹಿನ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಬೂತುಗನ ಚರಿತ್ರೆಯು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅದಟತನದಿಂದಲೂ ಸಾಹಸದಿಂದಲೂ ತುಂಬಿದೆ. ಈತನ ಮಗನಾದ ಮಾರಸಿಂಹನೂ ಈತನೂ ಕೂಡಿ, ಗುಡುಗುವ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದ್ದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಮುಂದೆ ೩೦ ವರ್ಷ ಕೂಡ ಬದುಕಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಪುನಃ ತುತ್ತಾಯಿತು. ಕಾಲನ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದವರಾರು? ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶವು ಅಸ್ತಂಗತವಾದುದಲ್ಲದೆ ಗಂಗವಂಶವು ಕೂಡ ಅದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಚೋಳರಸರಿಂದ ನುಂಗಲ್ಪಟ್ಟು ಪೂರ್ಣ ನಾಮಶೇಷವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಹೀಗೆ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ರಾಜವಂಶಗಳು ಕುಪ್ಪಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿದ್ದವು.

ನಿಜಭುಜ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ

ನೂರ್ಮಡಿ ತ್ರೈಲಪ

(೯೭೩ - ೯೯೭)

ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕು ಬಂದ ಕಾಲ. ಕರ್ಣಾಟಕದೇವಿಯ ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯದ ರತ್ನತ್ರಯುವಾದ ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನರಂತಹ ಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೆತ್ತ ಕಾಲ. ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತ್ರೈಲಪನೆಂಬೊ ಮಹಾಪುರುಷನು ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದನ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರು ೨೦೦ ವರ್ಷ ವೈಭವದಿಂದಾಳಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಂ ಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮನೆತನಗಳು ಅಲ್ಲ ಟುಕು ಟುಕು ಜೀವಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದರಲ್ಲಿ ತ್ರೈ ಪನ ಜನನ.

ತ್ರೈಲಪನು ಉದಯುವಾದಾಗ ವಾಙ್ಮಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಉಚ್ಚವಾಗಿದ್ದರ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ತೀರ ನಿಕೃಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸ್ಥಾನವನಾ ಕ್ರಮಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳು ೨೦೦ ವರ್ಷ ಆಳಿ, ಮುಪ್ಪಿಗೆ ಬಂ ದ್ದರು. ಆ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸರು ಅಲ್ಪಾಯುಷಿಗಳೂ ನಿವಿ ರ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮಾಂಡಲಿಕರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗು ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೊರಗಿನ ಶತ್ರುಗಳು ಈ ಸಂಧಿಯನು ಸಾಧಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಹಣ್ಣಿಗೆ ತಂದರು. ಪರಮಾರ ಸಿಯಾಕವ ನೆಂಬ ಮಾಳವೆಯ ಒಡೆಯನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೊಟ್ಟಿಗನನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಆ

ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹರಣಮಾಡಿದನು. ಆತನ ಮಗನಾದ ಪರಮಾರ ಮುಂಜನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮಳಖೇಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಸೂರೆಗೊಂಡನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕ್ಷಯರೋಗವು ಹತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಗಂಡಾಂತರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೆ ತೈಲಪನಂತಹ ಶೌರ್ಯನಿಕೇತನನು ಹುಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮಾಳವೆಯ:ರ ಪಾಲಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತೈಲಪನು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಉಳಿಸಿದನು.

ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಿದೆವಷ್ಟೇ ! ಈ ಚಾಳುಕ್ಯರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ವೈಭವ ಸ್ಮರಣೆಯು ನಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವರು ಆ ವೈಭವವನ್ನು ಮರೆವುದೆಂತು ? ತಾವು ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೆವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಣ್ಣಾಗಿ ಸುಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾರತಂತ್ರ್ಯ ಪಂಕದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಗಲಿರುಳೂ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಾಡುವದೇನು ? ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕಾಲ ಒದಗಿ ಬರಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ಶತ್ರುಗಳ ದುರ್ಬಲತೆಯೂ ತಮ್ಮ ವೀರ್ಯವೂ ಕೂಡಿಬರಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ಅಂತಹ ಯೋಗವು ೧೦ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಬಂದಿತು. ಆ ಯೋಗದ ಲಾಭವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತೈಲಪನು ಮತ್ತೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಭವದ ಇತಿಹಾಸವೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯತಃ ಈ ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನಗಳ ಇತಿಹಾಸ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧವು ನಡೆದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಜಯಸಿಂಹನೆಂಬ ಅರಸನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಗೆದ್ದು ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದನು. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರು ೨೦೦ ವರ್ಷ ಆಳಿದ ಬಳಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ದಂತಿವರ್ಮನು ಚಾಳುಕ್ಯರನ್ನು ಮುರಿದೊತ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ವಿಜಯಧ್ವಜವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದನು. ಪುನಃ ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಾದ ಬಳಿಕ

ಚಾಳುಕ್ಯರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಒಗೆದು ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶ್ರೇಯವು ನಮ್ಮ ತೈಲಪನಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವೇನಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ದಂತಿವರ್ಮನು ಹಿಂದಿನ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅಳಿಯನಾಗಿದ್ದು, ಆ ಅಳಿಯತನದ ಲಾಭವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ತೈಲಪನಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜನಾದ ಕಕ್ಕಲನ ಅಳಿಯನಾದುದರಿಂದಲೇ ಆತನಿಗೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

ಮಳಖೇಡವು ಮಾಳವೆಯರಿಂದ ಹಾಳಾದ ಕಾಲದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೊಟ್ಟಿಗನ ತರುವಾಯ ತೈಲಪನ ಮಾವ ನಾದ ಕಕ್ಕಲನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಕಕ್ಕಲನ ಮಗಳಾದ ಜಾಕಬ್ಬೆ ಅಥವಾ ಜಾಕಲಾದೇವಿಯು ತೈಲಪನ ಹೆಂಡತಿ. ಮಾವನಾದ ಕಕ್ಕಲನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಕೂಟ ಮನೆತನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನ ಗಂಡೊಡನೆ ತೈಲಪನು ಅದನ್ನು ತಾನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಅರಸನಾದನು. ಸವದತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ರಟ್ಟರ ಕೆಲವು ಮನೆತನಗಳಿದ್ದವು. ಆ ಮನೆತನಗಳ ಅರಸರೂ ಮಳಖೇಡದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಯುವದಕ್ಕೆ ಹವಣಿ ಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಗಂಗರ ಅರಸನಾದ ಮಾರಸಿಂಹನೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಪಕ್ಷ ವನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ತೈಲಪನು ತನ್ನ ಮಾವನಿಂದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಮಳಖೇಡದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇರಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಾರಸಿಂಹನು ತನ್ನ ಸೋದರಳಿಯ ನಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ತಾನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಆತನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾರ್ವಭೌಮನೆಂದು ಸಾರಿದನು. ಮಾರಸಿಂಹನು ಬಹಳ ಶೂರನು. ನೊಳಂಬಕುಲವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿ ನೊಳಂಬಕುಲಾಂತಕ ನೆಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡವನು. ಇಂತಹ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದವನು ರಾಷ್ಟ್ರ ಕೂಟರ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತುದರಿಂದ, ಆತನಿಗೆ ಮಹದಾಶೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ತೈಲಪನಿಗೂ ಮಾರಸಿಂಹನಿಗೂ ಬನವಾಸಿಯ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ

ಕಡುಕದನವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಾರಸಿಂಹನ ಸೈನ್ಯವು ಪಸರಿಸಿ ಹಬ್ಬಿ ಗೊಂದಳಿಸಿ ಬಂದು ತೈಲಪನ ಕಲಿಸಮೂಹವನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಉರಿದು ಎದುರಾಗಿ ಬರುವ ದುರ್ಧರ ವಿರೋಧೀಬಲವನ್ನು ತೈಲಪನು ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿ ತುಂಡರಿಸಿ ಚಲ್ಲಿದನು. ಆಗ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಎಂದೆಂದೂ ಬೆಂಗೊಡದ ಮಾರಸಿಂಹನ ವೀರರು ಬೆನ್ನು ತೋರಿಸಿ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿಹೋದರು. ಮಾರಸಿಂಹನು ಕೂಡ ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧೀ ಹೇಳಿದನು. ಆತನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಬಂಕಾಪೂರದ ವರೆಗೆ ಓಡಿಬಂದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ವೈರಾಗ್ಯಶೀಲನಾದನು. ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ತೀವ್ರವೇ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಇತ್ತ ಇಂದ್ರನು ಕಂಗೆಟ್ಟು ಯಾರ ಆಶ್ರಯವೂ ಇಲ್ಲತೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆದಾಡಿ ಶ್ರವಣಬೆಳಗುಳಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲದಿವಸ ಇದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಸಲ್ಲೇಖನವಿಧಿಯಿಂದ ಎಂದರೆ ಅನಶನ ವ್ರತದಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟನು. ಈ ತೆರನಾಗಿ ಪ್ರತಾಪನಿಧಿಯಾದ ತೈಲಪನು ರಟ್ಟರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಇಳೆಯನ್ನೂ ಪಟ್ಟವನ್ನೂ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ರಟ್ಟರಾಜ್ಯದ ಅರಸುಗಳನ್ನು ಮುಂಬಿಟ್ಟು ತರಿದೊಟ್ಟಿ ರಟ್ಟ ಘರಟ್ಟನೆನಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಮಾಳವೆಯರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಬಂದು, ಮಳಖೇಡವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡದ್ದನ್ನೂ ಗಂಡರಲ್ಲಿ ಗಂಡನಾದ ತೈಲಪನು ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಳವೆಯರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿರಶತ್ರುಗಳು. ಅವರನ್ನು ಮೆಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವರ್ಚಸ್ಸವು ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ನೂರ್ಮಡಿ ತೈಲಪನು ಅವರನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿಯುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಯುದ್ಧಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟನು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವಣದೇಶದ (ಔರಂಗಾಬಾದ, ನಾಸಿಕ, ಖಾನದೇಶ ಜಿಲ್ಹೆಗಳು) ಅರಸನಾದ ಭಿಲ್ಲಮನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳಿಸಿ, ಆತನೊಂದಿಗೆ ಮಾಳವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಮಾಳವೆಯ ಅರಸನಾದ ಪರಮಾರ ಮುಂಜನು ತೈಲಪನನ್ನು ಹಾರ್ಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಪೈಠಣದ ಹತ್ತಿರ ಗೋದಾವರೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ದಳಗಳು ತಾಗಿದುವು. ಅತ್ಯಂತ

ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಳಗವೆಸಗಿತು. ಬಾಣಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯಾಯಿತು; ಸುರಿಗೆಗಳ ಕಾದಾಟವಾಯಿತು. ಆ ಸುರಿಗೆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಭುಜಪ್ರತಾಪವಿಭವನಾದ ತೈಲಪನು ಮಾರಾಂತಹಿತರ ತಲೆಗಳನ್ನು ಚೆಂಡು ಹೊಯ್ದಂತೆ ಹಾರಿಸಿ, ಮುಂಡಗಳನ್ನು ಜೊಂಡುಮುಂದಾಗಿ ಉರುಳಿಸಿದನು. ಆ ರಣಕ್ಷೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಭೂತವೇತಾಳಗಳ ಹಬ್ಬವಿದೆಯೆಂದು ಜನರು ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ತೈಲಪನು ಸುರುಟು ಇದಿರಾಂತವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ವೀರಾಡಂಬರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ತೈಲಪನ ದಳವಾಯಿಯೊಬ್ಬನು ಶತ್ರುದಳವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಆನೆಗಾಳಗದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ ಮುಂಜನ ಆನೆಯನ್ನು ಕೊಂದು ಮಾವುತನನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ, ರೋಷಾವೇಶದಿಂದ ಮುಂಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಆಗ ತೈಲಪನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆನಂದಬಾಷ್ಪಗಳುದುರಿದವು! ಆತನು ಮಂಜನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ, ಬಿಗಿಯಾದ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಮುಂಜನು ಬಂಧನವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆಗ ತೈಲಪನು ಆತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ತೈಲಪನ ರಿಪುಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬೆದರಿಕೆಯು ಬಿತ್ತಲ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ ಅವರು ತಣ್ಣಗಾದರು. ತೈಲಪನು ಮುಂದೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ತವರೂರೂ ಚೇದಿಯ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಆದ ತ್ರಿಪುರ(ತೇವೂರ)ದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಉತ್ಕಲ ಅಥವಾ ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದನು. ಆ ದೇಶದ ಅರಸನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಉತ್ತರದ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಳಖೇಡಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು ಛಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಂಚಾಲದೇವನೆಂಬೊಬ್ಬ ಮಾಂಡಲಿಕನು ತೈಲಪನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತನು. ಆಹವಧೀರನಾದ ತೈಲಪನು ಆತನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಆತನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ಆತನ ಶಿರಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ತೈಲಪನಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಾರೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭೂಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ತೈಲಪನು, ಮೊದಲು ರಟ್ಟರನ್ನು ಕಿತ್ತು ಇಕ್ಕಿ, ಅದಟನಾದ ಮುಂಜನನ್ನು

ಕನಿಕರವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಂದು ದೋರ್ಗರ್ವದ ಗುರುವಿನಿಂದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಂಚಾಲನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೊಂಡು ಮೀರುವ ಸಾಮಂತರ ಮೆದಳುಗಳನ್ನು ಸೂಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ್ಯ ಸಂಪದವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ನಿಷ್ಕಂಟಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಜಗದೇಕವೀರನಾಗಿ ೨೪ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಮಾರ್ಪಡೆ ಭೀಮನೆಂದೂ ಅರಿರಾಯತಲೆ ಕರವತ್ತನೆಂದೂ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದನು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸಾಮಂತರೆಲ್ಲರೂ ತೈಲಪನಿಗೆ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಸವದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟಮನೆತನದ ಕಾರ್ತಿವೀರ್ಯನೂ ಬನವಾಸಿಯ ಭೀಮರಸನೂ ಕೊಂಕಣದ ಅಪರಾಜಿತನೂ ಸೇವುಣದ ಭಿಲ್ಲಮನೂ ಇವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಬನವಾಸಿಯ ಭೀಮರಸನು ತೈಲಪನ ಅಂಕಕಾರ(ಬಲಗೈ)ನಾಗಿದ್ದನು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಂದ ಅಪಹೃತವಾದ ವಿಶ್ವಧರಣೀತಳವನ್ನು ಈಳ್ದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಬಾಹುವೀರ್ಯದಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ್ಯ ಸಂವರ್ಧನವನ್ನು ಮಾಡಿ ತೈಲಪನು ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾಗಿ ಮೆರೆದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಭುಜಗರ್ವದಿಂದ ಆರ್ಜಿಸಿದ ಊರ್ವಿಗೆ ಮುನ್ನೀರೇ ಮೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯವೂ ಸಾರಸ್ವತವೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಲಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ರನ್ನ, ಚಾವುಂಡರಾಯರಂಥ ದಂಡನಾಯಕರು ವೀರಾಗ್ರಗಣ್ಯರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾಗ್ರಗಣ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಮಹಾಕವಿಯಾದ ರನ್ನನು ಬದಿದುದು ಈ ನೂರ್ಮಡಿ ತೈಲಪನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ. ಆತನು ತೈಲಪನನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾನೆ-- "ಸಮಸ್ತಭುವನಾಶ್ರಯಂ ಶ್ರೀಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭಂ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜಂ, ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರಂ, ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕಂ, ಕರಹಟ ಭಯಂಕರಂ, ಜಾದಿಳಾಂಧ್ರಕುಲೀನ ಭುವನ ಸದ್ಗುಣಮಣಿಭೂಷಣಂ, ಸಿಂಧುರ ಕಂಧರಾಧಿರೂಢಪಲ್ಲಿ ಕೋಟೋಲ್ಲಂಘನಂ, ಭದ್ರಕವಿದ್ರಾವಣಂ, ಕೊಂಕಣ ಭಯಂಕರಂ, ಉಭಯಬಲದಲ್ಲಣಂ, ಮಾರ್ಮಲೆವರಿಗಜಕೇಸರಿ, ಕರೀಂದ್ರ ಕಂಠೀರವ ಮಲ್ಲಂ, ವೈರಿ ಫಣೀಂದ್ರ ಸೌಪರ್ಣಂ, ಕ್ರಾಕಲಿಕರಾಜ ಗಜಕೇಸರಿ, ರಣಕುಂಭಿಕುಂಭ ಕಂಠೀರವಂ, ಯಾದವಕುಲಾಂಬರ ದ್ಯುಮಣಿ, ರಣರಂಗ ಭೀಷಣಂ, ರಿಪುಬಲಪುಂಜಗಳ ಘಟಾಭಂಜ

ನನುಂ, ಸಾಮಂತವ್ಮೃಗ ಶಾರ್ದೂಲ ರಣರಂಗ ರಾಕ್ಷಸಂ, ಅಕಲಂಕ ರಾ
ತಳವರ್ಗ ತಳಪ್ರಹಾರಂ, ಅರಿಷ್ಟಘರಟ್ಟ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕಾಲಕೂಟಂ,
ಭುಜ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಪಾಂಚಾಲ ಮದೇಭ ಪಂಚಾನನಂ, ಸಂಹಾರ ಸಿಂಹಿತ
ಘೂರ್ಜರವಜ್ರ ದಾಢಾ ಘೂರ್ಜರ ಭಯಜ್ವರ, ಸಮಸ್ತ ಮಾಳವ ಸತ್ರಾ
ಶತ್ರುಹೋಚ್ಚಾಟನಂ, ಮತ್ತಮನೇಕ ದೇಶಾಧೀಶ್ವರಂ, ಪರನೃಪಮದಗ
ಘಟಾ ಭಂಜನನುಂ, ಉತ್ಪಕ್ಯಮಲ್ಲಂ................"

ಶೂರ ಸಾಹಸಿಯಾದ

ಹೊಯ್ಸಳ

(೧೦೦೬)

ಶೂರರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾತ್ರ ತೇಜವು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಒಳಗೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಮಿಂಚುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆಗಕಾರಣ ಅನೇಕ ಕ್ಷಾತ್ರ ಶಿಖಾಮಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯ ಬಿಂದುಗಳು ಓತಪ್ರೋತ ವಾಗಿ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಹುಕಾಲ ಅನ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ತೇಜಸ್ಸು ಯಾವದೊಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಥಳಕ್ಕನೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಗುರು ಗಳು ಅವರ ರಾಜತ್ವಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಳನೆಂಬೊಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೀರನು ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಜಿನಮುನಿಯ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳ ಕುಲಸ್ಥಾಪಕನಾದನು.

ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಕಡೂರು ಜಿಲ್ಹೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿ ಎಂಬುದೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಊರು. ಸುಮಾರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಶಕಪುರವೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. ಅದರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಂತಿಕಾ ಅಥವಾ ವಸಂತಮ್ಮನ ಗುಡಿಯುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಸುದತ್ತನೆಂಬ ಜೈನಯತಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರದೀಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಜ್ಞಾನವು ಗಂಭೀರವಾದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿ ರೂಪವಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿತ್ತು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳ, ಸಳನು ಆ ಸುದತ್ತ ಯತಿಯ

ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸ್ವಾಮಿ
ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸಳನು ಸೋಮವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಯದುಕುಲದವನು. ಕ್ಷಾತ್ರ ಸ್ವಭ
ವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೃಗಯಾವಿನೋದ ಮೊದಲಾದ ವಿರೋಚಿತ ಕಾರ್ಯಗಳ
ಆತನಿಗೆ ತೀರ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಆತನು ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಚಪಲನ
ಧೀರನೂ ವೀರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ, ಕಾನನದಲ್ಲಿ ಸಳನು ಸಿಡಿಲಂ
ಗರ್ಜಿಸಿ ಎರಗುವ ಸಿಂಹಸಮೂಹವನ್ನು ತುಡುಕಿರಿದು, ಅತಿ ರಭಸದಿಂ
ಭರ್‍ರನೆ ಬಂದು ಹಾಯುವ ಸೂಕರಾನೀಕವನ್ನು ತಡೆದೊತ್ತಿ, ತೊತ್ತಳದು
ಯುತ್ತ ಬರುವ ಮತ್ತದಂತಿ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದೆಸೆದು ಭೀಕರವಾ
ಮೃಗಯಾವಿಹಾರದಿಂದಿರಲು ಚಿರ್ಚಗಳು ಬೆದರಿದವು; ತೋಳಗಳು ಕದ
ದವು; ಕರಡಿಗಳು ಹುದುಗಿದುವು; ಕಾಡು ಕೋಣಗಳು ಚದರಿದುವು; ಎರ
ಗಳ ಎದೆಯೊಡೆಯಿತು; ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೌಹಾರಿದವು. ಆ ಕೋಲಾಹಲದಿ
ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಉತ್ತುಂಗ ಸಾನು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಬಿರಿದವು. ಹೀಗೆ ಅನೇ
ಕ್ರೂರ ಪಶುಗಳ ತೊವಲನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ, ಎಲುವನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿ, ಮೃಗಯ
ವಿಲಾಸವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಳನು ಗುರುಗಳ ಬಳಿಸಾರಿದನು. ದಣ
ವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಧರ್ಮಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತನು. ಅಗಲ್ಲಿದ್ದವರು
ಇಬ್ಬರೇ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಬ್ಬುಲಿಯು ಗುಡುಗುತ್ತ ಜಿಗಿಯುತ್ತ ಅಡವ
ಯೊಳಗಿಂದ ವಸಂತಮ್ಮನ ಗುಡಿಗೆ ಬಂದಿತು. ದೃಢಚಿತ್ತನಾದ ಸನ್ಯಾಸಿ
ಬೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ; ಧೈರ್ಯೋದ್ದಾಮನಾದ ಸಳನೂ ಅಳುಕಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ಥಿರಾ
ಸೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಮೈಮರೆತು ಕುಳಿತ ಅವರ ಗಂಟಲಿಗೆ ಆ ಹೆಬ್ಬುಲಿಯು
ತನ್ನ ಹದನಾದ ಪಂಜರವನ್ನು ಎತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇವರ
ಗಂಟಲುಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ಅಸುವನ್ನು ಹೀರುವುದಿತ್ತು. ಆಗ ಸುದತ್ತ ಮುನಿಯು
'ಹೊಯ್–ಸಳ' ಎಂದು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸೆಳೆ(ಬೆತ್ತ)ಯನ್ನು ನೀಡಿದನು.
ಸಳನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆರ್ಭಟಿಸಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಆ ಹೆಬ್ಬುಲಿಯ
ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಿವಿದು ತುಂಡರಿಸಿದನು. ಗುರುವಾದ ಸುದತ್ತನು ಇದನ್ನು

ಮೆಚ್ಚಿದನು. ಆತ್ಮಾಸಾತ್ಮ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆವುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರತ್ನವು ಶೌರ್ಯಸಾಹಸಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ರಾಜಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿಯೇ ಶೋಭಿಸುವುದು ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಸುದತ್ತನಿಗೆ ಎನಿಸಿತು. ಆತನು ಸಳನಿಗೆ ಧೈರ್ಯಶೌರ್ಯಗಳು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆಯೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆಯೂ ಅಭಿಮಾನವು ಬೆಳಗುವಂತೆಯೂ ಉಪದೇಶವನ್ನಿತ್ತನು.

ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರಸ್ತಂಭದಂತಿದ್ದ ಗಂಗವಂಶವೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶವೂ ಊರ್ಜಿತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆ ರಾಜರು ಚೋಳರ ಆವೇಗವನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಎರಡು ವಂಶಗಳ ಶೌರ್ಯದ ಗಟ್ಟಿ ಕರಗಿದ ಬಳಿಕ ಆ ವಂಶಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಚೋಳರು ಗಂಗರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಪಸರಿಸಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಳುಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ಛತ್ರದ ನೆಳಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂತು, ಈಗ ಸಳನ ತಾಯ್ನಾಡು ಚೋಳಾಧೀನವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಸಂಕೋಲೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಅವನ ಮೊದಲನೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಯಿತು. ಚೋಳರ ಧ್ವಜವನ್ನು ಕೀಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಸಳನು ಚೋಳರಿಗೂ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಇದ್ದ ಹಗೆತನದ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯಬಯಸಿದನು. ಚೋಳರ ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೇ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಳನ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೈ ಹಾಕಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಳನು ಚೋಳರೊಡನೆ ಜಗಳ ಹೂಡಿದನು. ಇವನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜನ ಸುಭಟರು ಇಟ್ಟಣಿಸಿದರು. ಹುಯ್ಲಿಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮೃಗಯಾವಿನೋದಿಯಾದ ಸಳನು ಪರಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ಬೇಟೆಯಾಡಿದನು. ಚೋಳ ಅರಸನು ಮುನಿಮುನಿದು ಕಾದಿದನು; ಸಳನೂ ಹುರಿಗೊಂಡು ಕೋಪಾಟೋಪದಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಇದಿರಾದನು. ಚೋಳನು ಕಂಗೆಟ್ಟು ಮುಂಗಾಣದೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಬೇಕಾಯಿತು. ಸಳನ ನಾಡಿನ ಬೇಡಿಗಳು ಕತ್ತರಿಸಿದುವು; ಆತನು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕನೆಂದು ಹೊಗಳಿಸಿ

ಕೊಂಡನು. ತನ್ನ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಬೀಜವಾಕ್ಯದಂತಿರುವ "ಹೊಯ್-ಸಳ" ಎಂಬ ಜಿನಮುನಿವರನ ಉದ್ಗಾರವೇ ಆತನ ಉಪನಾಮವಾಯಿತು ತನ್ನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧದ ಹಾದಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದ ಆ ಹುಲಿಯೂ ಸುದತ್ತ ಗುರುವಿನ ಸೆಳೆಯೂ ಧ್ವಜಚಿಹ್ನಗಳಾದುವು. ಹೀಗೆ, ಸಳನ ಹೆಸರು ಆತನ ಇತಿಹಾಸದ ಸ್ಮಾರಕವಾಯಿತು; ಪತಾಕೆಯು ಆತನ ಪ್ರತಾಪದ್ಯೋತಕದ ಕುರುಹಾಯಿತು.

ಮುಂದೆ, ಈ ಹೊಯ್ಸಳವಂಶವು, ಚಾಳುಕ್ಯರು ಸೊರಗಿದ ಹೊತ್ತು ಸಾಧಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಮುರಿದಿಕ್ಕಿ ಸಾರ್ವಭೌಮತವನ್ನು ಪಡೆದು, ಜಯಶ್ರೀಯ ವಿಲಸಿತಾವಾಸವಾಗಿಯೂ ಯಶೋವನಿತೆಯ ವಿರಾಮಸ್ಥಾನವಾಗಿಯೂ ಉದ್ಯ ದ್ಗುಣ ಮೌಕ್ತಿಕಗಳ ಆಗರವಾಗಿಯೂ ಶರಣಾಗತಧರಣೀಶ್ವರರ ಆಶ್ರಯ ದುರ್ಗವಾಗಿಯೂ ಕಲಾನಿಧಿಯಾಗಿಯೂ ಎರಡು ಮೂರು ನೂರು ವರುಷ ಗಳ ವರೆಗೆ ಘನತೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿತು.

ರಣಭೈರವಿಯಾದ

ಅಕ್ಕಾದೇವಿ

(೧೦೨೧ – ೧೦೫೫)

ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾದುದು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ವೀರಗರ್ಜನೆಯೂ ಕೈದಗಳ ಖಣಖಣಾಟವೂ ಜಯನಿನಾದವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ತರಂಗಗಳೆದ್ದವೆಂದರೆ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯದ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಂಗಸರು ಕೂಡ ಗಂಡಸರಿಗೆ ಸರಿಮಿಗಿಲಾದ ಕಡುಗಲಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಹುಟ್ಟುವ ಸಂತತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಪರಾಕ್ರಮಸಂಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೀರಸ್ತ್ರೀಯರು ತೋಳ್ಬಲದ ದುಂದುಭಿಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದರು. ಘನಶೌರ್ಯದ ಮಹಾಪ್ರವಾಹದಂತಿರುವ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಮೈಲಾಳದೇವಿ, ಕೇತಳದೇವಿ ಮೊದಲಾದವರು ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಅಕ್ಕಾದೇವಿಯು ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವೀರಸ್ತ್ರೀಯು. ಅವಳು ಕದನದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಅಥಟೂ ಕಿಸುಕಾಡು (ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಹೆ) ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅರಸುಗೈದ ಚಾಣಾಕ್ಷತೆಯೂ ವರ್ಣನಾತೀತವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಗಳಿಂದಲೂ ಅವರ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪುರುಷಸಿಂಹರಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕವು ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯದ ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ಮೆರೆದುದೇನಾಶ್ಚರ್ಯ ?

ಈ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ, ಕೀರ್ತಿದೇವತೆಯ ಆವಾಸಸ್ಥಾನದಂತಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯಾನ್ವಯದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕನಾದ ತೈಲಪನ ಮೊಮ್ಮಗಳು; ಆತನ ಕಿರಮಗ

ನಾದ ಯಶೋವರ್ಮನ ಮಗಳು; ಚಾಳುಕ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಜಯಸಿಂಹನ ಅಕ್ಕ. ಕಿಸುಕಾಡು ಎಪ್ಪತ್ತು, ತೊರಗರೆ ಅರು, ಮಾಸವಾಡಿ ನೂರಾನಾಲ್ವತ್ತು ಈಕೆಯ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು. ಇವಳು ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ೧೦೩೧-೧೦೫೪ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದಳು. ಈಕೆಯ ತಮ್ಮನಾದ ಜಯಸಿಂಹನೂ ಆತನ ಮಗನಾದ ಆಹವಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯಸಾರ್ವಭೌಮರಾಗಿದ್ದರು. ಈಕೆ ನಡೆ-ನುಡಿಗಳಿಂದ ಜನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದವಳು; ಗುಣದ ಬೆಡಂಗಿಯೆಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡವಳು. ಈಕೆಯು ಮಾಡಿದ ಹಲವು ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಕಾವಿಯುದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಹೆಯ ಹುನಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಈಗ ಹಾಳಾಗಿ ಮುಳ್ಳುಗಳ್ಳಿ ಬೆಳೆದ ವಿಕ್ರಮಪುರ ಅಥವಾ ಅರಸಿಬೀದಿಯೇ ಈಕೆಯ ರಾಜಧಾನಿ.

ಕೋಕಾಗೆ(ಗೋಕಾವಿ)ಯ ಕೊತವಾಲನು ಕೊಬ್ಬಿ, ಚಾಳುಕ್ಯರ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಂಡನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದನು. ಆಗ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಜರೆಯನ್ನೊರಸುವದಕ್ಕೆ ತೋರಗಡಿಯೇಕೆಂದು ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ತಾನೇ ಮುಂದಾದಳು. ಕೆಲವು ತುಳಿಲಾಳುಗಳ ದಂಡಿನ ಕೂಡ ಆ ಪುಂಡನನ್ನು ಹಣಿಯಲು ಹೊರಟಳು. ಗೋಕಾವಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆಯಿಟ್ಟಳು. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಬರದೇ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಕೊತವಾಲನು ಹಿಗ್ಗಿದನು. ಹೆಂಗಸನ್ನು ಸೋಲಿಸುವದೇನು ದೊಡ್ಡ ಮಾತೆಂದು ಆತನು ಬಗೆದನು. ಅಕ್ಕಾದೇವಿಯು ಉಚ್ಚಂಡಭೈರವಿಯೆಂಬುದೂ ರಣರಂಗಮಾರಿಯೆಂಬುದೂ ಆ ಕುಮತಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈಕೆಯ ಬಲವನ್ನೆಲ್ಲ ತರಗೆಲೆಯಂತೆ ಹಾರಿಸಿಬಿಡುವೆನೆಂದು ಉಬ್ಬಿ ಭರ್ರನೆ ಬಂದು ಕಾದತೊಡಗಿದನು. ಅಬಲೆಯರು ನಾಯಕತಿಯರಾಗಿ ರಣದೇವತೆಯ ಬಲಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜೀವಗಳನ್ನೇ ಮುಂದೊಡ್ಡುವಾಗ ಆ ಸೈನ್ಯಬಲದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಗಂಡಸರ ಸೈನ್ಯದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ನೂರ್ಮಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ನೂರ್ಮಡಿ ತೈಲಪನ ಮೊಮ್ಮಗಳು ಅವಳು ಕೊತವಾಲನ ಕಾಲಾಳುಗಳ ಕಾಲಾಟವನ್ನಡಗಿಸಿದಳು ! ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಬಡಿದಳು ! ಆನೆಗಳ ಗಂಡ

ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೊಡೆದಳು ! ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಾಗಿ ಬರುವ ಚತುರಂಗಸೇನೆಯನ್ನು ತರಿ ತರಿದಟ್ಟಿದಳು ! ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಕಾವಿಯ ದಂಡು ಕಲಕಾಡಿ ಹೋಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಅಳಿದರು; ಉಳಿದವರು ಕೆಲವರು ಜಾರಿ ದರು; ಕೆಲವರು ಶರಣೆಂದರು ! ಆ ಬಟ್ಟಬಯಲಾದ ಕಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಕೊತವಾಲನ ಸಮ್ಮುಖವನ್ನೈದಿದಳು. ಕೈಚಳಕದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವಳ ಎರಡೇ ಭುಜಗಳು ಆತನಿಗೆ ಅಷ್ಟಾದಶ ಭುಜಗಳಾಗಿ ತೋರಿದವು ! ಒಂದೊಂದು ಹಸ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಹದನವಾದ ಕೈದುಗಳು ಕಂಡವು ! ಅಕ್ಕಾದೇವಿಯು ಆತನಿಗೆ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದಳು. ಆತನು ಕೈಕಾಲುಗೆಟ್ಟು ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾಗಿ ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ಪ್ರಾಣದಾನವನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಬಂಡಾಯವು ನಂದಿ ತಣ್ಣ ಗಾಯಿತು.

ಅಕ್ಕಾದೇವಿಯ ಈ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಆನಂದಭರಿತನಾದನು. ಆಗ ಆಕೆಗೆ 'ರಣಭೈರವಿ'ಯೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕ ನಾಮವೂ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಆಹವಮಲ್ಲನಾದ

ಸೋಮೇಶ್ವರ

(೧೦೪೨-೧೦೬೮)

ಚಾಲುಕ್ಯಾನ್ವಯ ಸಮುದ್ಧರಣನಾದ ತೈಲಪನ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟ ವೇರಿದ ಆರಸರು ತಮ್ಮ ಶೂರತನದಿಂದಲೂ ಜಾಣತನದಿಂದಲೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಮೊಳಗಿಸಿದರು. ಅಂತಹರಲ್ಲಿ ಈ ಸೋಮೇಶ್ವರನೂ ಒಬ್ಬ. ಆತನು ತೈಲಪನ ಮರಿಮಗ. ಆತನು ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದಾಗ ತೇಜೋಧಾಮರ್ನಾದ ತೈಲಪನು ತೀರಿಕೊಂಡು ನಾಲ್ವತ್ತು ನಾಲ್ವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಯುದ್ಧ ವೆಂದರೆ ಬಲು ಹಿಗ್ಗು. ಆತನು ಅನೇಕ ದುರ್ಗಾಧೀಶರನ್ನೂ ಸಾಮಂತ ದ್ರೋಹರನ್ನು ಉದ್ಧತ ರಿಪುಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮೂಲಿಸಿ ವಿಕ್ರಾಂತಾರಾತಿಗಳನ್ನು ಕಳಚಿ ಧರೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕಂಟಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಆತನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದೊಳಗಿನ ಅಂತಃಕಂಟಕರನ್ನು ಪಡಲ್ವಡಿಸಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾಳವರೂ ದಕ್ಷಿಣ ದಲ್ಲಿ ಚೋಳರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಶಾಂತಿಯಿಂದಿರಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸೋಮೇ ಶ್ವರನು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವರೊಡನೆ ಕಾದುವದರಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಬೇಕಾ ಯಿತು.

ಸಮರಧೀರನಾದ ತೈಲಪನು ಪರಮಾರ ಮುಂಜದೊರೆಯನ್ನು ಸೆರೆ ಮುಡಿಗಟ್ಟೆ ತಂದು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಮುಂದೆ ಆತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ್ದನಷ್ಟೇ

ಆಗಿನಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಮಾಳವರಿಗೂ ಇದ್ದ ವಿದ್ವೇಷವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃದ್ಧಮಾನವಾಗುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ತಂದೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂಜನ ತಮ್ಮನ ಮಗನಾದ ಭೋಜನು ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜನಾಗಿದ್ದನು. ಅತ್ಯಂತ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೇಮಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೋಜರಾಜನು ಇವನೇ. ಆತನು ತನ್ನ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನಾದ ಮುಂಜನ ವಧೆಯ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಎರಗಿ ಬಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಂಡನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜಯಸಿಂಹನು ಸಿಂಹನಾದದಿಂದ ಆರ್ಭಟಿಸಿ ಬಂದು ಭೋಜನನ್ನು ಬೆಂಕೊಂಡು ಧಾರಾನಗರದ ವರೆಗೆ ಓಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಈ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಪಟ್ಟವೇರಿದೊಡನೆ ಮಾಳವ ದೇಶವನ್ನೊಳನುಗ್ಗಿ ಭೋಜನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಆತನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಧಾರಾನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಭೋಜನು ನುಗ್ಗಾಗಿ ಬೆಂಗೊಟ್ಟೋಡಿ ಕಲಚೂರಿ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಂತನು. ಆಗ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಕಲಚೂರಿ ಮನೆತನದ ಅರಸನಾದ ಕರ್ಣನ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿದನು. ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ತ್ರಿಪುರ(ತೇವೂರು)ವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಲಗ್ಗೆಯಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಕರ್ಣನೂ ಭೋಜನೂ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾದರು. ಹೀಗೆ ಈ ಕಡುಗಲಿಯು ವಿಜಯಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬಂದನು.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತೀವ್ರವೇ ಶಾಂತತೆಯುಂಟಾದರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಚೋಳ, ಚಾಳುಕ್ಯ ಇವೆರಡೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉದಯವಾದವು. ಆವೆರಡೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಬಲರಾದ ರಾಜರು ದೊರೆತುದರಿಂದ ಆವೆರಡೂ ಘನತೆಗೇರಿದವು. ಕೊನೆಗೆ ಅವೆರಡೂ ಬಹುಶಃ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಳುಗಿದವು. ಕಂಚೀಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ತಮಿಳರಾದ ಪಲ್ಲವರಿಗೂ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ದ್ವೇಷವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅವರ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದ ತಮಿಳರಾದ ಚೋಳರಿಗೂ ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಪ್ರಬಲ ವೈರವಿತ್ತು. ಇತ್ತ, ತೈಲಪನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನೊತ್ತಿ ಚಾಳುಕ್ಯಧ್ವಜವನ್ನೆತ್ತಿ

ದನು. ಅತ್ತ, ಚೋಳರ ಚೂಡಾಮಣಿಯಾದ ರಾಜರಾಜನು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಗಂಗಮನೆತನವನ್ನು ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿದನು. ಆಗ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಚೋಳರಿಗೂ ಕೈಗೆ ಕೈ ಹತ್ತಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಚಂಡರಾ ಕಲಿಮಾರ್ತಂಡರಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದಂತೆಯೆ ಚೋಳಪೀಠವೂ ರಾಜ ರಾಜ, ರಾಜೇಂದ್ರಚೋಳ, ರಾಜಾಧಿರಾಜರಂತಹ ವಿಕ್ರಾಂತಕಂಠೀರವರಿಂದ ವಿರಾಜಮಾನವಾಯಿತು. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚೋಳರ ನಡುವಿನ ಹಗೆತನವು ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಚೋಳರು ಒತ್ತೊತ್ತಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಚಾಳುಕ್ಯರು ಅವರನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ದಬ್ಬಿದರು. ಕೃಷ್ಣಾ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಂಥ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣು ಬಹಳ. ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳ ಕಣವಾಗಿದೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ಚೋಳರಿಗೂ ಆದ ಕದನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಹುತರವಾಗಿ ಈ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆದವು. ಒಂದು ಸಲ, ಚೋಳ ಅರಸನು ಚಾಳುಕ್ಯರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಲ್ಯಾಣದ ವರೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅದನ್ನು ಸುಟ್ಟನು. ಗಂಗಪೆರ್ಮಾಡಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸುಂದರವಾದ ಜೈನಬಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ಹಾಳುಮಾಡಿದನು. ಚೋಳ ಅರಸನಾದ ರಾಜಾಧಿರಾಜನು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಗಂಡುಗಲಿಯಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರನೆಂದೂ ಖ್ಯಾತಿಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಆತನು ಪಾಂಡ್ಯಮಹೀಶನ ರುಂಡವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ್ದನು; ಕೇರಳ ಧರಣೀಶನನ್ನು ಮದವಾರಣದ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ತುಳಿಸಿದ್ದನು; ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕೆಗೆ ಕೊಳ್ಳಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು; ಸಿಂಹಳದ್ವೀಪದ ಧರಿತ್ರೀಕಾಂತನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ತಂಗಿಯನ್ನೂ ಬಂಧನಗೊಳಿಸಿದ್ದನು; ಆತನ ತಾಯಿಯ ಮೂಗನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಕ್ರೂರನು ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಜೈನದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುದರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಆತನೊಡನೆ ಭಯಂಕರವಾದ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನುವಾದನು. ರಾಜಾಧಿರಾಜನೂ ಅತುಲ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಪ್ಪಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ತುಳಿತಕ್ಕೆ ನೆಲವು ಕುಸಿಯು

ವಂತೆಯೂ, ಆರ್ಭಟಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕುಗಳು ನಡಗುವಂತೆಯೂ, ಕೈದುಗಳ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಗಗನವು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಂತೆಯೂ ಎರಡೂ ಮಹಾಸೈನ್ಯಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ತುಡಿಕಿ, ಕಡಂಗಿ ಕಾದಿದವು. ಕೋಡೆಯೊಡೆದು ರಕ್ತದ ಕಾಲುವೆಯು ಧಾವಿಸಿ ಹರಿಯಿತು ಸುರಿಗೆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸುರಿಗೆಕಾರರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮುಸಗಿ ತೊಡರಿಕೊಂಡರು. ಚಮೂಪತಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಏರಿಬಂದು, ಫೂತ್ಕರಿಸಿ ಮೈಗೆ ಮೈಗೊಟ್ಟು ಚಿಮ್ಮಿ ಝುಟಿತಿಯಿಂದ ಕಾದಿದರು. ಆನೆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಆನೆ ಆನೆಗಳು ಗಂಡಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಇರಿದಾಡಿ, ಸೊಂಡಿಲುಗಳಿಂದ ಮುರಿದಾಡಿ, ಕಾಲುಗಳಿಂದ ತೊತ್ತಳದುಳಿದಾಡಿ, ಬಲಗಳನ್ನು ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸಿದವು. ಈ ದುರ್ಧರವಾದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ರೌದ್ರಪರಾಕ್ರಮನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ದಳವು ಆಹವಮಲ್ಲನ ಆರ್ಪಿಗೆ ಬೆಂಗೊಟ್ಟು ಓಡಿತು. ಶೂರನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಗಜಾರೂಢನಾಗಿ ತವಕದಿಂದ ಒಳನುಗ್ಗಿ ಚೋಳ ಕಟಕವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಸೂರೆಮಾಡಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ಸಮ್ಮುಖವನ್ನು ಸಾರ್ದನು. ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವೆರಗಿದಂತಾಯ್ತು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೈದುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಸರಿಮಿಗಿಲೆಂಬಂತೆ ಉರುವಣೆಯಿಂದ ಕಾದಿದರು. ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಕೊನೆಗೆ ಜಯಹೊಂದಿದನು. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಚೋಳಿಕನು ಸತ್ತನು. ಕೂಡಲೆ ಚೋಳಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ನಾಡುಬೀಡು ರಾಜ್ಯದ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ವೀರಾಧಿವೀರನೆಂದು ಒಕ್ಕೊರಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಆಹವದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ತಮ್ಮನಾದ ರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೂ ಗಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ರಾಜೇಂದ್ರದೇವನು ಆ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರಣಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ರಕ್ತಕರಗಳಿಂದ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ ಬಂದು ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದನು. ರಾಜೇಂದ್ರದೇವನ ಉರುಬೆಗೆ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸೈನ್ಯವು ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿತು. ರಾಜೇಂದ್ರದೇವನು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಐದಾರು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರದೇವನು ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ವೀರ–ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನು ಅರಸನಾದನು. ಆತನೂ ಪ್ರಬಲ ಪರಾಕ್ರಮಿ.

ಆತನಿಗೂ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳೆಸಗಿದವು. ಅವುಗಳ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಗನಾದ ವಿಕ್ರಮಾಂಕನು ತಂದೆಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು ಮೂರನೆಯ ಸಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಸ್ವಹಸ್ತದಿಂದ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು, ವೀ ರಾಜೇಂದ್ರನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನು ಮಹಾಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಳವೂರಿದನು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಾದ ಜ್ವರದಿಂದ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮರಣವು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋವೇಧಕವಾಗಿದೆ. ಮೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಮೂರನೇ ಸಲ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ಆಹವ ಔತಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಇನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವವನಿದ್ದನು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುರವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಜ್ವರವುಂಟಾಯಿತು. ಜ್ವರವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಮೈಮೇಲೆ ಎಳ್ಳಿಟ್ಟರೆ ಚಟ್ಟನೆ ಅರಳಾಗಿ ಹಾರುವಷ್ಟು ಆತನ ಮೈಯು ಕಾಯಿತು. ತಾನು ಆ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಬದುಕುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ತೋಚಿತು. ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನರಳುತ್ತ ಹೊರಳುತ್ತ ಸಂಕಟಪಟ್ಟು ಸಾಯುವದಕ್ಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಆತನು ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕವಿಧಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಜಲದಲ್ಲಿ ಇಳಿದನು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು. ನೀರು ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಆತನು ಸ್ವಸ್ಥಚಿತ್ತದಿಂದ ಮುಳುಗಿ ಜಲಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯು ಈ ಜಗ ಧಿಪನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನ ಯುದ್ ಶ್ರಮವನ್ನೂ ಜ್ವರತಾಪವನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದಳು. ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಈ ಕೌತುಕವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಆತನ ಪ್ರಜೆಗಳು ಆತನ ಗಂಭೀ ಭಾವವನ್ನೂ ಶಾಂತವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ಧೈರ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಬೊಟ್ಟು ಕಚ್ಚಿ ದರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ನರಾಧಿಪನು ಪರಮಯೋಗದಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ತೊಲಗಿದನು !

ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಅತ್ಯಂತ ಶೂರನು. ಪ್ರವಿಮಳ ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಸಚ್ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆರ್ಜಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾಹವ ಜಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣೋನ್ನತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಹವಮಲ್ಲನಿಗೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಸಮರಿರಲಿಲ್ಲ; ಆತನಿಗೆ ಎರಗದ ವೀರರಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಂಜದ ಅಧಟರಿರಲಿಲ್ಲ; ಶರಣೆನ್ನದ ರಾಯರಿರಲಿಲ್ಲ; ಯಮನ ಬಾರಿಗೆ ಹೋಗದ ಯುದ್ಧಲಾಲಸರಿರಲಿಲ್ಲ; ನೊರೆಹೊಗದ ಅಂಕಚೇರಿಯರಿರಲಿಲ್ಲ; ಇಳಿದೋಡದ ದುರ್ಗದ ಗಂಡರಿರಲಿಲ್ಲ; ದಲ್ಲೆಂದುರಿವ ರಿಪುಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಆಳಿಕೆಯೆಲ್ಲಿ ಲಾಟ, ಕಳಿಂಗ, ಗಂಗ, ಕರಹಾಟ, ತುರುಷ್ಕ, ಸುರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಾಳವ, ಕೇರಳ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ಅರಸರು ಮಲೆತು ನಿಲ್ಲದೆ ಆತನಿಗೆ ಕಪ್ಪವನ್ನಿತ್ತು, ಆತನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅಘಾಟದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆತನು ಮದ್ರ, ಅವಂತಿ, ವಂಗ, ದ್ರವಿಡ, ತುರುಷ್ಕ, ಸಾಭೀರ, ಪಾಂಚಾಳ, ದೇಶಗಳ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಪೇಸೇಳಿಕೊಂದು, ಕವರ್ದು ಅಸದಳವಾಗಿ ಕೋಟಜವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಆತನ ತೋಳತೀನೂ ಮನದ ತವಕವೂ ಹೋಗದೆ ಆತನು ಹೊಸ ಹೊಸ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಹೂಡುವದಕ್ಕೆ ಸದಾ ಲಾಲಸವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಇಂತು ಚತುರಂಗ ಧಾತ್ರಿಕಾಂತಿಯನ್ನಳವಡಿಸಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀಯನ್ನು ತಾನು ತಳೆದು ವೈಭವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಪರಮಯೋಗದಿಂದ ಜಲಸಮಾಧಿಯನ್ನೈದಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆದಕಾರಣವೇ ಸೋಮೇಶ್ವರರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬಹಳ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ಚಕ್ರೇಶ್ವರ ಚೂಡಾಮಣಿಯಾದ

ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮ

(೧೦೫೬ – ೧೧೨೬)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಸಾರ್ವಭೌಮರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದ ವಿಕ್ರಮದೇವ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನು; ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನು; ಅತೀವ ಲೋಕಪ್ರಿಯನು; ಮಹಾ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯು. ಆತನು ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷ ಕಲ್ಪನಾತೀತವಾದ ವೈಭವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾ ದನು. ಆತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಘನತೆಯ ಪರಮಾವಧಿಗೆ ಏರಿತ್ತು ಶಾಂತತೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು; ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಚಾಂಚಲ ವನ್ನು ತೊರೆದು, ನಗುತ್ತ, ಕೆಲೆಯುತ್ತ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆತನ ಬಾಹು ಬಲದ ನೆರವು, ಆತನ ಅಣ್ಮು, ಆತನ ಉಗ್ರ ತೇಜಸ್ಫುರಿತ, ಆತನ ಆವು ಆತನ ಒರ್ನುಡಿಯ ನಿಲುವು, ಆತನ ಊರ್ಜಿತ ಖ್ಯಾತಿಯ ಒಳ್ಪು ಧರಿ ಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಜನಕವಾಗಿದ್ದವು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿವಲ್ಲರಿ ದಿಶಾಂತರದ ತೆರಪಿಲ್ಲದೆ ಹಬ್ಬಿ, ಪಲ್ಲವಿಸಿ, ಹೂಬಿಟ್ಟು ಸೌಸವವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿತ ಆತನ ಬಿಣ್ಪು ಉಪಮಾನಬಾಹ್ಯವಾಯಿತು; ಆತನ ಚರಿತೆಯು ಶಿಖಾಪ ವನ್ನೈದಿತು; ಆತನ ಪರಾಕ್ರಮವು ಕಳಸವಿಟ್ಟಿತು. ಈ ವಿಕ್ರಮ ಭೂಪ ಭುಜಬಲದಳವೂ ಧೀರತೆಯೂ ಶೂರತೆಯೂ ವಿಜಿಗೀಷುವೃತ್ತಿಯೂ ಲೋ ದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯದ್ಭುತವೆನಿಸಿದವು. ಈ ಸೋಮವಂಶಲಲಾಮನು, ಈ ಚಾಳುಕ್ಯೋ ಜ್ವಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥನು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಖಿಲ ಚಕ್ರೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿಮ ವಾದ ಚೂಳಾಮಣಿಯು.

ಪಟ್ಟವೇರುವ ಮುಂಚೆ ಹುಡುಗನಿರುವಾಗಲೇ ಈತನ ಶೌರ್ಯ ಶರಧಿಯು ಉಕ್ಕಿತ್ತು. ತಂದೆಯಾದ ಆಹವಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಹೂಡಿದ ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ಈತನು ತನ್ನ ತೋಳನ್ನು ಚಾಚಿ ನೆರವಾಗಿದ್ದನು; ಅಲ್ಲದೆ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಹೆಗಲುಗೊಟ್ಟು ಸಮರಭಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಜಯ ಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದನು. ತಂದೆಯ ಕಾಲದ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷ ಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಪರಾಕ್ರಮದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯು ಜಗತ್ತಿನ ಅಂಚನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಈತನು ತನ್ನ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ೫೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿಭೂಭೃದ್ವರ್ಗವನ್ನುಗ್ಗಿ, ಕಂಟಕಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಕಡಿದು, ಸಪ್ತಾಂಬುಧಿಸಮೃದ್ಧವಾದ ಧಾರುಣಿಯನ್ನು ತನ್ನ ದೋರ್ಬಲದಿಂದ ನೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಯಶಃಶ್ರೀಗೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳೀ ಗೃಹಾಂಗಣವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ತೊಂಬತ್ತು ತೊಂಬತ್ತೈದು ವರ್ಷ ಸತತವಾಗಿ ಭೂಚಕ್ರವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಕನು ಕರ್ನಾಟಕಸಾಮ್ರಾ ಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಮೆರೆದನು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಧರಿತ್ರೀಕಾಂತರಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ವಿಖ್ಯಾತ ಪುಲಿಕೇಶಿಗೂ ಮಳಖೇಡದ ರಣವಿಗ್ರಹನಾದ ಗೋವಿಂದನಿಗೂ ರಣರಸಿಕನಾದ ಕಲ್ಯಾಣದ ಈ ವಿಕ್ರಮಾಂಕನಿಗೂ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವುಂಟು. ಈ ಮೂವರೂ ತೀರ ಚಿಕ್ಕವರಿರುವಾಗಲೇ ತಮ್ಮ ಅನ್ಯಾದೃಶ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿ ಪ್ರಜಾನುರಾಗಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದರೂ ಲೋಕ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಚಿಗಪ್ಪನಾದ ಮಂಗಳೇಶನನ್ನು ಮುರಿದೊತ್ತಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದನು. ಉತ್ತುಂಗಮಲ್ಲನಾದ ಗೋವಿಂದನು ತೀರ ಸಣ್ಣವನಿದ್ದಾಗ ತಂದೆಯಾದ ಧ್ರುವನ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು; ಆದಕಾರಣವೇ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಟ್ಟದಿಂದ ಹಾರಿಸಿ ಈ ಕಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಈ ಗೋವಿಂದನ ಗುಣಾರ್ಣವಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಆತನ ಸಲುವಾಗಿ ಧ್ರುವನು ತಾನು ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧ ನಾದನು. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಬಾಲಕನಿರುವಾಗಲೇ ತಂದೆಯಾದ

ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅನೇಕ ಕೊಳಗುಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿ ಶೂರನೆಂದು ಖ್ಯಾತಿಗೊಂಡಿದ್ದನು. ವಿಕ್ರಮದೇವನು ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲನು; ಮಾಂಡಲಿಕ ಪ್ರಿಯನು; ಪ್ರಜಾರಂಜಕನು. ಅಂತೆಯೇ ಅಣ್ಣನಾದ ೨ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರುವದು ಆವನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಮೂವರಿಗೂ ಅವರವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮ ಕಲಿಗಳಾದ ಶತ್ರುಗಳು ಗಂಟು ಬಿದ್ದರು. ಪುಲಿಕೇಶಿಗೆ, ಇದಿರಾಳಾದ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನಂತಹ ರಣರಂಗಧೀರನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಯಿತು; ಮೂರನೆಯ ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಶಿವಮಾರನಂತಹ ಸುಭಟನೊಡನೆ ಸೆಣಸಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಕುಂತಳೋರ್ವೀಶನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲಿತನದಿಂದಲೂ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತುಂಗನಾದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನೆಂಬ ಚೋಳರಸನನ್ನು ಇದುರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ಮೂವರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಪೃಥ್ವೀಶರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಾಸನಾಸೀನರಾಗಿರುವರು.

ವಿಕ್ರಮಾಭರಣನ ಬಾಲ್ಯ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಗಳ ಮೂವತ್ತೈದು ನಾಲ್ವತ್ತು ವರ್ಷಗಳೆಂದರೆ ಕದನಗಳ ಸುಗ್ಗಿ. ಚೋಳರಿಗೂ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಇರುವ ಹಗೆತನವು ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಬಲಿದು, ಫಲಿಸಿ ನಿಲುವು ನಿಂತಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೊತ್ತಿ ಬರುವ ಚೋಳರ ಕಲಿಮೇಳವನು ಕತ್ತಿಗೆ ಕೈಗೊಟ್ಟು ತರುಬುವುದೇ ವಿಕ್ರಮನ ತಂದೆಯ ಆಯುಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಇತಿ ಕರ್ತವ್ಯತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಚೋಳರ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಹಿಂಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರದ ವರೆಗಿನ ಸಿಮಾಂತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ದಂಡನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಚೋಳ, ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಗೋಡೆಯನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಚರಿತ್ರನಾಯಕನಾದ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಣವನನ್ನು ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ (ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶ) ಅಧಿನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದನು. ಚೋಳರ ರೋಷದೃಷ್ಟಿಯು ಈ ನಾಡಿನ ಮೇಲೆಯೇ

ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮೂಲಕವಾಗಿ ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಣ ರಂಗದ ಅನುಭವವು ಲಭಿಸಿತು. ಚೋಳ ರಾಜಾಧಿರಾಜನಿಗೂ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ತುಂಗಭದ್ರಾತೀರದ ಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಗ್ರ ಸಂಗ್ರಾಮವೆಸಗಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮನೂ ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಮರದೇವತೆಯ ಪೂಜೆಗೆ ತನ್ನ ಕೃಪಾಣಧಾರೆಯ ಜಲವನ್ನು ಎರೆದನು. ಇವರಿಬ್ಬರ ವಿಕ್ರಮತೀರ್ಥಾಭಿ ಷೇಕದಿಂದ ಭಯಂಕರ ರೂಪಿಣಿಯಾದ ಆ ರಣದೇವತೆಯ ಅಡಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜನು ಎರಗಿ ಪ್ರಾಣಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಬಳಿಕ ಚೋಳಕ್ಷೋಣಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದವನು ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ತಮ್ಮ ರಾಜೇಂದ್ರ. ಈ ವೀರಾಗ್ರೇಸರ ನಿಗೂ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ಇರಿದಾಟವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ವಿಕ್ರಮದೇವನೇ ಬಹುಶಃ ಕದನದ ಧುರೀಣತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದನು. ಚೋಳ ಚಾಳುಕ್ಯರ ವೈರವು ಇಷ್ಟ ರಿಂದಲೇ ಕೊನೆಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ರಾಜೇಂದ್ರನ ತರುವಾಯ ೧೦೬೨ ರಲ್ಲಿ ಚೋಳ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರನಾದ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನೂ ಈ ಹಗೆ ತನದ ಕುನಸನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಐದುಸಲ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೇಲೆ ಬಲ ವೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಸಮಬಲರಾದ ಮಹಾಬಲಿಗಳಲ್ಲಾದ ಆ ಭೀಕರ ಸಂಗರ ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮನೇ ಮುಖಂಡ. ಆತನು ಅರಿನೃಪಾಲರನ್ನು ನುಂಗುವ ಕಾಲ ಮೃತ್ಯುವಿನಂತೆಯೂ ಆಹವದೆಡೆಗೆ ಬೀಸುವ ನಂಜಿನ ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆಯೂ ಚೋಳರನ್ನು ಬೆಂಕೊಂಡು ತಿರುತಿರುವಿ ಕೆಡಹಿದನು. ಒಂದೆರಡರಲ್ಲಿ ಚಾಳು ಕ್ಯರು ಗೆದ್ದರು; ಒಂದೆರಡರಲ್ಲಿ ಚೋಳರಿಗೆ ಜಯ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಕೊನೆಗೆ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಕೈಬರಹದಿಂದ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ಯುದ್ಧದ ಆಹ್ವಾನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಕೃಷ್ಣಾ ತುಂಗಭದ್ರೆ ಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮವು ರಣಕ್ಷೇತ್ರ ವೆಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದನು. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನು ಪಡೆಗೊಂಡು ನಡೆ ತಂದನು. ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ ಎದುರಾಳಿಯ ಹಾದಿಯನ್ನು ಕಾಯ್ದನು. ಆದರೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಜ್ವರಬಾಧೆಯಿಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ನಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕುಣಿದಾಡುವ

ಬದಲು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಿರವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಚೋಳನು ಇನ್ನು ಮರಳುವವನಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಸೇನಾರಥ ವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಬಂದನು. ಎರಡೂ ದಂಡು ಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಎರಗಿ, ಕೆನ್ನೀರಿನ ಹೊಳೆ ಹರಿಯತಕ್ಕುದಿತ್ತು. ವಿಕ್ರ ಮನು ಚೋಳಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಲಕುವವನಿದ್ದನು. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನು ಚಾಳುಕ್ಯರ ದಂಡಿನ ದೂಳ ಹಾರಿಸುವವನಿದ್ದನು. ಆ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಪೆಣ ಮಯವಾಗುವದಿತ್ತು. ದೈವಲೀಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ ! ಒಮ್ಮೆಲೆ ಯುದ್ಧ ದೃಶ್ಯವು ಹೋಗಿ, ಅದರ ಬದಲು ಅಲ್ಲಿ ವಿವಾಹದೃಶ್ಯವಾಯಿತು; ರಣಮಂಟ ಪವು ಲಗ್ನಮಂಟಪವಾಯಿತು; ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ತೆಕ್ಕೆ ಮುಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಚುಕಿ ಅಸುವನ್ನು ಹಿಂಡಲಣಿಯಾದ ವೀರರಿಬ್ಬರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ ಕೊಂಡು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡರು. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ಗೋಣ್ಮುರಿಯಲು ಚಾಚಿದ್ದ ವಿಕ್ರಮನ ಕೈಯು ಅವನ ಮಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗ್ರಹಣ ವನ್ನು ಮಾಡಿತು ! ಹೀಗಾಗುವದಕ್ಕೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ರಾಜಕಾರಣದ ವಿಲ ಕ್ಷಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು.

ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆದಿತ್ತು; ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆದಿತ್ತು; ವೆಂಗಿರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆದಿತ್ತು. ಚೋಳರಸನ ಮಗಳ ಮಗನಾದ ರಾಜೇಂದ್ರದೇವ ಅಥವಾ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನು ಚೋಳರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬೇಳೆನ್ನು ಬೇಯಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು. ಆತನು ವೆಂಗಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶಜನು. ಆದರೆ ತಾಯಿಯ ತೌರುಮನೆ ಯಾದ ಚೋಳರಲ್ಲಿಯೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದನು. ಆತನು ಉತ್ಕಟ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ. ಕೇವಲ ವೆಂಗಿಯನ್ನಾಳುವುದು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಅಜ್ಜನ ಚೋಳಮಹಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಆತನ ಹವಣಿಕೆ. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನು ವೆಂಗಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ವಿಶ್ವಾ ಸದ ಮಾಂಡಲಿಕನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು. ಅರ್ಥಾತ್ ಉತ್ತುಂಗಸಾಹಸಿಯಾದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನನ್ನು ವೆಂಗಿಯ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿರಿಸುವುದು

ಆತನಿಗೆ ಬೇಡಾಗಿತ್ತು. ಇಂತು ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನುಂಗಬೇಕೆಂದು ಆತನ ಹೊಂಚು. ಇತ್ತ ವಿಕ್ರಮನ ತಂದೆಯು ತೀರಿಹೋದಕೂಡಲೆ ಅಣ್ಣನಾದ ಎರಡನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾದನು. ಆದರೆ ಆತನು ಲೋಕಪ್ರಿಯನಾಗಿ ಅರಸುಗೈಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಮಾಂಡಲಿಕರಿಗೂ ವಿಕ್ರಮನ ಒಡೆತನವು ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಕ್ರಮನ ವಿಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಳುಕಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಸರಿಸಿ ತಾನು ಚಾಳುಕ್ಯಸಮ್ರಾಟನಾಗಬೇಕೆಂದು ವಿಕ್ರಮನ ಎಣಿಕೆ. ಹೀಗೆ ಚೋಳ, ವೆಂಗಿ, ಮತ್ತು ಚಾಳುಕ್ಯ ಈ ಮೂರೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ರಾಜಕಾರಣದ ತಂತ್ರಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಒಬ್ಬರ ಸಹಾಯವನ್ನೊಬ್ಬರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗನು ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ಸಿರಿಯನ್ನಪಹರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಚಾಳುಕ್ಯೇಂದ್ರನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಕೂಡಿದುದು ಸಹಜವಾದ ಮಾತು. ಏಕೆಂದರೆ " ಇಬ್ಬರ ನ್ಯಾಯ ಮೂರನೆಯವನಿಗೆ ಆಯ " ಎಂಬ ಹಾಗೆ ಚೋಳ ಚಾಳುಕ್ಯರ ವ್ಯಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನು ತನ್ನ ಮನೋರಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಗೊಯ್ಯಬಯಸಿದನು. ಸೋಮೇಶ್ವರನಾದರೂ ತಮ್ಮನ ಆಟವನ್ನೂ ಚೋಳನ ಕಾಟವನ್ನೂ ಅಡಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಮೈತ್ರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಇನ್ನುಳಿದ ವಿಕ್ರಮ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರರಿಗೆ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರ ನೆರವೇ ಗತಿಯಾಯಿತು. ಗೃಹವೈರಿಯಾದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನು ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡುದುದರಿಂದ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನು ವಿಕ್ರಮನೊಡನೆ ಗೆಳೆತನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಸಂಗದಿಂದ ಪ್ರಬಲನಾದ ಅಣ್ಣನ ಉಚ್ಚಾಟನೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ವಿಕ್ರಮನು ಚೋಳನ ನೆರವನ್ನು ಕೋರಿದನು. ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾದಾಟದ ವಿಚಾರಗಳಳಿದಿದ್ದುವು; ಆದುದರಿಂದಲೇ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಯುದ್ಧ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ವಿಕ್ರಮನು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಈ ಮೊದಲೇ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ ಅಳಿಯನಾದನು. ಈ ನೆಂಟತನದಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದಾದರು. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವೀರ ಪಂಗಡಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸೇರಿ ಎರಡಾದವು.

ಚೋಳ ವೈರಿಯಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಕುಲೋತ್ತುಂಗನೂ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿರೋಧಿಯಾದ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನನ್ನು ವಿಕ್ರಮನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಇತ್ತಂಡಗಳೇರ್ಪಟ್ಟವು.

ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನೊಡನೆ ವಿಕ್ರಮನ ಶರೀರಸಂಬಂಧವಾದೊಡನೆಯೆ ಇಬ್ಬರೂ ವೆಂಗಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಕಕ್ಕನಾದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಅಧಿರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮರಳಿ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಈ ವಿಜಯವು ಅವರಿಗೆ ದಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು; ಒಡನೆಯೆ ಚೋಳರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ವಿಕ್ರಮನು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದನು. ಮಾವನ ಮರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಹಿಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆತನು ಕಂಚಿಗೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ವಿಕ್ರಮನು ತನ್ನ ಬೀಗನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಆದರೆ ದೈವವು ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಚೋಳರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಬೀಗನು ಮೃತನಾದನು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೆ ತಾನಾಗಿ ಹೊತ್ತು ಸಾಧಿಸಿತು. ಆತನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಚೋಳಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಆಗ ವಿಕ್ರಮನು ಚೋಳರಾಜ್ಯದ ಆಶೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾದ ಚಾಳುಕ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಹೊರಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಜನರು ಬೇಸತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಕ್ರಮನೇನೋ ಆತನಿಗೆ ಅಣ್ಣನೆಂದು ಮಾನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಜನರು ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಂಡಲಿಕರಾಯರ ಪ್ರೇಮವೂ ವಿಕ್ರಮನ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಜಯಸಿಂಹನೂ ವಿಕ್ರಮನ ಕಡೆಗೆಯೆ ಇದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವವಿಧದಿಂದಲೂ ವಿಕ್ರಮನ ದೈವವು ತೆರೆಯಿತು. ಜನ

ರಿಗೆ ಬೇಡಾದವರು ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯಬಲ್ಲರು ? ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆಶ್ರಯ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ವಿಕ್ರಮನ ಶತ್ರುವಾದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸೋಮೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಹಣಿಯುವ ಒಳಸಂಚನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಕೇಡು ಸಂಭವಿಸಬಹುದೆಂದು ವಿಕ್ರಮನು ಜಯಸಿಂಹನೊಡನೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೆರಳಿದನು. ಅವರನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತರುವುದಕ್ಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಸೈನ್ಯವನ್ನಟ್ಟಿದನು. ಆ ವೀರ ಬಂಧುಗಳು ಅದನ್ನು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ತೋಳ ಕಸುವಿನಿಂದ ಗರಗರನೆ ಅರೆದಿಕ್ಕಿದರು. ಅವರುರುಬೆಗೆ ಸೈನಿಕರು ಅಳಿದುಳಿದು ಬನ್ನಬಟ್ಟು ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ಓಡಿದರು. ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಸಾಮಂತರೆಲ್ಲರ ಬೆಂಬಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಂದ ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟ ಅಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮನು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಬಲವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದನು. ಮಹಾವಾಹಿನೀಸಮೇತನಾಗಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಏರಿಬಂದನು. ಅಸಂಖ್ಯಾನೀಕರಿಂದ ಪರಿವೃತನಾಗಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಉತ್ತರದಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು; ಹೀಗೆ ವಿಕ್ರಮನು ಕತ್ತರಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ಸಿಕ್ಕನು. ಇಬ್ಬರ ಚಕ್ರಗಳನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಗೆದ್ದು ಪಾರಾಗುವದು ಹೇಗೆಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೂ ಆಗ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕತ್ತರಿಯ ಎರಡೂ ಅಲಗುಗಳು ವಿಕ್ರಮನ ಮೇಲೆ ಒತ್ತರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಇರುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರೂ ಆ ಧೀರ ವಿಕ್ರಮನು ತಿಲಮಾತ್ರವೂ ಎಡೆಗೆಡಲಿಲ್ಲ. ನಿಶ್ಶಂಕ ಪ್ರತಾಪನಾದ ಆತನು ಎರಡಕ್ಕೂ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ನಿಲ್ಲಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು.

ವಿಕ್ರಮನು ಮೊದಲು ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಸೈನ್ಯ ಶರಧಿಗೆ ಟಣ್ಣನೆ ಜಿಗಿದನು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಸುಭಟರು ಈತನನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಲು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಎಡೆವಿಡದೆ ತೆರೆಗಳಂತೆ ಹಾಯ್ದರು. ವಿಕ್ರಮನ ನಿಸಿತ ಖಡ್ಗವು ಒಂದೊಂದೆ ಆಪೋಶನಕ್ಕೆ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈಂಟಿತು. ಎರಡೂ ಸೇನೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹೊಕ್ಕು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಹೋರಾಡಿದುವು. ವಿಕ್ರಮನು ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ಕಡಿಕಡಿದು ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಬಳಿಸಾರಿ ಗರ್ಜಿಸಿದನು. ಇಬ್ಬರ ವೀರಾ

ವೇಶವೂ ಹೆಚ್ಚಿತು- ಅವರು ರಭಸದಿಂದ ಕಾದಿದರು. ಒಮ್ಮೆ ನಿಂದು ಕಾದಿದರು; ಒಮ್ಮೆ ಐತಂದು ಕೈದು ಕೈದುಗಳಿಂದ ಕಾದಿದರು; ಒಮ್ಮೆ ಹೊಸ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಬಂದು ಕಾದಿದರು; ಒಮ್ಮೆ ತಮತಮಗೆ ಎರಗಿದ ಎಡಬಲದ ಪಡಿಬಲವನ್ನು ಕೊಂಡು ಕಾದಿದರು; ಒಮ್ಮೆ ಖಡ್ಗಖಡ್ಗಗಳ ಹಳಿಯಿಂದ ನೊಂದು ಕಾದಿದರು; ಒಮ್ಮೆ ಚಳಚಳಿಕೆಯಿಂದ ಸಲೆಸಂದು ಕಾದಿದರು. ಬವರವಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸರಿಯಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ವಿಕ್ರಮನ ಕೋಪವು ದ್ವಿಗುಣಿತ ವಾಯಿತು. ಆತನು ಮೀರಿದ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಧ್ವಜಚ್ಛತ್ರ ಚಾಮರಗಳನ್ನೂ ಚತುರಂಗಸೇನೆಯನ್ನೂ ಸವರಿ ಕೈದುಗಳನ್ನು ತರಿದು ಮೈಯನ್ನು ಇರಿದು ನೋಯಿಸಿದನು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗನು ಪರಿಭವಹೊಂದಿ ಕಂಚಿಯ ವರೆಗೆ ಒಂದೇ ಉಸುರಿನಿಂದ ಓಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ವಿಕ್ರಮನು ಹೊಡೆಮರಳಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸೇನಾಕಾನನವನ್ನು ಒಳನುಗ್ಗಿದನು. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ದಂಡು ಈತನ ಮೇಲೆ ಕ್ರೂರ ಜಂತುಗಳಂತೆ ಅವಗಡಿಸಿ ಮುತ್ತಿ ಬಂದಿತು. ವಿಕ್ರಮನ ಕೋಪಾಟೋಪವು ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಭುಗಿಭುಗಿಲ್ಲೆಂದು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಸುಡತೊಡಗಿತು. ಅವನಿವನ ಪಡೆವಳರು ಮಸೆವೆತ್ತ ಕೂರ್ಗತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆತೆಗೆದು ಹೊಡೆದಾಡಿದರು. ತನಿವೀರಸದ ಪ್ರವಾಹವು ಮೇಲುಕ್ಕಿ ಹರಿಯಿತೋ ಎಂಬಂತೆ ನೆತ್ತರು ಸುರಿಯಿತು. ಇತ್ತಂಡದ ಪಟುಭಟರು ಒಬ್ಬರನೊಬ್ಬರು ಒತ್ತೊತ್ತಿ ಹೊಡೆದರು; ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಅಸಿಗಳನ್ನು ಅಸಿಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿದರು; ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ನಾಟಿಸಿದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿದರು; ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರು ಗಾಯವಡೆದು ಬವಳಿಗೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೈಗೆಡದೆ ಜಡೆದು ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಆ ಸಮರಧುರಂಧರರಿಬ್ಬರ ಪಡೆಗಳ ಅಗ್ಗಳಿಕೆಯಿಂದ ಆ ಹುಯ್ಲು ಭೀಕರವಾಯಿತು. ವಿಕ್ರಮನು, ಚಂಡಕಿರಣನ ತೇಜಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉಗ್ರವಾದ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಪರಸೈನ್ಯವನ್ನು ಪೆರಗಿಕ್ಕಿ ಎಡೆಗೊಡದಟ್ಟಿ ಕೊಂದನು. ಈ ಅರಾತಿಸಂಹಾರಲಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಸೋಮೇಶ್ವರನಂತಹ ಕ್ರತಾಪಸಮುದ್ರನಿಂದಲೂ ನಂದಿಸುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮುಳಿದು ಯಮಧರ್ಮನೇ ದಂಡವನ್ನೆತ್ತಿ ಬಂದನೋ ಎಂಬಂತೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಅಹಪಪ್ರೌಢಿಯು ಮೆರೆಯಿತು.

ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕೈತವಕವು ಕುಂದಿತು. ವಿಕ್ರಮನು ಆತನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದನು. ಹೀಗೆ ೨೫-೩೦ ವರುಷ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಮಲೆಪರ ಪೊಂಗನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ, ಮನ್ನೆಯರ ಉರ್ಕನ್ನು ಕಳಚಿ, ಅನ್ಯ ಮಾಂಡಳಿಕರ ದರ್ಪವನ್ನು ಓಗಡಿಸಿ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿನು(೧೦೭೬). ತಮ್ಮನಾದ ಜಯಸಿಂಹನನ್ನು ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿದನು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾತ್ಯನ ಕೀರ್ತಿಯು ದಿಗ್ದೇಶಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಆತನನ್ನು ಇದಿರಾಗುವವರು ಯಾರೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಚಾಳುಕ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಮಾಂಡಲಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಆತನ ಒಡೆತನವನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ಮನ್ನಿಸಿದರು. ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರೂ ಹಾನಗಲ್ಲು- ಗೋವೆ- ಹಲಸಗಿಗಳ ಕದಂಬರೂ ಸವದತ್ತಿ-ಬೆಳಗಾವಿಗಳ ರಟ್ಟರೂ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಂಕಣಗಳ ಶಿಲಾಹಾರರೂ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಂತ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ವಿಕ್ರಮದೇವನೇ ತಮ್ಮ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದು ಜಯಜಯಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ವಿಕ್ರಮನು ಸಕಲ ವಿಬುಧಜನ ಸಂಸ್ತುತನಾದನು; ನಿಖಿಲ ಪ್ರಜಾಹ್ಲಾದಕರನಾದನು. ಇಂತು ಅಖಂಡ ಕುಂತಳ ಭೂಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಏಕಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಬಂಧೋತ್ಸವದ ಕುರುಹೆಂದು, ತನ್ನ ಶಕವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಕವರುಷವನ್ನು ಮಾಣಿಸಿ ವಿಕ್ರಮ ವರುಷವೇ ಪ್ರರೂಢವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸಿತು. ಆತನ ತರುವಾಯವೂ ಎಷ್ಟೋ ವರುಷ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮ ವರುಷವು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆಗಳು ದುರ್ಬಲರಾದುದರಿಂದ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯದೇವನ ಆಯುಷ್ಯದ ವಿಶೇಷವೇನಂದರೆ ಆತನು ಹೊಡಿದ ಕದನಕಲ್ಲೋಲವೂ ತೋರಿಸಿದ ಅನಾದೃಶವಾದ ಸಾಹಸವೂ ಪಟ್ಟ ದುರ್ಧರ ಸಂಕಟಗಳೂ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣವಾದೊಡನೆಯೆ ಕೊನೆಗಂಡವು. ಮುಂದೆ ಆತನು ೫೦ ವರುಷ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರೂ ಯುದ್ಧ ಸಂದರ್ಭಗಳೇ

ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಚೋಳರಾಜ್ಯದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಪ್ರಸಂ ಮಾತ್ರ ಬಂದಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಆತನು ಗತಶತ್ರುವಾಗಿ ಶಾಂತತೆಯಿಂದ ರಾಜ ಭಾರವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅನ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮಹಾರಾಜರ ಒಡ್ಡೋಲ ದಲ್ಲಿಯೂ ಈತನ ಯಶೋಗಾನದ ಇಂಪು ಇಡುಗಿತ್ತು. ಪರರಾಜ್ಯಗ ಅವನೀಶರು ದುರ್ಘಟಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮನ ಆಸರವನ್ನು ಮೇಲಿಂದಮೇ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರದ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿ ನರ್ಮದೆಯೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇರೆಯ ತುಂಗಭದ್ರೆಯೂ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಗಳತೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಮಾಳವೆ, ಚೇ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯು ಮೈದೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಧಾರಾ ಮತ್ತ ದಾಹಲೆಯ ಅರಸರು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಪಡೆಯ ನೆರವನ್ನು ಬೇಡಿದರು ಈತನು ಬಲ್ಬಂಟರಾದ ದಂಡನಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ನರ್ಮದೆಯನ್ನು ದಾ ಹೋದನು. ಇವನಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ಅ ಕ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಮನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಿಸಿದನು ಮುಂದೆ ಬಂಗಾಲ-ಅಸಾಮು ಪ್ರಾಂತಗಳ ಪೃಥ್ವೀಶರೂ ಈತನ ಬೆಂಬಲವನ್ನ ಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಕ್ರಮವೈಭವವನ್ನೂ ಶ್ರೀವೈಭವವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿ ವಿಕ್ರಮನು ಜನ್ಮಭೂಮಿಗೆ ಬಂದನು.

ನಡುವೆ, ಹೊಯ್ಸಳರು ಮಾತ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಿಲವುಗೆಡಿಸಬೇಕೆಂದ ಹವಣಿಸಿದರು. ಹೊಯ್ಸಳರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲನಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದನು. ಆತನು ಚೋಳರನ್ನೋಡಿಸಿ ಗಂಗವಾಡಿಯನ್ನು ತನ್ನ ನಾಡಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದರೆ, ಆತನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ತನ್ನ ಚಕ್ರವತಿ ಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ವಿಕ್ರಮಾಂಕನಿಗೆ ಅಚ್ಚುಗಿ ಮುಂತಾದ ಶೂ ದಳವಾಯಿಗಳ ಸಹಾಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಆತನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ರಿಪುಗಳು ಗ ಗಡನೆ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ವಿಕ್ರಮಾಂಕನು ೬೦-೬೫ ವರ್ಷಗ ಮುಪ್ಪಿನವನಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಳುವದಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಧೈಯ ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಆತನು ಯಾತಗಿರಿ, ವಿಜಾಪುರ, ವಿಕ್ರಮಪುರ, ಬ ಗಾವಿ ಮುಂತಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಉಪರಾಜಧಾನಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ

ಪ್ರಸಂಗವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವನ್ನು ನಡಿಸಿ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡನು. ವಾರಾಶಿಪರ್ಯಂತವಾದ ಧರೆಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಏಕಛತ್ರದಿಂದ ಆಳಿ, ದುರ್ವಿನೀತರಾದ ಅವನೀಪಾಲರ ಬೇರನ್ನು ಕಿತ್ತು, ಗಲಗಲನೆ ನೀರೊಳಗೆ ಈಡಾಡಿ ಈ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯದೇವನು ತನ್ನ ವಿಕ್ರಾಂತದ ಬಲ್ಪಿನಿಂದ ಮೆರೆದನು.

ವೀರಮಾರ್ತಾಂಡನಾದ

ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ

(೧೧೦೬ – ೧೧೪೧)

ಮನುಷ್ಯನು ಪರಮಾವಧಿ ಉನ್ನತವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೈದಿದ ಕಾಲವೇ ಬಹುಶಃ ಆತನ ನೀಚಸ್ಥಿತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲವು. ರಾಷ್ಟ್ರವು ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವಶಿಖರಕ್ಕೆ ತಲುಪಿತೆಂದರೆ, ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಏರಲು ಅವಕಾಶ ವಿಲ್ಲದುದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಅದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕೆಳಗಿಳಿಯಲಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಚಂಚಲಳಿದ್ದಂತೆ ವೈಭವವೂ ಚಂಚಲ; ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಒಂದೆಡೆಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮಹಾಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಬಾಹುಬಲದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವೈಭವಶಿಖರಕ್ಕೆ ತಲುಪಿಸಿದನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲರಾದ ಅರಸರು ಹುಟ್ಟಿ, ಅದರ ಇಳಿಗಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶದ ನೃಪತುಂಗನು ಅರವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ವೈಭವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಮಡಿದನು. ಆತನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ತೀವ್ರವೇ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗೋವಿಂದನಂಥ ಅರಸರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ೬೦–೭೦ ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಾಜ್ಯವು ಮಣ್ಣು ಪಾಲಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಕುಂತಳೋರ್ವೀಶನಾದ ವಿಕ್ರಮಾಂಕದೇವನು ೫೦ ವರ್ಷ ವಿಜೃಂ ಭಣೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಮಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ನೀಚ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳವಂಶದ ವಿಷ್ಣು ವರ್ಧನನು ಹುಟ್ಟಿ ತನ್ನ ತೇಜದಿಂದಲೂ ದರ್ಪದಿಂದಲೂ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯ

ಗಳನ್ನು ಗೆದುಕೊಂಡು, ಹೊಯ್ಸಳವಂಶವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪಥಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದನು. ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಕೊರೆದು ತಿನ್ನುವ ಹುಳಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈ ಹುಳಗಳೆಂದರೆ ವಿಕ್ರಮನ ಮಾಂಡಲಿಕ ಅರಸರು. ವಿಕ್ರಮನು ಅತುಲವಾದ ರಾಜ್ಯಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದುದು, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ನಂಬುಗೆಯನ್ನಿಟ್ಟು, ಸಂಕಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನಗೋಸ್ಕರ ತಮ್ಮ ನೆತ್ತರವನ್ನು ಬಸಿದ ತನ್ನ ದಳವಾಯಿಗಳ ಬಲದಿಂದ. ಆದುದರಿಂದ, ವಿಕ್ರಮನು ತನ್ನ ದಂಡನಾಯಕರಿಗೆ ಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಪದವಿಯನ್ನಿತ್ತು ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಮನ್ನಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ, ಆತನು ಅವರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಆತನ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ವಿಕ್ರಮನ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪುಣ್ಯಪ್ರಭಾವದ ಮೂಲಕ, ಆತನಿಗೆ ಆ ಕೇಡುಗಾಲವನ್ನು ನೋಡುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅರಸರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿರುವ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಮಾಂಡಲಿಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ಆಳತೊಡಗಿದರು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನೂ ಹೀಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದವರಲ್ಲೊಬ್ಬನು. ಆದರೆ ಈತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ ಉಂಟು. ಅದೇನಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಾಗಲಿ, ಆತನ ವಂಶಜರಾಗಲಿ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದು ತಾವು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರೆಂದೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ, ಯಾವಾಗ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶವು ಕಲಚೂರಿಯ ಅರಸನಾದ ಬಿಜ್ಜಳನಿಂದ ಗ್ರಸ್ತವಾಗಿ, ಆ ವಂಶವು ಕೂಡ ಬಹಳ ದಿವಸ ಬಾಳದೆ ನಷ್ಟವಾಯಿತೋ ಆಗ ಮಾತ್ರ ಹೊಯ್ಸಳರು ತಾವು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು.

ಆದರೆ, ಹೀಗೆ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದರೂ ವಸ್ತುತಃ ಅವರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ಸಳಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದಾಗ, ಹೊಯ್ಸಳ

ವಂಶವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ವಾಸಂತಿಕಾದೇವಿಯ ವರಪ್ರಸಾರದಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಜೈನ ಗುರುವಿನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೂ ಸಳನು ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ, ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಎರೆಯಂಗರಂತಹ ಶೂರಪುರುಷರು ಹುಟ್ಟಿ, ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು. ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಚೋಳರಿಗೂ ಆದ ಅನೇಕ ಸಂಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಹೊಯ್ಸಳರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಬೆಂಬಲಿಗರಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ಹೊಯ್ಸಳರು ಚಾಳುಕ್ಯರೊಡನೆ ಶರೀರಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಬೆಳಸಿದ್ದರು. ವಿಕ್ರಮಾಂಕನ ತಂದೆಯಾದ ಆಹವಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಹೊಯ್ಸಳವಂಶದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಅಜ್ಜನಾದ ವಿನಯಾದಿತ್ಯನು ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಅನೇಕ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ತಂದೆಯಾದ ಎರೆಯಂಗನು ಅರಸನಾಗದೆ ತೀರಿಕೊಂಡರೂ ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ, ಆತನ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರವು ದೊಡ್ಡದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಡೂರು ಮತ್ತದರ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಅವರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಚಿಕ್ಕದಾದ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮುಳಬಾಗಿಲದ ಹತ್ತಿರಿರುವ ನಂಗಲಿಯ ವರೆಗೂ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೊಂಗು ಮತ್ತು ಆನೆಮಲೆಗಳ ವರೆಗೂ ಎಂದರೆ ಈಗಿನ ಸೇಲಂ, ಕೋಯಿಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ತ್ರಾವಣಕೋರಗಳ ವರೆಗೂ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬಾರಕೂರ ವರೆಗೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೆರ್ದೊರೆ ಎಂದರೆ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿಸಿದ ಶ್ರೇಯವು ನಮ್ಮೀ ಚರಿತ್ರನಾಯಕನಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ತಂದೆಯಾದ ಎರೆಯಂಗನು ಚಾಳುಕ್ಯಭೂಪಾಲನಿಗೆ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದನು. ಆತನು ಮಾಳವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಧಾರಾನಗರವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ಚೋಳನನ್ನು ಎಳೆದು, ಸುಲಿದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದನು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಅಣ್ಣನಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳನು ಬಹಳ ದಿವಸ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ, ಆಳಲಿಲ್ಲ.

ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದಾಗ, ವಿಕ್ರಮದೇವನು ಮುಪ್ಪಿನ ಮುದುಕನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ, ಬಿಟ್ಟಿಗನು ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಆತನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಂಡನ್ನೆಬ್ಬಿಸಲು ಮೊದಲು ಹವಣಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಆ ಮುದುಕನು ಈತನ ಆಟವನ್ನು ಸಾಗಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆ ಬಳಿಕ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಚೋಳ ಅರಸರ ಉರುವಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಈ ಬಿಟ್ಟಿಗದೇವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು. ಅವರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿಗದೇವನು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವನಾದನು. ತನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಚೋಳರು ಕೊಟ್ಟ ಪೀಡೆಯು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಿಚ್ಚಿಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಗಂಗರಾಳಿದ ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಭಾಗವು ಚೋಳ ಅರಸರಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆ ಗಂಗವಾಡಿಯ ಜನರು ಚೋಳರ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಚೋಳ ಅರಸರನ್ನು ಸದೆಬಡೆದು ಗಂಗವಾಡಿಯನ್ನು ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಬಯಸಿದನು; ಅದನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಸುದೈವದಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಗಂಗಮನೆತನದವನಾದ ಗಂಗರಾಜನೆಂಬೊಬ್ಬ ಶೂರದಳವಾಯಿಯು ದೊರೆತಿದ್ದನು. ಆತನು ಚೋಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಳನುಗ್ಗಿ ವಿಧ್ವಂಸನಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಗಂಗರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ತಳಕಾಡನ್ನು ಚೋಳರಿಂದ ಸೆಳೆಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಕೂಡಲೆ, ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಚೋಳರಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡು, ಗಂಗವಾಡಿಯಿಂದ ಎಂದರೆ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಚೋಳರನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಓಡಿಸಿ, ಗಂಗವಾಡಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಗಂಗರಾಜನು ತಾನು ಅರಸನಾಗಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಗೆದ್ದ ಯಾವತ್ತೂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಈ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನು ತನ್ನೊಡೆಯನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಧೀರ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಪುಣಿಸನೆಂಬನು ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು ಮಲಬಾರ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ, ನೀಲಗಿರಿ ಪರ್ವತದೊಳಗಿರುವ ತೊಡವರನ್ನು

ಗೆದ್ದು, ಅದನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ದಳವಾಯಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪರಮಸಾಹಸದಿಂದ ಕೈವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ದುಮ್ಮೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಕಂಭೋಜದ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಗಂಧಗಿರಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ತುಳುವರನ್ನು ತನ್ನ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮರಳಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಹಳೇಬೀಡು ಅಥವಾ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಜಗದೇಕನೆಂಬವನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಆ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಭಯಂಕರವಾದ ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ಬಳಿಕ ವಿಷ್ಣು ವರ್ಧನನು ಬನವಾಸಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ, ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸನಾದ ಸೋಮೇ ಶ್ವರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ, ಹಾನಗಲ್ಲ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ, ಆತನು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳನ್ನೂ ಕೋಟೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ, ಆತನಿಗೆ ಮಲೆಪರೊಳು ಗಂಡ, ಶ್ರೀಮತ್ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ತಳಕಾಡು– ಕೊಂಗು – ನಂಗಲಿ– ನೊಳಂಬವಾಡಿ – ಉಚ್ಚಂಗಿ –ಬನವಾಸಿ – ಹಾನಗಲ್ಲ – ಗೊಂಡ, ಭುಜಬಲವೀರಗಂಗ ಹೊಯ್ಸಳದೇವನೆಂಬ ಬಿರುದು ಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದವು.

ಸಾರಾಂಶ, ಈ ಸಿಂಹವು ತಳಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡಿ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ಕೋಟೆ ಯೆಂಬ ಮದ್ದಾನೆಯನ್ನು ಸೀಳಿ, ಅನಾಕುಳ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಬನವಾಸೆಯ ಬದಿ ಯಿಂದ ನಡೆದು, ಆರ್ಪಿನಿಂದ ಬೆಳವಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಹಾನಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು, ಆನಂದದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾತಟಾಕಕ್ಕೆ ಜಿಗಿಯಿತು. ವಿಷ್ಣು ವರ್ಧನನು ಉತ್ತರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾಳವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಕೂಡ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಚಕ್ರಕೂಟದ ರಾಣಿಯಾದ ಮಾಣಿಕ್ಯದೇವಿಯ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ವಿಕ್ರಮದೇವನು

ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅವಸರವು ದೊರೆಯಿತು. ಆತನು ಪುರಿಗೆರೆಯೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರವನ್ನೂ ಹಲಸಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಬಂಕಾಪುರವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ೧೧೪೧ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಊರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆತನ ಶವವು ಮನೆತನದ ಮೂಲ ಊರಾದ ಸೊಸೆಯೂರು ಅಥವಾ ಶಶಕಪುರದಲ್ಲಿ ದಹನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಹೊಯ್ಸಳವಂಶದ ಪೊಗಳ್ತೆಯನ್ನೂ ನೆಗಳ್ತೆಯನ್ನೂ ಮಿತಿಮೀರಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಅರಸುಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿ ಮೆರೆದು ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ

ವೀರಬಲ್ಲಾಳ

(೧೧೭೩–೧೨೨೦)

ಈ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಮೊಮ್ಮಗನು. ಈತನು ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅರಸನು. ಈತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಪರಮಾವಧಿ ಘನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಈತನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜಧಾನಿ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯೂ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿಯೂ ನಡೆದುವು. ಬಿಜ್ಜಳನೆಂಬ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮಂತ್ರಿಯು ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸನನ್ನು ಪಟ್ಟದಿಂದ ತಳ್ಳಿ, ತಾನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ರಾಜನಿಷ್ಠನಾದ ಬರ್ಮನೆಂಬೊಬ್ಬ ಶೂರ ದಳವಾಯಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನು. ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನು ಅರಸನಾಗಿ ಆಳುವಾಗ ವೀರಶೈವಧರ್ಮವು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಬಸವೇಶ್ವರನು ವೀರಶೈವಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸಿದನು. ಬಿಜ್ಜಳನು ಬಸವೇಶ್ವರನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಂದ ಈ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು. ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಕೊಲೆ–ಸುಲಿಗೆಗಳು ನಡೆದವು. ಬಿಜ್ಜಳನ ಮಗನಾದ ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿ ಎಂಬವನು ಪಟ್ಟವೇರಿ ತಂದೆಯ ವಧೆಯ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು.

ಹೀಗೆ, ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ೧೧೭೩ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಕ್ರಾಂತಿಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು.

ಇತ್ತ ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಮರಣೋನ್ಮುಖವಾದ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶವನ್ನು ಬರ್ಮನೇ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ರಾಜನಿಷ್ಠ ದಂಡನಾಯಕರ ನೆರವಿನಿಂದ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲಚೂರ್ಯ ಮನೆತನವೂ ಬಹಳ ದಿವಸ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಬಹುಶಃ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಾತಾಳವನ್ನು ಕಂಡವು. ಬರ್ಮನೇನೋ ತನ್ನ ಅತುಲಸಾಹಸದಿಂದ ಕಲಚೂರಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿದನು. ಆದರೆ ದುರ್ಬಲವಾದ ಚಾಳುಕ್ಯಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಆತನಿಂದ ಕೈಗೂಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಆತನು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನವು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗೆ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಮುಳುಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅದರೊಡನೆ ಕರ್ನಾಟಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಖಂಡತ್ವವು ಅಳಿದುಹೋಯಿತು. ೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಈ ಅಖಂಡತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಉಂಟಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದವರೂ ಚಾಳುಕ್ಯರು; ಕಳೆದುಕೊಂಡವರೂ ಚಾಳುಕ್ಯರೇ. ನಡುವೆ ೨೦೦ ವರ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರೂ ಈ ಅಖಂಡತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಏನೂ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಈ ಅಖಂಡವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ತುಂಡುಗಳಾದವು. ಉತ್ತರದ ತುಂಡು ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ವಶಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದ ತುಂಡು ಹೊಯ್ಸಳರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಟಿಗರು ತಲೆಯೆತ್ತಲಾರಂಭಿಸಿದರು, ಮತ್ತು ಬರಬರುತ್ತ ಯಾದವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ

ಪ್ರಬಲರಾಗಹತ್ತಿದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಕರ್ನಾ ಟಕತ್ವವನ್ನು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು. ಇರಲಿ.

ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಚೂರಿ ಇವೆರಡೂ ಮನೆತನಗಳು ಮುಳು ಹೋದೊಡನೆ ದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಭಿಲ್ಲಮನೆಂಬ ಶೂರನಾದ ಅರಸನು ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಚಾಚು ವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಂತ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಅರಸನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಭಿಲ್ಲಮ ಬಯಕೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಉತ್ತುಂಗ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು ಆತನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆತನೊಡನೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಅನೇಕ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಣವಿಕ್ರಮನೆಂದು ಖ್ಯಾತಿಗೊಂ ದ್ದನು. ಆಗ ತಂತ್ರಪಾಲ ಪೇರ್ಮಾಡಿ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಿಯು ಕೊಂಗಾಳ್ವರನ್ನೂ ಚೆಂಗಾಳ್ವರನ್ನೂ ಅನ್ಯ ಮಲೆಪರನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ಅವರು ಶರಣ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಸಿಂಹಾಸನ ವನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟವನೂ ಇವನೇ. ತಂತ್ರಪಾ ಪೇರ್ಮಾಡಿಯು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದನು. ಮುಂದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಮಲೆಪರು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತರು ಆಗ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಬೆಟ್ಟರಸನೆಂಬ ದಂಡನಾಯಕನನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಬೆಟ್ಟರಸನು ಚೆಂಗಾಳ್ವ ಅರಸನಾದ ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಕೊಡಗು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿದನು. ಮಹಾದೇವನು ಹತನಾದನು. ಪೆಮ್ಮ ವೀರಪ್ಪನೆಂಬವನು ಬೆಟ್ಟರಸನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಆತನನ್ನೂ ಬೆಟ್ಟ ರಸನು ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿದನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆತನ ದಳವಾಯಿಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರ ಹೊಂದುತ್ತಿರಲು ಉತ್ತರದ ಸ್ವತಃ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನೇ ತನ್ನ ಅತುಲಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಅನೇಕ ಅರಸರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದನು. ಪಾಂಡ್ಯರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಕೋಟೆಯು ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಭದ್ರ ಕೋಟೆಯು. ಚೋಳರು ಅದನ್ನು

೧೨ ವರ್ಷ ಮುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಅವರಿಂದ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ದುರ್ಗಮವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಲೀಲೆಯಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅದರ ಅರಸನಾದ ಕಾಮದೇವನು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ಶರಣು ಬಂದ ಕಾರಣ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಉದಾರಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಆತನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಮರಳಿಕೊಟ್ಟನು. ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದಂಥ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಗಿರಿದುರ್ಗವನ್ನು ಈ ಮಲ್ಲನು ಸಹಜವಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡುದರಿಂದ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ಗಿರಿದುರ್ಗಮಲ್ಲನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಬಹುಶಃ ಆ ದುರ್ಗವನ್ನು ಆತನು ಶನಿವಾರದ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದರಿಂದಲೊ ಏನೊ, ಶನಿವಾರ ಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಸಹ ಅವನಿಗುಂಟಾಗಿತ್ತು.

ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ವಿಜಯವೆಂದರೆ ಸೊರಟೂರಿನಲ್ಲಾದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿ ಆತನು ಯಾದವ ಅರಸನಾದ ಭಿಲ್ಲಮನ ಮೇಲೆ ಎರಗಿ ವಿಜಯಿಯಾದನು. ಭಿಲ್ಲಮನು ಅತ್ಯಂತ ಶೂರನಾದ ಅರಸನು. ಉತ್ತರ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಸಿಸನ್ನಾಹದಿಂದೊಡಗೊಂಡ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಸುತ್ತಣಿಯರು (ಕಾಲಾಳು) ಮತ್ತು ಮೇಲಂಕವಣಿಯ ಪರ್ಯಾಣದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರ ರಾವುತರಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಭಿಲ್ಲಮನು ಶಿರಹಟ್ಟಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಸೊರಟೂರಿಗೆ ಬಂದು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನು. ಆ ಭಯಂಕರವಾದ ಬವರದಲ್ಲಿ, ಬಲ್ಲಾಳ ಭೂಪಾಲಕನು ತನ್ನೊಂದಾನೆಯಿಂದ ಸೇವುಣ ನೃಪಬಲವನ್ನು ನೂಂಕಿ, ಸೊರಟೂರಿನಿಂದ ಕೃಷ್ಣವೇಣೀನದಿಯ ತಡಿಯ ವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಓಡಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಆ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹೆಣಗಳ ರಾಶಿಯು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಮಾರಿಗೆ ಅನ್ನವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ತನಗೆ ಎಂದಿಗೆ ಹಸಿವೆಯಾಗುವದೋ ಏನೋ ಎಂಬೆನ್ನುವಷ್ಟು ಅವಳ ಹಸಿವೆ ಹಿಂಗಿತ್ತು: ದಾರಿಬಟ್ಟೆಯೆಲ್ಲವೂ ಶತ್ರುಗಳ ರಕ್ತದಿಂದ ಕೆಸರಾಯಿತು. ಅದು ಎಂದಿಗೆ ಆರುವದೋ ಎಂದು ಜನರು ಹಾದಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟು ಘೋರವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮವೆಸಗಿ, ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ಪೂರ್ಣಜಯವು ದೊರಕಿತು (೧೧೯೦). ಆ ಬಳಿಕ ಈ

ಗಿರಿದುರ್ಗಮಲ್ಲನು ವಿರಾಟಕೋಟೆ, ಕುರುಗೋಡು, ಮಾತಂಗಪರ್ವತ, ಗುತ್ತಿ, ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಗೆ, ರಟ್ಟೆಪಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೃಷ್ಣಾ, ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳವರೆಗೆ ಬೆಳೆ ಸಿದನು. ಆಗ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ೧೧೯೧ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಗದಗ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಕುಂಡಿಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ಆತನು ಯಲಬುರ್ಗೆ, ಮಾನವಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಆತನ ರಾಜ್ಯವು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭೀಮರಥೀ ನದಿಯವರೆಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಸಾರಾಂಶ, ಮೊದಲು ಮಲ ಪ್ರಭೆಯೂ ಅದು ಕೃಷ್ಣೆಗೆ ಕೂಡಿದ ಬಳಿಕ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯೂ ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವ ರಾಜ್ಯದ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳ ಯಾದವರ ರಾಜ್ಯದ ನಡುವಿನ ಗೆರೆ ಯಾಗಿತ್ತು. ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ, ಶ್ರೀ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ, ಪರಮೇಶ್ವರ, ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದು ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ತನ್ನ ಶಕವನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದನು. ವಿಜಾಪುರ, ರಾಣೇಬೆನ್ನೂರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುಲ್ಲೂರು ಇವು ಆತನ ಉಪರಾಜಧಾನಿ ಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ, ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಸುಮಾರು ೪೨ ವರ್ಷ ಅತ್ಯಂತ ಸಡಗರದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಈ ಬಲ್ಲಾಳ ನೃಪಾಲಕನು ನಿಜಭುಜ ಪ್ರತಾಪವೆಂಬ ತನ್ನ ಖಡ್ಗಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರಿಪುವಾದ ಪಾಂಡ್ಯ ನೃಪಾಲನ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸುರ್ರೆಂಬಂತೆ ನೀರುಣಿಸಿದನು. ಭಿಲ್ಲಮನ ಮಸ್ತಕವೆಂಬ ಮಸೆಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಘೋರೆಂಬಂತೆ ಅದನ್ನು ಮಸೆದನು. ಮತ್ತು ಭಿಲ್ಲಮನ ಮಗನಾದ ಜೈತು ಗಿಯ ವದನವೆಂಬ ಒರೆಯಲ್ಲಿ ಘಣ್ಣೆಂದು ಇಟ್ಟನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಸದಾ ವೀರಸ್ಫೂರ್ತಿ ಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸದೆ ಇರನು !

ಪರಮಾವಧಿ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನಾದ

ವೀರಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮ

(ಸುಮಾರು ೧೧೯೦-೧೨೨೦)

ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. (೧) ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು; (೨) ವಿಶೇಷ ಜನರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಜೀವಿತದ ಇಂಗಿತವನ್ನು ತಿಳಿವುದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಕು. ವಿಶೇಷ ಜನರ ಜೀವಿತದ ರಹಸ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದೊಳಗಿನ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ವವ್ಯಹಾರಜ್ಞರೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಪದ್ಧತಿ. ಅವರಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಆಳವಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಡ. ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, ತಂಬಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವದಷ್ಟೇ ಅವರ ಕೆಲಸ. ಆದುದರಿಂದ ಆಳವಾದ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಈಸುವುದರಿಂದಾಗುವ ಆನಂದವೂ ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲುಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಅಪಘಾತಗಳಿಂದಲೂ ಅವರು ಮುಕ್ತರಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಜನರು ಎಂದರೆ ವಿಭೂತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾದ ಗುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ಸಹನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬುದ್ಧ,

ಕ್ರಿಸ್ತ, ಮಹಮ್ಮದ ಮುಂತಾದ ಮಹರ್ಷಿಯರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೋದಿದರೆ ಅವರ ಆಯುಷ್ಯದ ಧ್ಯೇಯವು ಎಷ್ಟು ಉದಾತ್ತವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆ ವಿಭೂತಿಗಳ ಜೀವನದ ಇಂಗಿತವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ, ನಾವು ಅವರ ಧ್ಯೇಯದ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯಬೇಕು. ಇಂತಹ ವಿಭೂತಿಗಳ ವಿಚಾರಗಳ ಸೋಂಕು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಮಿಕ್ಕ ಜನರಿಗೂ ತಗಲಿ, ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ತೇಜವು ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖಕ್ಕೆ ನೀರು ಬಿಟ್ಟು ಸನ್ಯಾಸವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ - ಸಂಸಾರದೊಳಗಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಕಂಡು ಮರಮರನೆ ಮರುಗಿ ಅದರ ನಿವಾರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಅರಣ್ಯವಾಸವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ— ಸತ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಿಲುಬೆಯನ್ನೇರಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ— ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಉತ್ಸುಕವಾದ— ದೇಶಸೇವೆಗೋಸ್ಕರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಜ್ಜವಾದ— ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಅಸುವನ್ನು ನೀಗಲು ಉದ್ಯುಕ್ತವಾದ— ಜೀವನಗಳ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಸನ್ಮಾರ್ಗದೊಳಗಿನ ಅತಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಸವು "ಮಿತಿ"ಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಭಕ್ತನು ಮೈಮರೆತಷ್ಟೂ ಆತನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಶೂರನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಧ್ಯೇಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿ ನಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೇ, ಕೂರಂಬುಗಳು ನೆಟ್ಟ ದುಃಖವು ವೀರನಿಗೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಿಭೂತಿಗಳ ಜೀವನದ ಮರ್ಮವನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ನಾವು ಆ ಬಗೆಯ ಉಚ್ಚವಾದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ಅವರ ಧ್ಯೇಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂ ಅವರ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕು.

ಧರ್ಮವೇ ಜೀವನದ ಸರ್ವಸ್ವವೆಂದು ಬಗೆದವನ ಕೃತ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ ರಿಗೆ ಹುಚ್ಚನ ಕೃತ್ಯಗಳಂತೆ ತೋರುವವು; ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಗಂಡನ ರೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವ ಹೆಂಗಸರು, ಆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಕಲ್ಪನೆಯು ಲು ವಾದ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಚ್ಚರಾಗಿ ತೋರಬಹುದು. ರಜಪೂತ ಮತ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜೋಹಾರ ಮಾಡುವದರ ಮ

ತ್ವವು ಈಗ ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ತಿಳಿದೀತು? ಈ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ನೋಗಿ ಎಂಬ ಜಪಾನ ದೇಶದ ದಂಡನಾಯಕನು ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಜಪಾನ ದೇಶದ ಅರಸನು ಸತ್ತಕೂಡಲೆ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ತಾನೂ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೊಲಗಿದನು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಜೀವನಗಳ ರಹಸ್ಯವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಮುಂಚೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು.

ಇಷ್ಟು ಉದ್ದವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಕಡುತರವಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ತಾವಾಗಿಯೇ ತೊಲಗಿದ ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನ ಮತ್ತು ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಾವಿರ ಭಟರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಇದೇ ಬಗೆಯಾಗಿ ಅಸದೃಶವಾದುದಿರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗಾಗಿಯಾಗಲಿ ಮತ್ತಾವುದೊಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಉದ್ದೇಶಸಾಧನೆಗೋಸ್ಕರವಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಜನರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆತ್ಮಹತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ– ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತೋರುವ–ಪದ್ಧತಿಯು ರೂಢವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನ ಸಮಾಧಿಯ ಕೆಳಗೆ ತಾವೂ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಹುಗಿಸಿಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಅರಸನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತಮ್ಮ ಜೀವವನ್ನು ದೇವತೆಗೆ ಬಲಿಗೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಗೋಪುರವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಗೋಪುರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಜೀವವಾಗಿ ಹುಗಿಸಿಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ಇಂತಹ ಅತಿರೇಕವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಇರುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವು ಸ್ವಲ್ಪೇ ಇದ್ದರೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಸರಿಯೆಂದು ತೋರಿದ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಜನರು ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಇದರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತರಹದ

ಜನರು ಹುಟ್ಟುವದೇ ದೇಶದ ಅಭ್ಯುದಯದ ಚಿಹ್ನವು. ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲೇಖನವಿಧಿಯಿಂದ ಎಂದರೆ ನಿರಶನವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಸಾಯುವದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿಯೂ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಣಾಮ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗರುಡರು ಎಂಬದೊಂದು ವರ್ಗವಿತ್ತು. ಗರುಡರೆಂದರೆ ಅರಸನಿಗೆ ಬೆಂಗಾವಲುಗಳಾಗಿ ನಿಂತು ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಆತನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಆತನು ಸತ್ತೊಡನೆ ತಾವೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪ್ರಾಣಬಿಡುವ ಯುದ್ಧಮಲ್ಲರಾದ ಜೀವಸಮರ್ಪಕರ ವರ್ಗವು. ಉತ್ಕಟವಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ತಮ್ಮ ತನುಮನಧನಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಅರ್ಪಿಸುವ ಕಡುಗಲಿಗಳೇ ಗರುಡರು. ಈ ತರಹದ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾವು ಮತ್ತಾವ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಅರಸನಿಗಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಹಂಗುದೊರೆದು ಕಾದಿ ಮಡಿಯುವ ಬಲ್ಲಾಳುಗಳನ್ನು ನಾವು ಅನ್ಯತ್ರ ನೋಡಬಹುದು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾನರಕ್ಷಣೆಗೋಸುಗವೂ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರವೂ ಜೀವಕೊಡುವ ಧೀರರನ್ನು ನಾವು ಅನ್ಯತ್ರ ನೋಡಬಹುದು. ಶಾಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಜೀವಿತ ಸರ್ವಸ್ವವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ಮೇರೆಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿದ ಶಾಂತವೀರರ ಒಂದು ವರ್ಗವನ್ನೇ ನಾವು ಅನ್ಯತ್ರ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಂಥದೊಂದು ವರ್ಗವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿತ್ತು. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಗರುಡನು ಅಂಗರಕ್ಷಕನಿದ್ದಂತೆ ಈ ಗರುಡರು ತಮ್ಮರಸರ ಅಂಗರಕ್ಷಕರು. ಏನೋ, ಏನೂ ಕೈಲಾಗದ ಮೂಢ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಹೇಡಿಗಳು ಇವರಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದಂಡನಾಯಕರು ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಗರುಡರಾಗುವದು ವಿಶೇಷ ಗೌರವದ ಪದವಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಗರುಡನು.

ವೀರವಂಶಜನಾದ ಈ ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನು ಹೊಯ್ಸಳ ನೃಪಕುಲೋತ್ತಮನಾದ ಎರಡನೆಯ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಮಂತ್ರಿ ಶಿಖಾಮಣಿಯು. ಆತನು ಆಹವಾವನಿಯಲ್ಲಿ ಆರಾರಿಭೂಭುಜರನ್ನಿಕ್ಕುವ ತಕ್ಕಿನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನನು. ಬಲ್ಲಾಳ ನೃಪಾಳನು ಈತನನ್ನು ಅರಮನೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಮಗನಂತೆ ಸಾಕಿ ಸಲುಹಿದ್ದನು. ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮ ದಂಡಾಧೀಶನೂ ನೃಪಾಳ ಬಲ್ಲಾಳನೇ ತನ್ನ ಗುರು, ತನ್ನ ದೈವತ, ತನ್ನ ಜೀವಿತಸರ್ವಸ್ವವೆಂದು ಬಗೆದಿದ್ದನು. ವಸ್ತುತಃ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೇನೊ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ನೃಪನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಆಳು. ಆದರೂ ಆವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಆಳರಸರೆಂಬ ಭೇದವು ತಿಲಪ್ರಾಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ಭೂಪ ಮತ್ತು ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಧರಾವಳಯವನ್ನು ಪರಮೋತ್ಸವದಿಂದ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಸಮನಾದ ತೇಜವುಳ್ಳವರು. ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನು ತನ್ನ ಧನವನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಾಣವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ನೃಪನ ದಾನೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದಕ್ಕೂ ಜಯೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವದಕ್ಕೂ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ವೀರಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ನಿವಾಸನಾಗಿದ್ದ ಈ ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನು ತನ್ನ ಅತುಳವಾದ ತೇಜಸ್ಫುರಿತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಜೋಧಿ ವರೆಗಿನ ಧರಾವಳಯವನ್ನು ತನ್ನ ಅರಸನಿಗೋಸ್ಕರ ಗೆದ್ದುಕೊಟ್ಟನು. ಈ ವೀರ ಲಕ್ಷ್ಮ ಚಮೂಪನ ದಾಳಿಯ ಗಾಳಿಗೆ ಗಿರಿ – ವನ–ಜಲದುರ್ಗಗಳು ಕೊಯ್ದಾಡಿಹುವು. ಆತನು ಅವುಗಳನ್ನು ಇರದೆ ಒಡೆದನು, ಸುಟ್ಟನು, ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡಿದನು. ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಆತನ ತರವಾರಿಯ ಬಾರಿಗೆ ಮೈಯನೊಡ್ಡಲಾರದೆ ಅರಿಗಳು ಹುತ್ತನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಶ್ರೀಯು ಆತನ ಭುಜವನ್ನೇರಿ ಮೆರೆದಳು.

ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನು ಶೂರನಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ೬೪ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನೂ ಇದ್ದನು. ಆತನು ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ತಪ್ಪುವವನಲ್ಲ. ಸತ್ಯಪರಿಪಾಲನಶೀಲನಾದ ಆತನ ಮಾತುಗಳೆಂದರೆ ಕಲ್ಲೊಳಿಟ್ಟಕ್ಕರಗಳು, ಮಿಕ್ಕವರ ಮಾತುಗಳಂತೆ ನೀರೊಳಿಟ್ಟಕ್ಕರಗಳಲ್ಲ. ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತನಾದ ಆತನು ಬಲ್ಲಾಳ ಭೂಮಿಪಾಲನನ್ನು ಸದಾವೀತಭಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ,

ಆತನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವ ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಭಾಷೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಕು
ಲಕ್ಷ್ಮದಂಡಾಧೀಶನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ಬೆಂಗಾ
ಲಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಆಗಿ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಡಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನ ತೊಡರೆಂಬ ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣವನ್ನೂ ತ
ತಳ ತೊಳಗುವ ಗಂಡಪೆಂಡಾರವೆಂಬ ಮುತ್ತಿನ ಪೆಂಡೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿ
ಭರಣವನ್ನೂ ಧರಿಸುವದು, ಅತ್ಯಂತ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಚಿಹ್ನವೆಂದು ಭಾವಿ
ಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮ ಚಮೂಪನಿಗೆ ಈ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸು
ದೊಡ್ಡ ಗೌರವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಆತನು ಅವುಗಳನ್ನು ಸದ
ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವೆರಡೂ ಆಭರಣಗಳು ಆತನು ಕೊಟ್ಟ ಭಾಷೆಗೆ ಅಚ್ಚೊ
ತ್ತಿದ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳೋ ಏನೋ ಎಂಬಂತೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಈ ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ
ಪಾತ್ರನಾದ ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲ ಮತ್ತು ಧೀರನಾದ ಸೇವಕನಾಗಿದ್ದನು
ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸುಗ್ಗಲದೇವಿ ಎಂಬವಳು ಪತಿಭಕ್ತಿಪರಾಯಣಳಿದ್ದ
ಳಲ್ಲದೆ ಆತನಂತೆಯೇ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಪರಾಯಣಳೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಇದಲ್ಲದ
ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮದಂಡಾಧಿಪನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಸುಭಟರು ತಮ್ಮ
ದೊರೆಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವ ತೊರೆಯುವ ಪಣವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅ
ರೆಲ್ಲರೂ ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಮಮತೆಯನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಕಾದಿ ಆತನ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಪ್ರಕಟಕೀರ್ತಿಪತಾಕೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗ
ಕೀಲಿಸಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಈ ಗರುಡರು ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ನೃಪಾಳನು ಮ
ದೊಡನೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಆಗದ, ಮುಂದೆ ಕೂಡ ಆಗದಂ
ಅದ್ಭುತವಾದ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾತೀತವಾದ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾ
ದರು ! ಅದಾವುದೆಂದರೆ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಮರಣಹೊಂದಿ
ಕೂಡಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಪತಿವ್ರತೆಯರಾದ ಹೆಂಗಸರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭರೊಡನ
ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾಣಕೊಡುವ ತೆರದಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ರುಂ
ಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ದೊರೆ

ಆನಂದದಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಿ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದರು!! ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವರು ದೊರೆಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವಕೊಡುವೆವೆಂಬ ತಮ್ಮ ವಚನವನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಪಾಲಿಸಿದರು! ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಹೀಗೆ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಇಂತಹ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯು ಯಾವ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯಲಾರದು. ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮಾವಧಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದನು. ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರದೇವನು ತನ್ನೊಡನೆ ಅಸುಗಳನ್ನು ತೊರೆವ ಸುಭಟರ ತನ್ನ ಮನಃಪ್ರಿಯೆಯ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ವಂತದ ಪರಮಾಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲವು ಆಳ್ದನಿಗಾಯ್ತೆನಿಸಿದನು. ಎಂತಹ ವಿಲಕ್ಷಣ ಕಡುಗಲಿಯೋ, ಈ ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು!! ಇಂತಹ ಅತರ್ಕ್ಯವಾದ ವೀರರಸವು ಯಾರ ಮನಕ್ಕೆ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಾರದು? ಹೀಗೆ ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನು ತನ್ನ ಅತುಲವಾದ ಬೀರದೇಳ್ಗೆಯನ್ನು ಅಖಿಲ ದಿಗ್ಭಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿಸಿರುವನು. ದೊರೆಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗರುಡನಿಗೆ ಸಮಾನನಾದವನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ, ತನ್ನ ಹೊರ್ತು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಆಗಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುವಂತೆ ವೀರಭಟನಾದ ಕುಮಾರ ಲಕ್ಷ್ಮನು ಭುವನಪ್ರದೀಪ್ತವಾದ ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊನೆಯುವರೆಗೂ ಬೆಳಗಿಸುವನು.

ರಣರಂಗಸಿಂಗನಾದ

ಕುಮಾರ ರಾಮ

(೧೩೦೦–೧೩೩೫)

ಕದಂಬ, ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಗಂಗ, ಹೊಯ್ಸಳ ಮುಂತಾದ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷ ಪರಮೋತ್ಸವದಿಂದ ಆಳಿ, ಕಾಲವಶದಿಂದ ಅಸ್ತವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದವು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ದೇವಗಿರಿ, ಒರಂಗಲ್ಲು, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ, ಮುಂತಾದ ರಾಜಧಾನಿಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ದುರ್ಧರವಾದ ಸಂಕಟಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ರಾಜ್ಯವು ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಜೀವಗಳನ್ನು ಮುಡುಪಾಗಿಟ್ಟು ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಕಾದಿ ಅವರಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಯಿತು. ಆ ಆಹುತಿಯ ವೀರನೇ ಕುಮಾರ ರಾಮನೆಂಬವನು. ಆ ಆಹುತಿಯ ಪುಣ್ಯಬಲದಿಂದಲೇ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉದಯ.

೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಆನೆಗೊಂದೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಪಿಲನೆಂಬೊಬ್ಬ ಅರಸನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನಿಗೆ ಹರಿಹರದೇವಿಯೆಂಬಾಕೆ ಹಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿ, ರತ್ನಾಜಿ ಎಂಬಾಕೆ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿ. ಹಿರಿಯಳ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೇ ಕುಮಾರ ರಾಮನಾಥನು. ಈತನು ಪ್ರಬಲ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು. ಗೋವೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವರ್ತಕನ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಮತ್ತು ಎಡವಟ್ಟಾದ ಕುದುರೆಯಿತ್ತು. ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರುವದು ಎಂತೆಂಥ

ಸಾಹಸಿಗಳಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಏರಿದವರಿಗೆ ೧೦ ಸಾವಿರ ಟಂಕೆಗಳು ಇನಾಮಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಶೀರ ಚಿಕ್ಕವನಿರುವಾಗಲೇ ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಗೋವೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಧೀರತನದಿಂದ ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಅದನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಕಂಪಿಲನಿಗೂ ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೂ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಕಾಳಗಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದು ಸಲ ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಸುಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸನಾದ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಕಂಪಿಲನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿದನು. ಕಂಪಿಲನು ರಾಮನಾಥನನ್ನು ದಂಡಿಗೆ ಅಧಿನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದನು. ಕುಮಾರ ರಾಮನಾಥನು ಅಕ್ಕಸಾಲೆಯ ಚಿಕ್ಕ, ಒಕ್ಕಲಿಗ ನಾಗಣ್ಣ, ಮಾದಿಗ ಹಂಪ, ಹೊಲೆಯರ ಹುಲ್ಲ ಮುಂತಾದ ಶೂರ ದಳವಾಯಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ರಾಮನಾಥನ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತುರುಕ ರಾವುತರೂ ಕನ್ನಡ ರಾಜು ರಾವುತರೂ ಗುರ್ಜರ ರಾವುತರೂ ಇದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಕಾಲಾಳುಗಳೂ ೧೨ ಸಾವಿರ ರಾವುತರೂ ಒಂದುನೂರು ಆನೆಗಳುಳ್ಳ ರಾಯಪಡೆಯನ್ನೂ ಬೇಡರ ದಂಡನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿಸಲ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೊರಟು, ಆತನು ಹೊಯ್ಸಳರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಿರಾದನು ಹೊಯ್ಸಳರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ೩ ಲಕ್ಷ ಕಾಲಾಳುಗಳೂ ೨೦ ಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳೂ ೪೦೦ ಆನೆಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಥನು ಹೊಯ್ಸಳ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆತನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಿಗಳು ಖಳವಳಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಅರಸರು ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕಲಹಮಾಡುವದು ಲೇಸಲ್ಲವೆಂದು ಸುಜ್ಞರಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಇಬ್ಬರು ಅರಸರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು.

ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಕಂಪಿಲನು ರಾಮನಾಥನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ಸ್ವಸ್ಥಚಿತ್ತದಿಂದಿದ್ದನು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒರಂಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ವೀರರುದ್ರದೇವನೆಂಬವನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಮನಾಥನು ತೆಲುಗರ ಗಂಡ, ಮೂವರು

ರಾಯರ ಗಂಡ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಪ್ರತಾಪ ರುದ್ರದೇವನು ಕೋಪಗೊಂಡನು. ೯ ಲಕ್ಷ ಕಾಲಾಳುಗಳು, ೧ ಲಕ್ಷ ರಾವುತರು, ಒಂದು ನೂರು ಆನೆಗಳುಳ್ಳ ಮಹಾಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಆತನು ಕಂಪಿಲನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟನು. ಕಂಪಿಲನು ೨ ಲಕ್ಷ ಕಾಲಾಳುಗಳು, ೧೨ ಸಾವಿರ ರಾವುತರು, ೪ ನೂರು ಆನೆಗಳುಳ್ಳ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಆತನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಬಿದ್ದನು. ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಆಗ ಇನ್ನೂ ಯುವಕನು. ಆದರೂ ಆತನು ಸೈನ್ಯದ ಮುಖಂಡತ್ವವನ್ನು ತಾನೇ ವಹಿಸಿ ಉರುವಣೆಯಿಂದ ಕಾದಿ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಓಡಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನು ಶರಣುಬಂದು ಕಂಪಿಲನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಕಾಕತೀಶ್ವರನಾದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನನ್ನು ಕಂಪಿಲನು ಸೋಲಿಸಿದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಗಜಪತಿ ಅರಸನಾದ 'ಜರಿಪತಿ ಕಪಿಲೇಶ್ವರ'ನು ಕೇಳಿ ರಾಮನಾಥನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅನುವಾದನು. ೩ ಲಕ್ಷ ಕಾಲಾಳುಗಳೂ ೮ ಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳೂ ೮ ನೂರು ಆನೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಗಜಪತಿ ಅರಸನು ಕೃಷ್ಣವೇಣಿಯನ್ನು ದಾಟಿ, ಕಂಪಿಲನೊಡನೆ ಕಾಳಗವಾಡಿದನು. ಗಜಪತಿಯ ಸೈನಿಕರು, ರಾಮನಾಥನನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಅವರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕೊಂದು ಗಜಪತಿಯನ್ನು ಗಂಡುಗೆಡಿಸಿದನು. ಅರಿಭೀಕರನಾದ ರಾಮನಾಥನು ಪರಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಟ್ಟಿ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಮರಳಿದನು.

ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಮುಹಮ್ಮದ ತಘಲಖನು ಕುಮಾರ ರಾಮನ ಕೊಲ್ಲ ಚಲುವನ್ನೂ ಗೆಲ್ಲ ಬೆಡಗನ್ನೂ ಕೇಳಿದ್ದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಮಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರನನ್ನು ಹುಡುಕುವದಕ್ಕೆ ನಾನಾದೇಶಗಳಿಗೆ ಬೇಹಿನವರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನು. ಆ ಬೇಹಿನವರು ಕುಮಾರ ರಾಮನ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಅದನು ಸುಲ್ತಾನನ ಮಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಕುಮಾರ ರಾಮನ ಆ ಸುಂದರ ರೂಪವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡನೆ ಅವಳು ಆತನನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂದು

ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಳು. ಸುಲ್ತಾನನು ಬಿದರೆ, ನಿಂಬಾಪುರ, ಜಂಬುಖಡಿ, ರಾಯಚೂರು ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳನ್ನು ವರದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ರಾಮನು ತನ್ನ ಮಗಳ ಪಾಣಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಂಪಿಲನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಂಪಿಲನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸುಲ್ತಾನನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಬಲದಿಂದ ಕುಮಾರ ರಾಮನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕೆಂದು ಮನಮಾಡಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಾಹವುದ್ದೀನನೆಂಬ ಸುಲ್ತಾನನ ಅಣ್ಣನ ಮಗನು ಬಂಡೆಬ್ಬಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೆದ್ದೊರೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ, ಕಂಪಿಲನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಕಂಪಿಲನು ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆತನು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಶರಣಾಗತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೂ ಸುಲ್ತಾನನ ರೋಷವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಬಾಹವುದ್ದೀನನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ತಂದೆಗೆ ಅರುಹಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಂಪಿಲನು ಒಪ್ಪಿ, ಬಾಹವುದ್ದೀನನನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಸುಲ್ತಾನನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಕ್ರೋಧಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ಕಂಪಿಲನ ಮೇಲೆ ದಂಡನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ನೇಮೀಖಾನನೆಂಬ ಸರದಾರನು ಸುಲ್ತಾನನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೪ ಲಕ್ಷ ಕುದುರೆ ದಳ, ೩ ಸಾವಿರ ಆನೆ ದಳ, ೨ ಸಾವಿರ ಒಂಟೆ ದಳದೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಒಕ್ಕಲಿಗ ಮತ್ತು ಬೇಡರ ಪಡೆಯನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಬೈಚಪ್ಪನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಯು ಅವರೊಡನೆ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತನು. ನೇಮೀಖಾನನು ಒರೆಗಲ್ಲು, ಬಾದಾಮಿ, ಮುದಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೆದ್ದೊರೆಗೆ ಬಂದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಕುಮಾರ ರಾಮ ಮತ್ತು ಬಾಹವುದ್ದೀನ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಕಂಪಿಲನು ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಸುಲ್ತಾನನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಘೋರವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮವಾಯಿತು. ಗಂಡುಗೋರ್ಪರಿಗೆ ಮಾರಿಯಾದ ಕುಮಾರ ರಾಮನೂ ಬಲ್ಲಿದರಿಗೆ ಘಟಸರ್ಪನಾದ ಕಂಪಿಲನೂ ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದರು. ಮರುದಿವಸ ನೇಮೀಖಾನನು ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಲಗ್ಗೆ ಹತ್ತಿದನು.

ಆದರೆ ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಅತ್ಯಂತ ದೋರ್ವಿಕ್ರಮಾಡಂಬರದಿಂದ ಕಾದಿ ನೇಮೀಖಾನನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನು. ಕಂಪಿಲನೂ ಕುಮಾರ ರಾಮನ ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಹೊಸದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ನೇಮೀಖಾನ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ತನ್ನ ಸೋಲಿನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಅರುಹಿದನ ಸುಲ್ತಾನನು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಂಗುಷ್ಠದಿಂದ ಮಸ್ತಕದ ವರೆಗೆ ಬೆಂ ಯಾದನು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಿಮಋತುವು ಹೋಗಿ ಚೈತ್ರಮಾಸವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು ಆ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಶೂಲಬ್ರಹ್ಮನ ಪೂಜೆಯೆಂಬ ಉತ್ಸವವು ಕಂಪಿಲನ ರಾಜಧಾ ಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಆ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಕಂಪಿಲನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿ ಯಾವತ್ತೂ ಬಂಟರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದ್ದನು. ವೀರರ ಆಟನೋಟಗಳು ನಡೆ ದ್ದವು. ಕಂಪಿಲನ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರತ್ನಾಜಿ ಎಂಬವಳು ತನ್ನ ಅ ಮನೆಯೊಳಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಆ ಆಟಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವ ಕಣ್ಣು ಆಟವಾಡುವ ಕುಮಾರ ರಾಮನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಕೂಡಲೆ, ಅವ ಅವನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾದಳಲ್ಲದೆ ಹೊತ್ತುಸಾಧಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊ ಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಳು. ಒಂದು ದಿನ ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಮುತ್ತಿನ ಚಂ ನಿಂದ ಆಡುತ್ತಿರಲು, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಆ ಚಂಡು ರತ್ನಾಜಿಯ ಅರಮನೆಯ ಬಿದ್ದಿತು. ರಾಮನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆ ಅರಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕನು. ರತ್ನಾಜಿಯು ಆ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾಮವನ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಶೃಂಗಾರ ಚೇ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ, ಪರದಾರಸೋದರನಾದ ಕುಮಾರ ರಾಮ ಅವಳಿಗೆ ಮನಸೋಲುವನೇ ? ಆ ಧೀರನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಾ ಹೊರಗೆ ಹೋದನು. ಕೂಡಲೆ ರತ್ನಾಜಿಯು ಆತನ ಮೇಲೆ ಕಡುಮುಳಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದಳು. ಕುಮಾರ ರಾಮ ತನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಭಂಗಪಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವನೆಂದು ಅವ ಗಂಡನ ಮುಂದೆ ದೂರು ಹೇಳಿದಳು. ಕಂಪಿಲನು ಕುಮಾರ ರಾಮನನ

ಕೊಲೆಗಡುಕರ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಮಂತ್ರಿ ಬೈಚಪ್ಪನು ಅವರಿಂದ ಆತನನ್ನು ಪಾರುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆತನನ್ನೂ ಆತನನ್ನು ನೆರೆನಂಬಿದ ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರನ್ನೂ ಒಂದು ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು, ಕುಮಾರ ರಾಮನನ್ನೂ ಆತನ ಹೆಂಡಂದಿರನ್ನೂ ತಾನು ಕೊಲೆಗಡಕರಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದೆನೆಂದು ಅರಸನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿದನು. ಕುಮಾರ ರಾಮನಾಥನು ಸತ್ತನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸುಲ್ತಾನನು ಕೇಳಿ ಪುನಃ ಕಂಪಿಲನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬರುವದಕ್ಕೆ ನೇಮೀಖಾನನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆತನು ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಒಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಂಪಿಲನು ಕಂಪಿತಹೃದಯನಾದನು. ಆಗ, ಆತನಿಗೆ ಶೂರ ಪುತ್ರನಾದ ರಾಮನಾಥನ ನೆನಪಾಯಿತು. ಆದರೆ, ರಾಮನಾಥನು ಸತ್ತುಹೋಗಿದ್ದ ನೆಂದು ಆತನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ನೆನಪು ಶೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಕಂಪಿಲನು ಸೈನ್ಯಸನ್ನಾಹವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬೈಚಪ್ಪ ಮಂತ್ರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೇಮೀಖಾನನು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿದ್ದನು. ಕಂಪಿಲನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಬೈಚಪ್ಪನನ್ನು ಒಳಿತಾಗಿ ಬೈದನು. ಬೈಚಪ್ಪನು ಕಂಪಿಲನಿಗೆ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅದ್ವಿತೀಯ ಶೂರನಾದ ಒಬ್ಬ ಬಂಟನು ಕಂಪಿಲನ ಪರವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಬೈಚಪ್ಪನು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನೇಮೀಖಾನನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಕಂಪಿಲನು ಬೈಚಪ್ಪನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಕಂಪಿಲನ ಸೈನಿಕರು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಹಸದಿಂದ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರು. ರಾಮನಾಥನು ಸತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಜಿಗುಟುಳ್ಳ ಶೂರರಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನೇಮೀಖಾನನನು ಸ್ವಸ್ಥಚಿತ್ತದಿಂದಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ಬೈಚಪ್ಪ ದಂಡನಾಯಕನು ರಾಮನಾಥನನ್ನೂ ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರನ್ನೂ ಗವಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ಅವರನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಕಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರರಸಪ್ರವಾಹವು ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ಹರಿಯಿತೆಂಬಂತೆ ಸಬಲೀಕೃತಾಂತನಾದ ರಾಮನಾಥನು ಕಾದಿ, ನೇಮೀಖಾನನ

ಸೈನಿಕರನ್ನು ವಿಧ್ವಂಸಮಾಡಿ, ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿ ದನು. ರಣರಂಗ ಶೂರ್ಪಕನಾದ ನೇಮೀಖಾನನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಾ ಜಯ ಹೊಂದಿ ಬೆಂಗೊಟ್ಟೋಡಿದನು. ಹೀಗೆ ರಾಮನಾಥನು ವಿಜಯ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು ತಂದೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತನಾದನು. ಬೈಚಪ್ಪನು ಆಗ ನಿ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿ, ಕಂಪಿಲನನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸಿದನು; ರಾಮ ನಾಥನು ಪ್ರಕಟನಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ರತ್ನಾಜಿಯು ಆತ್ಮಹತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು.

ನೇಮೀಖಾನನು ಪುನಃ ಸೋತುಬಂದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಅತ್ಯಂತ ರೋಷಿತನಾದನು. "ರಾಮನಾಥನನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವ ಧೀರರ ನನ್ನ ಸೈನಿಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲವೆ?" ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದನು. ಸುಲ್ತಾನನ ದ್ವಾರಪಾಲಿಕೆಯಾದ ಮಾತಂಗಿ ಎಂಬ ಮಾದರವಳೊಬ್ಬಳು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಸುಲ್ತಾನನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರೆ, ತಾನು ರಾಮನಾಥನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಬರುವೆ ನೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಮೊದಲು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಅವಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಂಬು ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವಳು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಆಶ್ವಾಸನ ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಸುಲ್ತಾನನು ದಂಡಿನೊಡನೆ ಅವಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹುವದಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಟ್ಟನ ಈ ಮಾತಂಗಿಯು ಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ವೀಳ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಹಾ ಸೇನ ಸಾಗರದೊಡನೆ ಕಂಪಿಲನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಳು. ಅವಳ ನೆಟ್ಟಗೆ ಬಂದು ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಇದ್ದ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗವನ್ನೇ ಮುತ್ತಿ ದಳು. ಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ಓಡಿ ಬಂದ ಬಾಹಪುದ್ದೀನನನ್ನು ಕುಮಾರ ರಾಮನು ಸುಲ್ತಾನನ ವಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಸುಲ್ತಾನನ ಮಗಳ ಲಗ್ನವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ರಾಮನಾಥನಿಗೆ ಮಾತಂಗಿಯು ಹೇಳಿಕಳುಹಿದಳು ಶರಣಾಗತನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವದು ತನ್ನ ಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮ ಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವಂತಹ ಅಧರ್ಮದ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾರೆನೆಂದು ರಾಮನಾಥನು ನಿಕ್ಷುಣ್ಣವಾಗಿ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ, ಯು

ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ರಾಮನಾಥನು ಅತ್ಯಂತ ರಭಸದಿಂದ ಕಾದಿ, ಮಾತಂಗಿಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಬ್ಬದಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಳಗೆ ಹೊಕ್ಕನು. ಆತನು ಸಿಂಹ ಗರ್ಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ನುಚ್ಚುನುರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಆತನ ದೈವ ತುಂಬಿಬಂದಿತ್ತು. ಇತ್ತ ಆತನು ಪರಬಳವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಅದನ್ನು ಈಡಾಡುವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ಅತ್ತ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತಂಗಿಯ ಸೈನಿಕರು ಕಂದಕಗಳನ್ನು ಹುಗಿದು ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಏರಿ, ಕೋಟೆಯ ಒಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿದ್ದರು. ಕೋಟೆಯ ಒಳಗಿದ್ದವರು ಬಿಸಿಬಿಸಿ ಉಸುಬಿನ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಎರಚಿಯೂ ಸುಡುವ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಸುರುವಿಯೂ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಮನಾಥನು ನೆರೆನಂಬಿದ್ದ ಹೊಲೆಯರ ಹುಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮಾದಿಗರ ಹಂಪ ಮುಂತಾದ ಬಂಟರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ಹೋದರು. ಕೋಟೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಊರು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಶತ್ರುಗಳು ಊರಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿದರು. ಆಗ ಮಾತ್ರ, ರಾಮನಾಥನು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾದನು. ಆತನು ಕೋಟೆಯ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ! ಅರಮನೆಯ ಹೆಂಗಸರೆಲ್ಲರೂ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ, ಆದರಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು! ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆತ್ಮಾಹುತಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಆನಂದ ದಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು! ರಾಮನಾಥನು ಪವಿತ್ರವಾದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ದೇವಾಧಿದೇವನಾದ ಶಿವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು. ಮರಳಿ ಬಂದು, ರಾಮನಾಥನು ನೆರೆದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಶೂರತನದಿಂದ ಸತ್ತು ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಉದ್ಬೋಧಿಸಿದನು. ಆ ಬಳಿಕ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಕೊಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೊರೆದರು!! ರಾಮನಾಥನು ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳನ್ನೂ ದ್ರವ್ಯ ವನ್ನೂ ಮಿಕ್ಕ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಬಾಹವುದ್ದೀನನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ತಾನು ಪೂರ್ಣಾಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಕಂಕಣ ಬದ್ಧನಾದನು. ರಾಮನಾಥನೂ ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಶತ್ರುಗಳ ಸೈನ್ಯವನ್ನು

ಒಳನುಗ್ಗಿ, ಇರಿದು ಕಾದಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು!! ಮಾತಂಗಿಯು ವಿಜಯ ಹೊಂದಿದಳು. ರಾಮನಾಥನ ರುಂಡವನ್ನು ಸುಲ್ತಾನನ ಕಡೆಗೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಳು. ರಾಮನಾಥನ ರುಂಡವನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೆ, ಸುಲ್ತಾನನ ಮಗಳು ಹೌಹಾರಿ ತಾನೂ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೊಲಗಿದಳು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಪರದಾರಸೋದರನೂ ರಣರಂಗಸಿಂಗನೂ ಆದ ಕುಮಾರರಾಮನು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ನಿಷ್ಕಲಂಕವಾದ ಶೀಲವನ್ನೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರ್ಪಡಿಸಿ, ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲವಶನಾದನು. ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೊತ್ತಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದ ಮೂಲಕವೇ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಅವರು ವೀರಾವತಾರವನ್ನು ತಾಳಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಭುಜಬಲಭೀಮನಾದ

ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿ

(೧೩೪೩-೧೩೭೯)

ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಯುವನಮಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮೋರೆ ತಿರುಹಿದ ಕಾಲ. ದೇವಗಿರಿ, ಒರಂಗಲ್ಲು, ದ್ವಾರ ಸಮುದ್ರ ಮನೆತನಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಕಾಲ. ಕುಮಾರ ರಾಮನಾಥನು ಆನೆಗೊಂದೆಯ ಹತ್ತಿರ, ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಅನೇಕ ಸಲ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದ ಕಾಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕ್ರೂರಕೃತ್ಯಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಹಿಂದೂ ಜನರ ಹೃದಯಗಳು ತಲ್ಲಣಿಸಿದ್ದವು. ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಬಲಾಢ್ಯ ಅರಸನಿಂದಲೂ ಮೇರೆವರಿದು ಬರುವ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಯ ಭಯಂಕರ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆಯುವದು ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ವೀರರು ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಕ್ಕು, ಅನೇಕ ಮನೆತನ ಗಳನ್ನು ಲೀಲೆಯಿಂದ ಮುರಿದು ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ಮೆರೆದಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ, ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಜನರ ಮನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೀತಿಯು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಅವರ ವೀರತ್ವವು ಮಾತ್ರ ನಷ್ಟವಾಗಿ ದ್ದಿಲ್ಲ; ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮವು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದಿತ್ತು; ಧರ್ಮ ಸಂಬಂಧ ವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಭಾವವು ಉಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆದಕಾರಣ ಪರಧರ್ಮೀಯರೂ ಪರಕೀಯರೂ ಆದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ

ಮಾಡಿ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರಗೊಡಬಾರದೆಂಬ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಭಾವನೆಯು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ? ಅವರನ್ನಡ್ಡಗಟ್ಟುವ ಬಗೆ ಯಾವುದೆಂಬುದು ಯಾರಿಗೂ ತೋಚದೆ ಹೋಯಿತು. ಇಂತಹ ಇರುಕಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರೆಂಬಿಬ್ಬ ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮಂದಿರು ವಿಜಯನಗರದ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಭೋರ್ಗರೆದು ಬರುವ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೇನಾಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸುಮಾರು ೨೦೦-೨೫೦ ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಬುಕ್ಕನ ಅಣ್ಣನಾದ ಹರಿಯಪ್ಪ ಅಥವಾ ಹುಕ್ಕನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡುದುದರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂವರ್ಧನಗೊಳಿಸುವ ಯಾವತ್ತೂ ಭಾರವು ಈ ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದಿತು. ಆತನು ಆ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಸಿ ೩೭ ವರ್ಷ ಪರಸು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಮಡಿದನು.

ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡನೆಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಈ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮೊದಲನೆಯ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸು ಮನೆತನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು. ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದಲ್ಲಾದ ಕಾಳೆಗದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರರಾಮನೂ ಆತನ ಸರ್ವಸೈನ್ಯವೂ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದುದೇನೋ ನಿಜ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆ ಕಾಳೆಗದಲ್ಲಿ ಜಯಹೊಂದಿದರೂ ಅವರಿಂದ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಆಳುವ ಕೆಲಸವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೀಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯೆಲ್ಲವೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಜನತೆಯ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಯಾವ ಅರಸನೂ ಆಳಲಾಪನು? ಆದುದರಿಂದ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ವಿಜಯನಗರ ಮನೆತನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ನೆರೆದರು. ಬುಕ್ಕನ ಅಣ್ಣನಾದ ಹುಕ್ಕನು ಏಳು ವರ್ಷ ಆಳಿ ಸತ್ತ ಕೂಡಲೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಆ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ

ದೇವನ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣನು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಯಿಂದಾಗಿ ವಿಜಯ ನಗರಕ್ಕೆ ಓಡಿಬಂದನು. ವಿಜಯನಗರವು ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂರಕ್ಷಕರ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಯಿತು. ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳರೂ ಬುಕ್ಕನ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದರು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಎಂದೆಂದೂ ಕಾಣದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ, ಯಾವತ್ತೂ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಹಿಂದೂ ಮನೆತನಗಳು ಒಂದಾಗಿ, ಕುಮ್ಮಟ ದುರ್ಗದ ಕಾಳಗದ ತರುವಾಯ ಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿನಾಯಕ ನನ್ನು ಓಡಿಸಿದವು. ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶವನ್ನು ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದವು. ಒಟ್ಟಿಗೆ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನು ಪರಕೀಯರಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮುಷ್ಟಿಯೊಳಗಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಪಾರುಮಾಡಿದ ವೀರನೆಂದರೆ ಬುಕ್ಕ ಭೂಪನು. ಆದಕಾರಣ, ಕರ್ನಾಟಕವು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಸಕಲ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವು ಆತನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಋಣಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬುಕ್ಕ ಭೂಪನು, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅರಸನಾದ ಮಹ ಮ್ಮದ ತಘಲಖನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ನಾಡೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಂಡನು. ದೌಲತಾಬಾದ ಅಥವಾ ದೇವಗಿರಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು.

ಆದರೆ, ದಿಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಣ್ಣು ಪಾಲಾಗಿ ಹೋದರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಈ ಮುಂಚೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣದ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನೆಂಬವನು ಕಲುಬುರ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ೧೩೪೭ ರಲ್ಲಿ ಬಾಮನೀರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಕೃಷ್ಣಾತೀರದ ಕೆಳಗಿನ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವು ಮಾತ್ರ ವಿಜಯನಗರದವರಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವದು ಒರಂಗಲ್ಲ ಅರಸರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಆ ಕಾರ್ಯವು ಅವರಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಬಾಮನೀ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸನಾದ ಮಹಮ್ಮದನು ಒರಂಗಲ್ಲನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ, ಅದರ ಅರಸನಾದ ವಿನಾಯಕದೇವನನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿ ಸುಟ್ಟನು! ಹಿಂದೂ ಜನರು ಆತನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಓಡಿಸಿದರೇನೋ ಸರಿ ಆದರೆ, ಅವರ

ಜಯವು ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂಗಳ ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟುವವರು ಅಲ್ಲಿ ಅ… ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿಯು ಬಾಮನೀ ಅರಸರ ಆಟವನ್ನು ಸಾಗಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಒರಂಗಲ್ಲ ರಾಜ್ಯವು ಹಾಳಾದೊಡನೆಯೆ, ಬಾಮನೀ ಅರಸರಿಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗುವುದು ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಾಯಿತು.

ಮಹಮ್ಮದಶಹನು ಒಂದು ದಿವಸ ಸಾರಾಯಿ ಕುಡಿದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಾಗ, ತನ್ನೆದುರಿಗೆ ಗಾಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಸಂಗೀತಗಾರರಿಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನು ತಾನು ಹೇಳಿದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಮಹಮ್ಮದನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಆತನು ಸಾರಾಯಿಯನ್ನು ಕುಡಿದ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವಿವೇಕತನದ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಆ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಮ್ಮದನು ಅದು ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಡಲಿಕ್ಕೇಬೇಕೆಂದು ಹಟಹಿಡಿದನು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ದೂತರು ಆ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಬುಕ್ಕನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬುಕ್ಕನು ಆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನೋದಿ ನಕ್ಕು ಅದನ್ನು ಹರಿದುಹಾಕಿ, ಅದನ್ನು ತಂದ ದೂತರನ್ನು ಕತ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಮೆರಿಸಿ ಮರಳಿ ಮಹಮ್ಮದನೆಡೆಗೆ ಅಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ, ಬಾಮನೀರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಕೃಷ್ಣಾ-ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಿರುವ ಪ್ರದೇಶವು ಯಾವಾಗಲೂ ಅನೇಕ ಅರಸರ ನಡುವಿನ ವಾದಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪನವಾದ ಬಳಿಕ ಕೂಡ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೂ ಬಾಮನೀ ಅರಸರಿಗೂ ಆದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾಳಗಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಈ ವಾದಭೂಮಿಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇರಲಿ, ಅರಿರಾಯವಿಭಾಡನಾದ ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ಮುದಗಲ್ಲಿನ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಅಲ್ಲಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಹಿಂದುಗಳಿಗೂ ರೌದ್ರವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮವೆಸಗಿತು. ಆಗ ಎಸಗಿದ ಸುರಿಗೆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ, ಬುಕ್ಕ ಭೂಪನು ತನ್ನ

ಭುಜಾವಷ್ಟಂಭದಿಂದ ಇದಿರಿಸುವ ವೀರರನ್ನು ಮುರಿದು, ತುಳಿದು, ತಿವಿದು, ಇರಿದು, ಕೊಂದು ತನ್ನ ವೀರವನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸಿದನು. ಆತನ ಸೈನಿಕರೂ ತಮಗೆ ತಾಗಿ ತಡೆವರನ್ನು ಇರಿದು ಮೆರೆದು ಕಾದಿ ತಮ್ಮ ಕೈಗಲಿತನವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಬಹಳ ಉಬ್ಬಿನಿಂದ ಕಾದಿದರು. ಶಸ್ತ್ರಗಳು ಬಳಕುವಂತೆ, ತಮ್ಮ ಕರಾಳಾಸಿಯ ಉಗ್ರಪ್ರತಾಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಅವರ ಶೌರ್ಯಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಕೊನೆಗೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಆ ಭಯಂಕರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಬುಕ್ಕ ಭೂಪನು ಮಾಡಿದ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಸದಳವು. ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ಣ ನುಚ್ಚುನುರಿಯಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬನು ಮಾತ್ರವೇ ಪಾರಾಗಿ, ಕಲಬುರ್ಗಿಗೆ, ಆ ಭಯಂಕರವಾದ ರಣಕ್ರಂದನದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿದನು. ಆಗ, ಸುಲ್ತಾನನು ಅತ್ಯಂತ ಕೋಪಗೊಂಡು, ಅಪರಿಮಿತ ಸೇನಾಸಮೇತವಾಗಿ ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಬಂದು, ಬುಕ್ಕನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಆದವಾನಿಯ ವರೆಗೆ ಅಟ್ಟಿದನು. ಆತನು ಅನೇಕ ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ತಂದು ಸೀಳಿ ಮುದಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಾದ ಭಯಂಕರ ಕೊಲೆಯ ಸೇಡನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಬುಕ್ಕನ ಸೈನ್ಯವು ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ; ಕವತಾಳ ಎಂಬ ಊರಿನ ಹತ್ತಿರ, ವೀರ ಬುಕ್ಕನ ಸೇನೆಯು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ ಸೆಣಿಸಿ ಕಾದಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮದೋನ್ಮತ್ತವಾದ ಒಂದು ಆನೆಯು ಬುಕ್ಕನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದುದರಿಂದ, ಬುಕ್ಕನ ಸೈನ್ಯವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಆನೆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ, ಆನೆಯ ಮದವು ಅನೇಕ ಸಲ ಭಯಂಕರವಾದ ಅಪಘಾತಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ತಾಳೀಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆನೆಯ ಮದವೇ ವಿಜಯನಗರದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಹಾರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇರಲಿ. ಬುಕ್ಕನ ಸೈನ್ಯವು ಹೀಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಮಹಮ್ಮದಶಹನು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆದರೆ, ವಿಜಯನಗರವು ಅತ್ಯಂತ ಭವ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಬಲವಾದ ಕೋಟೆಯು. ಅದು ಮಹಮ್ಮದನ ಹಿಡಿ

ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗುವುದೇ ? ಕೊನೆಗೆ, ಮಹಮ್ಮದಶಹನು ಆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಬಂದ ಹಾದಿಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಆಗಿನ ಹಿಂದೂ ಜನತೆಯು ಈಗಿನಂತೆ ನಿರ್ಜೀವವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ, ಮಹಮ್ಮದಶಹನು ವಿಜಯನಗರದಿಂದ ಮರಳಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ, ಆತನಿಗೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಮತ್ತು ಆತನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಕಿರು-ದೊರೆಯುವರೆಗೆ ಎಂದರೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯವರೆಗೆ ಆತನನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ, ಬುಕ್ಕನಿಗೂ ಮಹಮ್ಮದಶಹನಿಗೂ ಪುನಃ ಸಂಗ್ರಾಮವಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಕೊನೆಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೂ ಮಹಮ್ಮದಶಹನಿಗೂ ಆದ ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳಿಂದ ಒಂದು ಮಾತು ಅವರಿಬ್ಬರ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅದಾವುದೆಂದರೆ, ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುವುದು ತೀರ ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮನಗಂಡರು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿ ನಿಂತಿರುವದರಿಂದ, ಅವರೊಡನೆ ಆದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ನೇಹಭಾವದಿಂದಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಬುಕ್ಕನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆದಕಾರಣ, ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಸ್ನೇಹಭಾವದಿಂದಲೇ ಇದ್ದರು. ಆದರೆ, ಮುಂದೆ ತೀವ್ರವೇ ಮಹಮ್ಮದಶಹನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಆತನ ಮಗನಾದ ಮುಜಾಹಿದಶಹನು ಬಾಮನೀರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಸನಾದನು. ಮುಜಾಹಿದನು ಬಹಳ ಶೂರನಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಸೊಕ್ಕಿನವನು. ತನ್ನ ವೀರಾಡಂಬರವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆತನು ಹಾತೊರೆದನು. ಪಟ್ಟವೇರುವುದೊಂದೇ ತಡ, ಕೂಡಲೆ, ಆತನು ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಕೃಷ್ಣಾ–ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಭೂಮಿಯು ಬಾಮಿನೀರಾಜ್ಯದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದುದೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಬುಕ್ಕರಾಯು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳುಹಿಸಿದನು. ಆದರೆ, ಇಂತಹ ಪೊಳ್ಳು ಬೆದರಿಕೆಗೆ ಬುಕ್ಕನು ಬಗ್ಗುವನೇ ? ಕೃಷ್ಣಾ–ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಭೂಮಿಯು ಆನೆಗೊಂದಿಯವರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಿಂದೂಗಳ

ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರಮೇಲೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಕ್ಕು ಲವಲೇಶವಾದರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಾನು ಸರ್ವಥಾ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡೆನೆಂದೂ ವೀರ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಆತನಿಗೆ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯದಿಂದ ಅರುಹಿದನು. ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಈ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೋಡಿ, ಮುಜಾಹಿದನು ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿದನು. ಮತ್ತೆ ಮಹಾ ಆಹವಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿಯು ರಿಪುಗಳ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತರಿದಟ್ಟಿ, ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳಿಸಿದನು. ಅರಿನೃಪಾಳರೆಂಬ ವೃಷಭಗಳು ಗರಗರನೆ ತಿರುಗುತ್ತಿರಲು, ಅವರ ಸೇನಾಸಮೂಹವೆಂಬ ಚಕ್ರವು ಹೊರಳುತ್ತಿರಲು, ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿಯು ತನ್ನ ಉಗ್ರಾಸಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚಳಿಸಿ ಧರೆಗುರುಳಿಸುವ ದ್ವೇಷಿಗಳ ಶಿರಗಳು ಕೊಡಗಳಾಗಲು, ಈ ಹೊಸ ತರಹದ ಯಾತದಿಂದ, ಯುದ್ಧರಂಗವಾಪಿಯಿಂದ ವೈರಿಗಳ ಕೆನ್ನೀರನ್ನು ಆತನು ತನ್ನ ಯಶೋವಲ್ಲರಿಗೆ ಎತ್ತಿಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಸಂವರ್ಧನಗೊಳಿಸಿದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೂ ಆದ ಈ ಭಯಂಕರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದೂಗಳು ಬಹಳ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿದರು. ಯುದ್ಧವು ನಡೆದಾಗ, ಒಬ್ಬ ಶೂರ ಹಿಂದುವು ಸುಲ್ತಾನನ ತಲೆಗೆ ಗುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಅಂಬನ್ನೆಸೆದನು. ದೈವವಶಾತ್, ಸುಲ್ತಾನನ ಮುಕುಟವು ಅಡ್ಡಬಂದು ಆತನ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಸೈನ್ಯದ ಆಟೋಪಕ್ಕೆ ಬಲವದರಾತಿ ಸೇನೆಯು ಕಂಗೆಟ್ಟಿತು. ಅವರ ಹಸ್ತಿಸಂಕುಳವು ಅಳ್ಕಿ ಬಳ್ಕಿತು. ಸುಲ್ತಾನನು ಓಡಿಹೋದನು. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಆತನು ಅದವಾನಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ಆತನು ಮುಸಗಿ ಮುಳಿದು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಕಾದಿದರೂ, ಆ ಕೋಟೆಯು ಆತನ ಕೈವಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ, ಮುಜಾಹಿದನು ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ತಡಹುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದನು.

ಆಗ, ಬಾಮನೀರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಜಾಹಿದನ ಚಿಗಪ್ಪನ ಮಗನಾದ ದಾವೂದಖಾನನೆಂಬವನು ಮುಜಾಹಿದಖಾನನ ಡೇರೆಯನ್ನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಹೊಕ್ಕು, ಆತನನ್ನು ಇರಿದು ಕೊಂದು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು.

ಬಾಮನೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗ ಇಬ್ಬಣಗಳುಂಟಾದುವು. ಮುಜಾಹಿದನ ಬಣದವರು ದಾವುದಖಾನನ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಆಗ ಬಹಳ ಸಿಕ್ಕಿಷ್ಟವಾಗಿತು. ಇತ್ತ, ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿಯು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಟವನ್ನು ಏನೂ ಸಾಗಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ, ಆತನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿ ಬಹು ವಿಭವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಅಳವಳಿದ ಅರಾತಿಭೂಪತಿಗಳ ಬಳಗವು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ತಂದುಕೊಡುವ ಗಜಗಳ ಮದಧಾರಾಜಲದ ಮತ್ತು ಕುದುರೆಗಳ ಲಾಲಾಜಲದ ಪ್ರವಾಹವು ಈ ನೃಪೇಂದ್ರನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅನವರತವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನು, ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹೆಣೆದಿರುವ ವೈರಿಗಳೆಂಬ ಬಿದಿರ ಮೆಳೆಗಳನ್ನು ತರಿದು, ಭೂಭೃದ್ವರ್ಗವನ್ನು ನುಗ್ಗಿ, ತತ್‌ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಂಟಕ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಕಡಿದು, ಸಮುದ್ರವಲಯಾಂಕಿತವಾದ ಧಾರಿಣಿಯನ್ನು ತನ್ನ ದೋರ್ಬಲದಿಂದ ನೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಕೀರ್ತಿಶ್ರೀಗೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳೀಗೃಹಾಂಗಣವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮನಾದ ಬುಕ್ಕರಾಯನು, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಒತ್ತೊತ್ತಿ ಬರುವ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರಗೊಡದೆ, ತಡೆದು ಹಿಡಿದು, ಅವರ ಬಿಂಕವನ್ನು ಬಯಲು ಮಾಡಿ, ವೈರಿಕುಲಕಾಲದಂಡನಾಗಿ ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ಆಳಿದನು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಯಾವತ್ತೂ ಹಿಂದೂ ಅರಸರು ಆತನ ಚಕ್ರವರ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಜಯಜಯಧ್ವನಿಯು ದಶದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಘೂರ್ಣಿಸಿತು. ಮಲಬಾರ, ಸಿಂಹಲ ದ್ವೀಪಗಳ ರಾಯರುಗಳು ಬುಕ್ಕ ಭೂಪನ ನೆಲೆವೀಡಾದ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ, ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಹಿಂದೂಗಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಪರಿಪಾಲಿಸಿ, ಆ ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಸುಖವಾಗಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಆಹವಧೀರನಾದ

ದೇವರಾಯ

(೧೪೨೨–೧೪೪೬)

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ೬೦-೭೦ ವರುಷಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಬುಕ್ಕರಾಯನೊಬ್ಬನೇ ಮೂವತ್ತೇಳು ವರ್ಷ ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರಗಳವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿಸಿ, ಅರಿರಾಯ ವಿಭಾಡನೆಂದೂ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡನೆಂದೂ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ತರುವಾಯ ಆಳಿದ ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರರಾಯನ ಸುಮಾರು ೨೦ ವರ್ಷಗಳ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆತನ ತರುವಾಯ ಆಳಿದ ಇಬ್ಬರ್ ಮೂವರು ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತು. ಆ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯನು ವಿಜಯನಗರದ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನು. ಆತನ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರುಷಗಳ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕಾಳಗಗಳು ನಡೆದವು. ಆದರೆ, ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಈ ದೇವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯು ಹೀಗೆ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಮನೋರಂಜಕವಾದ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿದೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ದೇವರಾಯನು ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಅನೇಕ ಗಂಡಾಂತರಗಳಿಂದ ಪಾರಾದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು, ಸರದಾರರು ಕೂಡ ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಕುತ್ತುಗಳಿಂದ ಬದುಕಿದರು.

ಬಾಮನೀರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆ ನಡೆದಿದ್ದವು. ವೀರ ಬುಕ್ಕಭೂಪತಿಯು ಸಾಯುವ ನಾಲ್ಕಾರುವರ್ಷ ಮುಂಚೆ ಎಂದರೆ ೧೩೭೮ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಜಾಹಿದನ ಚಿಗಪ್ಪನಾದ ದಾವುದನು ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಮುಜಾಹಿದನ ಡೇರೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ಇರಿದು ಕೊಂದು ತಾನು ಕಲಬುರ್ಗಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾದನು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಆತನು ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಮಾಜು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮುಜಾಹಿದನ ಪಕ್ಷದವನೊಬ್ಬನಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು ಮತ್ತು ಮುಜಾಹಿದನ ತಂಗಿಯು ದಾವುದನ ಮಗನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿದಳು. ಆಗ ಮಹಮ್ಮೂದನೆಂಬವನು ಬಾಮನೀ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಲ್ತಾನನಾದನು. ಆತನ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಆಳಿಕೆಯೆಂದರೆ ಬಹುಶಃ ವಿಜಯನಗರದ ೨ನೆಯ ಹರಿಹರರಾಯನ ಆಳಿಕೆಗೆ ಸಮವಾದುದು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶಾಂತತೆಯು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅವರಿಬ್ಬರು ತೀರಿದೊಡನೆ ಅವೆರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಗೊಂದಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ವಿಶೇಷತಃ ಬಾಮನೀರಾಜ್ಯವು ಮತ್ತೆ ಕೊಲೆಗಳ ಆಗರಭವಾಯಿತು. ಮಹಮ್ಮೂದನ ತರುವಾಯ ಆತನ ಮಗನಾದ ಗ್ಯಾಸುದ್ದೀನನೆಂಬ ಹದಿನೇಳು ವರುಷದ ಹುಡುಗನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಆದರೆ, ಒಬ್ಬ ಗುಲಾಮನು ಮೋಸದಿಂದ ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಶಮುಸುದ್ದೀನನೆಂಬವನು ಸುಲ್ತಾನನಾದನು. ಆದರೆ, ಆತನ ಚಿಗಪ್ಪನ ಮಗನಾದ ಫಿರೂಜನೆಂಬವನು ಶಮುಸುದ್ದೀನನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿ ತಾನು ಕಲಬುರ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನಾದನು. ಫಿರೂಜನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ದುರ್ಬಲರಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಮನೀರಾಜ್ಯವು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರವು ಬಲಗುಂದಿತು.

ಆದರೆ ಈ ಪ್ರತಾಪದೇವರಾಯನು ೧೪೨೨ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇರಿದೊಡನೆ ಪುನಃ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳೆಕಟ್ಟಿತು. ಇನ್ನೂ ಫಿರೂಜನು ಆಗ ಜೀವದಿಂದಿದ್ದನು.

ದೇವರಾಯನು ಪಟ್ಟವೇರಿದ್ದೊಂದೇ ತಡ, ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ಏಕೆಂದರೆ ಫಿರೋಜನು ಕಾಲು ಕೆದರಿ ಜಗಳ ತೆಗೆಯುವದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನು. ಆತನು ಒರಂಗಲ್ಲ, ಪಾನಂಗಲ್ಲ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದನು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಫಲವಾದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೇವರಾಯನು ಮಹಾ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಆತನು ಆಗ ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವನು. ಆದರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆತನ ಮನದಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವು ಕಳಕಳನೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅನನ್ವಿತ ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಬೇಸರಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದಕಾರಣ ಅವರು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಮುರಿಬಡಿದು ಯಾವಾಗ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆವೋ ಎಂದು ಒಂದೇಸವನೆ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವರಾಯನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಫಿರೋಜನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಉಗ್ರವಾದ ಕಾಳಗವೆಸಗಿತು. ಧೈರ್ಯಮೇರುವಾದ ದೇವರಾಯನ ಸೈನಿಕನೊಬ್ಬನು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೇನಾಪತಿಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ರಭಸದಿಂದ ಖಡ್ಗ ಪ್ರಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಆ ಸೇನಾಪತಿಯು ಯಮಲೋಕವನ್ನು ಕಂಡನು. ಸುಲ್ತಾನನೂ ದೇವರಾಯನ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗತಕ್ಕವನೇ. ಆದರೆ, ಆತನು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಹಸದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಓಡಿಹೋದನು. ಆಗ ಕೇಳುವದೇನು ? ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾದಂತಾಯಿತು. ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಅವರ ಕೋಪಾಗ್ನಿಗೆ ಚಂಡಮಾರುತನು ಸೋಂಕಿದಂತಾಯಿತು. ಆ ರಣಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿ ಕಡಿದು ಚೆಲ್ಲಾಡಿ ಚೆಂಡಾಟವಾಡಿದರು. ಆ ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ರುಂಡಗಳದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಟ್ಟಣಿಗೆಯನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿದರು. ಹಿಂದುಗಳು ಸುಲ್ತಾನನನ್ನು ಬೆಂಕೊಂಡು, ಆತನ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಸೈಕೊಂಡು ನಿಜದೋರ್ದಂಡದಿಂದ ಅನೇಕ ವೀರರನ್ನು ಉಚ್ಚಾಟನೆಗೈದರು. ಅನೇಕ ಮಸೀದೆಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡಿ ಮುಯ್ಯ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು ಮುಪ್ಪಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನಗುಂಟಾದ ಈ ಭಯಂಕರವಾದ ಅಪಜಯದ ಮೂಲಕ, ಫಿರೋಜಶಹನು ಹೊಟ್ಟೆಬೇನೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕೊರಗಿ ಕೊರಗಿ ಸತ್ತನು.

ಫಿರೋಜಶಹನ ತರುವಾಯ ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಅಹಮ್ಮದಶಹ
ಸುಲ್ತಾನನಾದನು. ಒಡನೆ ಆತನೂ ವಿಜಯನಗರದವರೊಡನೆ ಕಲಹ
ನಿಂತನು. ಆತನೂ ಶೂರನು, ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯು. ಮಹಾಸೈನ
ದೊಂದಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ವಿಜಯನಗರದವರು ಮುಸಲ್ಮಾ
ರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದಂತೆ, ಒರಂಗಲ್ಲದ ಹಿಂದೂ ಅರಸರು ದೇಶಾಭಿಮಾ
ದಿಂದಲೂ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನದಿಂದಲೂ ಕಾದಿದ್ದರೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲ
ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ದುರ್ದೈ
ದಿಂದ ಒರಂಗಲ್ಲದ ಅರಸರು ಪ್ರತಾಪ ರುದ್ರದೇವನ ತರುವಾಯ ನಿರ್ವೀಯ
ರಾಗಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರು ವಿಜಯನಗರದವರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಶ
ಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ದೇವರಾಯನು ಒರಂಗಲ್ಲದವರನ್ನು ಅವಲಂಬಿ
ದ್ದನು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಸಹಾ
ಮಾಡುವ ನೆವದಿಂದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಂಗಿದ್ದರು. ಆ
ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದೊಡನೆಯೆ ದೇವರಾಯನನ್ನು ತೊರೆದು ಶತ್ರುಗಳ
ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದುಗಳೇ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮೋಸಮಾಡಿ
ರಿಂದ ದೇವರಾಯನು ಬಹಳ ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕನು. ಒರಂಗಲ್ಲದವರ ಮೋ
ದಿಂದ ಒಳನುಗ್ಗಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೈನಿಕರು, ದೇವರಾಯನ ಸ್ವಸ್ಥಚಿತ್ತದಿ
ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರುವ ತೋಟವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ದೇವರಾಯನು ಅಡಬ
ಎದ್ದು ಒಂದು ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೈನಿಕ
ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿದರು! ಆತನು ಅರಸನೆಂದು ಅವರು ಗುರುತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆತ
ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಕೆ
ಕಬ್ಬಿನ ದಂಟುಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿ ನಡೆ
ದರು! ಹೀಗೆ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊತ್ತ
ರಾಯನ ತಲೆಯು ದೈವದುರ್ವಿಪಾಕದಿಂದ ಕಬ್ಬಿನ ಗಣಿಕೆಗಳ ಹೊರೆಯ
ಹೊತ್ತಿತು! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಸೈನಿಕರು ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೊ
ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಈ ಸೊಟ್ಟೆ ಕಬ್ಬಿನ ಸ
ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಲಿಗೆ ದೊರೆವುದೆಂದು ಆಶೆಪಟ್ಟು, ದೇವರಾಯನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ

ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಎರಡನೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರಳಿದರು. ಕೂಡಲೆ ದೇವರಾಯನು ಕಬ್ಬಿನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಚಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಅವರಿಗಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗವಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜನು ಹೀಗೆ ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಕುತ್ತಿನೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬಂದೊಡನೆ ಅವರ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವೀರಾವೇಶವು ತುಂಬಿ ಅವರು ಇಮ್ಮಡಿ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕಡಂಗಿ ಕಾದಿದರು. ಆದರೆ ದೇವರಾಯನು ತನಗುಂಟಾದ ಆಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅಪಶಕುನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಯುದ್ಧ ಮಾಡದೆ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಮರಳಿದನು. ಆಗ ಅಹಮ್ಮದನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಆತನ ಸೈನಿಕರು ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಚಲ್ಲಿದರು; ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಡೆದರು; ದೇಶವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡರು. ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಅಸಹ್ಯವಾದ ತಾಪವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ, ಐದು ಸಾವಿರ ಶೂರ ಹಿಂದುಗಳು ಸುಲ್ತಾನನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ತರುವ ಘೋರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೊರಟರು. ಗುಪ್ತಚಾರರೂ ಸುಲ್ತಾನನ ಸಂಚಾರದ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟರು. ಸುಲ್ತಾನನು ಒಮ್ಮೆ ಬೇಟೆಯಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪೇ ಜನರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ದೂರ ಹೋಗಿದ್ದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಗಿಡುಗನಂತೆ ಆತನ ಮೇಲೆ ದೊಪ್ಪನೆ ಬಿದ್ದರು. ಸುಲ್ತಾನನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜೀವಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಓಡಿದನು. ಆದರೆ ದೈವಬಲವು ಆತನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಿತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ, ಕೆಲವು ಬಿಲ್ಲಾಳುಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದು ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಕವಿದರು. ಹಿಂದುಗಳು ಕತ್ತರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ತಲೆಗೊಟ್ಟು ಕಾದಿ ಸತ್ತರು. ಹೀಗೆ ಈ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಗಂಡಾಂತರದೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕುವದು ಆ ಇಬ್ಬರೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪಾರಾಗುವದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ದೈವ ಲೀಲೆಯಲ್ಲವೆ? ಇರಲಿ, ಆನಂತರ ದೇವರಾಯನಿಗೂ ಅಹಮ್ಮದನಿಗೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ವೈಭವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿದ ಒರಂಗಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ದೊರೆಯಿತು. ಅಹಮ್ಮದನು ಈ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದೊಡನೆ ಒರಂಗಲ್ಲಿಗೆ ಒತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಒರಂಗಲ್ಲ ರಾಜ್ಯವು ಪೂರಾ ನಾಮಶೇಷವಾಯಿತು.

ಅಹಮ್ಮದಶಹನ ತರುವಾಯ ೧೪೩೫ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನೆಂಬವನು ಬಾಮನಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಲ್ತಾನನಾದನು. ಶೀಘ್ರವೇ ತನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ದೇವರಾಯನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ದೇವರಾಯನು ಆ ತಮ್ಮನನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಡೆದುಕೊಂಡನು. ತಮ್ಮನು ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನ ಮೇಲೆಯೇ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಬ್ಬರೂ ಪುನಃ ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಅವರಿಂದ ಲಷ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವೀರತನದಿಂದ ಕಾದಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಬೆಳೆಸಗೊಡದೆ ಇರುವಾಗ, ಆತನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಯಂಕರವಾದ ಮೋಸವು ಸಂಭವಿಸಿತು ! ಆತನ ತಮ್ಮನೇ ಈ ಮೋಸಗಾರನು. ಆತನ ಮನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅರಸನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕೆಟ್ಟಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆ ತಮ್ಮನು ಶೂರನೂ ಅಲ್ಲ, ಲೋಕಪ್ರಿಯನೂ ಅಲ್ಲ ಪರಮ ನೀಚನು, ಕ್ರೂರನು, ವಂಚಕನು, ನಿಷ್ಕರುಣಿಯು. ಆತನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ದೇವರಾಯನನ್ನೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಯಾವತ್ತೂ ಪ್ರಮುಖರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಒಳಸಂಚು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಕೇಡಿಯು ತಾನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಿಗೂ ಊರೊಳಗಿನ ಪ್ರಮುಖರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಔತಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಊಟ ಮಾಡುವುದು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಅರಮನೆಯ ಪದ್ಧತಿ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಲಾಭವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಆ ನರಾಧಮನು ಭೋಜನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಕೊಲೆಗಡಕರನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದ್ದನು. ಅತಿಥಿಗಳ ಸತ್ಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ವಿವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳು ಕಿವಿ ಗಡಚಿಕ್ಕುವಂತೆ ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಅತಿಥಿಯು ಭೋಜನ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಕೂಡಲೆ, ಕೊಲೆಗಡಕರಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟು ಯಮಸದನಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಲ್ಪನಾತೀತವಾದ ಈ ಕಪಟ ದುಷ್ಕೃತ್ಯವು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ, ಆ ನರರಾಕ್ಷಸನು ಪ್ರಮುಖರೆಲ್ಲರನ್ನು ಕೊಂದು, ಕೊನೆಗೆ ಅರಸ

ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಬರುವಾಗ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆ ಖೂಳನು ಕೈಸುರಿಗೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದ್ದೊಂದು ತಾಂಬೂಲದ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ತಂದಿದ್ದನು. ದೇವರಾಯನನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಎಬ್ಬಿಸಿದನು. ಏನು ತೋಚಿತೋ ಏನೋ, ದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಸ್ವಸ್ಥವಿರುವ ಕಾರಣ, ಊಟಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಆ ನೀಚನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು. ಆ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಹಿರಿದವನೇ ದೇವರಾಯನ ಎದೆಗೆ ಚುಚ್ಚಿದನು. ದೇವರಾಯನು ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಉರುಳಿಕೊಂಡು ಬಿದ್ದನು! ದೇವರಾಯನು ಸತ್ತನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಆತನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ತರುವುದಕ್ಕೆ ತನ್ನೊಬ್ಬ ಸಂಗಡಿಗನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ತಾನು ಆ ರಕ್ತಮಯವಾದ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಧಾವಿಸಿ ಅರಮನೆಯ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು, “ಇಗೋ ನಾನು ಅರಸನನ್ನೂ ಆತನ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಂದಿರುವೆನು. ಈಗ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಅರಸು” ಎಂದು ಜನರಿಗೆ ಕೂಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ದೇವರಾಯನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆ ಸಂಗಡಿಗನು ಬಂದನು. ದೇವರಾಯನ ಜೀವವು ಹೋಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ, ಆತನು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡೆದ್ದು ಒಂದೇ ಏಟಿನಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಗಡಿಗನನ್ನು ಯಮಸದನಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿ, ತಾನೂ ಅರಮನೆಯ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಜನರು ತಮಗೆ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಅರಸನು ಜೀವದಿಂದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಹೆಬ್ಬುಲಿಯಂತೆ ಹಾರಿ ಹೋಗಿ ಆ ರಾಜನ ನರಾಧಮನಾದ ತಮ್ಮನನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಒಗೆದರು! ದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಂಚುಗಾರರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಾದ ದೇವರಾಯನು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಲ್ಕಿರುವ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಕಡುವೈರಿಯಾದ ಬಾಮನಿ ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು, ದೇವರಾಯನು ತನಗೆ ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರುವೆನೆಂದೂ

ಹೇಳಿಕಳುಹಿದನು. ಆದರೆ, ದೇವರಾಯನು ಅತ್ಯಂತ ಧೀರನು, ಆತನು ತಿಲಮಾತ್ರವೂ ಎದೆಗೆಡದೆ, ಕಪ್ಪವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ನಿಕ್ಷುಣ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಿಕಳುಹಿದನು. ಉಭಯತರೂ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದರು. ಮುದಗಲ್ಲಿನ ಹತ್ತರ ಪುನಃ ಎರಡು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಭಯಾನಕವಾದ ಕದನವಾಯಿತು. ಮೊದಲು ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಜಯವಾಯಿತು. ಕೊನೆಯ ಸುರಿಗೆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ದೇವರಾಯನ ಮಗನಿಗೆ ಗಾಯವಾಯಿತು. ಆಗ, ದೇವರಾಯನ ಸೈನ್ಯದವರು ಮುದಗಲ್ಲಿನ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು. ಇಬ್ಬರು ಮುಸಲ್ಮಾನ ವೀರರು ಕೋಟೆಯ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದರು. ದೇವರಾಯನ ಸೈನ್ಯದವರು ಅವರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ಪುನಃ ಹಿಂದೂಗಳ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯದ ಗೋಜಿಗೆ ಸುಲ್ತಾನನು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲೆಂದು ವಚನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ವೀರರನ್ನು ಬಂಧವಮುಕ್ತರನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದು ದೇವರಾಯನು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದನು. ಸುಲ್ತಾನನು ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಟ್ಟು ದೇವರಾಯನೊಡನೆ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದ ದೇವರಾಯನು ಎಂತಹ ವಿಪತ್ತು ಒದಗಿದರೂ ಧೈರ್ಯಗುಂದದೆ ಧುರಧೀರನಾಗಿ ಕಾದಿ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಮರ್ದಿಸಿ ವಿಜಯೋತ್ಸವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಮೆರೆದನು.

ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶಿಖಾಮಣಿಯಾದ

ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯ

(೧೫೦೯–೧೫೨೯)

ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲವೆಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಪರಮಾವಧಿ ಘನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕಾಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಡೆದು ಹಿಡಿದ ಕಾಲ. ಹುಕ್ಕ–ಬುಕ್ಕರು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಈ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಂಗತವಾಗುತ್ತ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ವೈಭವ ಶಿಖರವನ್ನು ತಲುಪಿತು. ಮುಂದೆ, ವಿಜಯಶ್ರೀಗೆ ಏರಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲದುದರಿಂದಲೊ ಏನೋ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳಿಕೆ ಮುಗಿದೊಡನೆ ಅವಳು ಆ ಶಿಖರದಿಂದ ಇಳಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದಳು; ಮತ್ತು ತೀವ್ರವೆ ಕಾಲುತಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಜಾರಿಕೊಂಡು ದೊಪ್ಪನೆ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದಳು. ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಜಯಶ್ರೀಯು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಲಗಿದಳು. ಈ ವರೆಗೆ ಅವಳು ಘೋರವಾದ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಮಲಗಿರುವಳು. ಇರಲಿ, ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರತ್ವದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ನಾವು ಈ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶಿಖಾಮಣಿಯ ವೀರತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದ ಮತ್ತು ದೃಢವಾದ ಮೈಕಟ್ಟುಳ್ಳವನು. ಆತನು ದಿನಾಲು ಗರಡಿಯ ಸಾಧನವನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಮಾಡುತ್ತಿ

ದ್ದನು. ಕುದುರೆಯುನ್ನೇರುವದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದವನು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನು ಬೇಗನೆ ಎದ್ದು, ಲೋಡುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರುವುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಮುಖಮುದ್ರೆ ಸದಾ ಗಂಭೀರವೂ ಸ್ವಭಾವವು ಉದಾತ್ತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ತಾನೇ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಆಯುಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡಿದುದು. ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದನು. ಆತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತೀರ ದುರ್ದೆಶೆಗೆ ಬಂದರು. ವೈರಿಕುಲಕಾಲದಂಡನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಗದಗದ ನಡುಗುವಷ್ಟು ಆತನ ಶೌರ್ಯದ ಪ್ರತಾಪವು ಬೆಳಗಿತ್ತು. ಆತನು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ತಡೆದು ಹಿಡಿದುದಲ್ಲದೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅರಸರನ್ನು ಗೆದ್ದು ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವವನ್ನು ಮಿತಿಮೀರಿ ಬೆಳೆಸಿದನು. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಬಂಕಾಪುರ, ಗೆರಸಪ್ಪೆ, ಕಾಲೀಕತ್ತ, ಭಟಕಳ, ಬಾರಕೂರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಅರಸರೆಲ್ಲರೂ ಆತನ ಮಾಂಡಲಿಕರು. ಅಪ್ರತಿಮ ಪ್ರತಾಪನಾದ ಈತನ ಖಡ್ಗದ ಅಲುಗಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಲಾರದೆ ವೈರಿಬಳಗವು ಬದುಕಿತು.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ೧೫೧೨ ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಮನಿರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದನು. ರಾಯಚೂರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಹಿಂದುಗಳಿಗೂ ದೊಡ್ಡ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮುನಿದು ಕಾದಿದರು. ಹಿಂದುಗಳು ಹರಿದು ಕಾದಿದರು. ಮುನಿಸಿನಿಂದ ಮಾರಾಂತ ವೀರಾಧಿಗಳನ್ನು ರಣಕೇಳಿಕುತೂಹಲಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಸಂಗ್ರಾಮರಂಗದಲ್ಲಿ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಈಡಾಡಿ ತನ್ನ ಅದ್ಭುತವಾದ ವೀರವಿಭವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆಗ ಶತ್ರುಗಳ ಪೊಂಗು ಅಡಗಿತು, ದರ್ಪವು ಓಗಡಿಸಿತು; ಆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ವೀರರಲ್ಲನೇಕರು ಕೃತಾಂತನಂತಿರುವ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕೋಪದ ಉಬ್ಬಿಗೆ ಉರಿಯಾದರು. ಕೊನೆಗೆ ಆ ಕೋಟೆಯು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ವಿಜಯಧ್ವಜವನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸುತ್ತ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬಂದನು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಮಾಂಡಲಿಕನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಂಡೆಬ್ಬಿಸಿದನು. ಆತನನ್ನು ದಂಡಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ಗಂಗರಾಜನಿಗೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಮಾರಾಂತಹಿತರ ತಲೆಗಳನ್ನು ಚೆಂಡು ಹೊಯ್ದಂತೆ ಹಾರಿಸುತ್ತಿರಲು, ಮುಂಡಗಳು ಜೊಂಡುಮುಂದಾಗಿ ಉರುಳಿದವು. ಉಮ್ಮತ್ತೂರ ಅರಸನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯು ಕೃಷ್ಣರಾಜನಿಗೆ ಹಸ್ತಗತವಾಯಿತು. ಆ ಬಳಿಕ, ಆತನು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು.

ನಂತರ, ಈ ವೀರನು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಕಡೆಗೆ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟನು. ೧೫೧೩ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಅರಸನ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಹೆಯೊಳಗಿನ ಉದಯಗಿರಿ ಎಂಬ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಇಟ್ಟನು. ಉದಯಗಿರಿಯ ಅರಸನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೂ ಕಡುತರವಾದ ಕಾಳಗವೆಸಗಿತು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ದಾಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವದಕ್ಕೆ ಆ ಅರಸನ ಸೈನ್ಯವು ಬಹಳ ಶ್ರಮಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವೈರಿನಿಕರವು ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಂದೊಡ್ಡಿರಲು, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಕರಾಳಕರವಾಳವನ್ನೆತ್ತಿ, ರಿಪುಗಳನ್ನು ತರಿದು, ಉದಯಗಿರಿಯ ಅರಸನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅವನ ಅತ್ತೆಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಅವಳನ್ನು ತಂದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಆತನು ಕೊಂಡವೀಡು ಎಂಬ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಇದೂ ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಅರಸನ ಕೋಟೆಯು. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಅರಸನು ಸ್ವತಃ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೊಡನೆ ಕಾಳೆಗಕ್ಕೆ ಅನುವಾದನು. ಸೆಣಸುವರ ಗಂಡನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ರಣದಲ್ಲಿ ಅರಾತಿಭೂಪನ ಬಲಗಳನ್ನು ಉಗ್ರವಾದ ತನ್ನ ಭುಜಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಖಣಿಲ್ ಖಣಿಲ್ ಎನ್ನುವಂತೆ ತಳ್ತು ಹೊಯ್ದು, ಆ ಹೊಯ್ಲಿನಲ್ಲಿ ರಿಪುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದನು. ಮುನಿಸಿನಿಂದ ಮಾರಾಂತ ವೀರಾಧಿವೀರರನ್ನು ತನ್ನ

ವೈಗಲಿತನದಿಂದ ಸೋಲಿಸಿ ಅವರ ಉರಗಳನ್ನು ಥೊಕ್ಕನೆ ಕುತ್ತಿ, ಚಕ್ಕನೆ ಭ ಜದ್ವಂದ್ವಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೆತ್ತಿ, ಅವರ ಬಲ್ಗರುಳುಗಳಿಂದ ಬೀರಸಿರಿಗೆ ತೋರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಹೀಗೆ ಘನಘೋರವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮವಾದ ಬಳಿಕ, ಆ ಕೋಟೆಯು ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಅರಸನು ಓಡಿಹೋದನು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಆತನನ್ನು ಬೆಂಕೊಂಡನು. ಕೊಂಡಾಪಲ್ಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮಗನು ಇದ್ದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಆ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಲಗ್ಗೆ ಹತ್ತಿದನು. ಅದು ಆತನ ವಶವಾಯಿತು. ಆ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಅರಸನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ ಆತನು ಸೆರೆಹಿಡಿದನು. ಮುಂದೆ ಆತನು ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆಗ ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಅರಸನು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಆತುರನಾದನು. ಇಬ್ಬರೊಳಗೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದೇಶದ ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಓಡಿಸಾದೇಶದ ಅರಸನ ಕೈಕೆಳಗಿದ್ದ ಉದಯಗಿರಿ, ಬೆಲ್ಲಮಕೊಂಡ, ವಿನ್ನಕೊಂಡ, ಕೊಂಡವೀಡು, ಬಿಝವಾಡ ಮತ್ತು ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಅರಸನಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ, ಆತನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಕಾಳೆಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದುದರಿಂದ ಓಡಿಸಾ ದೇಶದ ಅರಸನು ಆತನಿಗೆ ಶರಣಾಗತನಾದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಆತನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ, ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೆ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಟಕದವರೆಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಾಲಸತ್ತದವರೆಗೂ ಆತನು ಹಬ್ಬಿಸಿದನು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿಯು ಜಶದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಡಾವರಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಆದರೆ, ಇಷ್ಟಾದರೂ ಹಿಂದುಗಳ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕಡುವೈರಿಗಳಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಗರ್ವಖಂಡನವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ರೆಹತ್ತುವದು ಶಕ್ಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸಾರಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದರು. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ

ಹಗೆತನವು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮುಂದೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ತಲೆಯೆತ್ತದಂತೆ ಅವರನ್ನು ಪೂರಾ ಬಗ್ಗುಬಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಅಪಾರವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಐದು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸನ್ನಾಹವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಪೂರ್ಣ ಸಿದ್ಧತೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ೧೫೨೦ರಲ್ಲಿ ಆತನು ವಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲಶಹನನ್ನು ಮುರಿಬಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಆತನ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ರಾಯಚೂರ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಒಯ್ದನು. ಆಗ ಆತನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜನರಿದ್ದರು. ಈ ಮಹಾಸೇನಾಸಾಗರದೊಂದಿಗೆ ಸಾಗಿ, ಆತನು ರಾಯಚೂರಿನ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆಗ ವಿಜಾಪುರದಿಂದ ಆದಿಲಶಹನೂ ಮಹಾಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದ್ದನೆಂದು ಕೇಳಿದನು ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ, ರಾಯಚೂರಿಗೆ ೯ ಮೈಲು ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಆದಿಲಶಹನು ಬಂದನು. ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯು ಹಿಂದೆ ೫ ಮೈಲು ಉಳಿದಿತ್ತು. ಆಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಹಿಂದುಗಳಿಗೂ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದ ಕದನವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಆ ಭಯಂಕರ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಅರಿಪಡೆ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಶೂರರಾದ ಪಡೆವಳರೊಂದಿಗೆ ಭೋರನೆ ಬಂದು ನಾಲ್ದೆಸೆಗೆ ಕವಿತಪ್ಪ ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಯ್ದನು. ಆವೆರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳು ಆಗ ತಳ್ತು ಕಾದಲಾಗಿ, ಉಭಯ ಸೈನಿಕರ ಮಸ್ತಕದ ಸಿಪ್ಪುಗಳು ಹಾರಿ ತಾಕಲಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಗಳು ಸೂಸಿದವು. ಎರಡೂ ದಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಜಿಗಳು ಕಡಿಕಡಿಯಾದುವು. ನೆತ್ತರದ ಕಡಲು ಹರಿಯಿತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಸೈನ್ಯವು, ಕಡಂಗಿ ಗೆಲ್ವಬಗೆಯಿಂದ ಬಂದ ವಿರೋಧಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಇರಿದು, ಆರ್ದು, ತೂಳ್ದಿ ಸುಭಟರನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿತು. ಆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುರಿವ ಸರಳ್ಗಳಿಗೆ ಹಾಯುವ ಚತುರಂಗ ದಳಕ್ಕೆ ಅಳಿದು, ಆರ್ದು, ನಡುಂಗುವ ಆಸುರತರವಾದ ಸಿಂಧುರ ಘಟಾವಳಿಗೆ ಅಳ್ಳೆದೆ ಕಾದಿ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ವೀರರು ರಿಪುಬಲದ ಗರ್ವವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದರು,

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ವಿಶಾಲಬಾಹುಗಳ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ರಿಪುಗಳ ಕೆನ್ನೀರಸವಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದನು. ಮುಳಿದು ಇದಿರಾಂತ ದುರ್ಧರ ವಿರೋಧಿ ಬಳಾಂಬೋಧಿಯನ್ನು ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ತಡೆದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನೂಕಿದನು. ಗಂಡುದೋರ್ಪರಿಗೆ ಮಾರಿಯಾದ ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಖಡ್ಗಾಘಾತಕ್ಕೆ ರಿಪುಸೈನ್ಯವು ನುಚ್ಚುನುರಿಯಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಅತ್ಯಂತ ರೌದ್ರಾವೇಶವನ್ನು ತಾಳಿ, ಉದವಣೆಯಿಂದ ಕಾದಿ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೋಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಅತುಲ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ತನ್ನ ಇಡೀ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸಿದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡು, ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚದರಿ ಓಡಿ ಹೋಯಿತು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಅವರನ್ನು ಬೆಂಕೊಂಡು, ಅವರ ರುಂಡಗಳ ರಾಶಿಯಿಂದ ರಾಯಚೂರಿನ ಸೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ನೆರೆತುಂಬಿ, ಕೃಷ್ಣೆಯ ಆಚೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವರನ್ನು ಸದೆಬಡೆದನು. ಸುಲ್ತಾನನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುವವನಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಸುಲ್ತಾನನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಆನೆಯನ್ನೇರಿ ಒಬ್ಬನೇ ಜೀವ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋದನು. ಸಲಾಬತ್ತಖಾನನೆಂಬ ಸರದಾರನು ಹಿಂದುಗಳ ಮೇಲೆ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಧಾವಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಆತನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹಿಂದೂ ವೀರನೊಬ್ಬನು ಕೊಂದನು. ಸಲಾಬತ್ತಖಾನನು ಚಪಲತನದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಹಿಂದೂಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಬಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಆತನ ಸುತ್ತಲಿನ ವೀರರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತುಂಡರಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ಆಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಎದೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪಲಾಯನಮಾಡಿದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಾ ಪೂರಾ ಸೋಲಿಸಿದ ಕಾರಣ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಣಕಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೂಗಳ ವೀರತ್ವವನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಗದಗದ ನಡುಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕೀರ್ತಿಯು

ಈ ವಿಜಯದಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತು. ಮತ್ತು ಆತನು ಇದಿರಾಳು ಗಳಿಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಆಳಿ ಮಡಿದನು.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಮಲೆತು ನಿಂತ ಭೂಮಿಪಾಲರ ಹೆಡತಲೆಗಳನ್ನು ದೊಪ್ಪನೆ ಹೊಯ್ದ ಗಂಡನು. ಮಾರ್ಮಲೆವ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದ ಗಂಡನು. ತುರುಕರ ಪಡೆಯನ್ನು ಮುರಿವಟ್ಟಿದ ಗಂಡನು. ಇಂತಹ ಗಂಡರ ಗಂಡನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಭವವು ಅತ್ಯುಚ್ಚವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಐದಿತು.

ರಣಧೀರನಾದ

ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ

(೧೬೩೮–೧೬೫೮)

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ಆಳಿ, ಮುಪ್ಪಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳೆಗದಲ್ಲಿ, ಮಹಾ ಅಶ್ವತ್ಥ ವೃಕ್ಷವು ಉರುಳಿಕೊಂಡು ಬೀಳುವಂತೆ ಕಡಕೊಂಡು ಬಿದ್ದುದರಿಂದ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಇಡೀ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಿತು. ಆಗಿನಕಾಲದ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಆ ವಿಜಯದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದವರಾಗಿ ಮೈಮರೆತು ಕೊಲೆ–ಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ನಡಿಸಿದರು. ೧೫೬೫ನೇ ಇಸ್ವಿಯ ನಂತರದ ೬೦–೭೦ ವರುಷಗಳೆಂದರೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು— ವಿಶೇಷತಃ ಕರ್ನಾಟಕವು ಕಲ್ಪನಾತೀತವಾದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿದ ಕಾಲವು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂ ಜನರು ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತಿದ್ದರೂ ಅವರ ಶೌರ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಅವರ ಉತ್ಸಾಹವು ಕುಗ್ಗಿರಲಿಲ್ಲ; ವೀರಶ್ರೀಯು ವಿಲಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಭಿಮಾನವು ಅಡಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ, ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಅರಸರು ನಾಮಶೇಷರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಭಯಂಕರವಾದ ದ್ವೇಷವು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹತ್ತೊತ್ತಿ ಪುನಃ ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ

ಲವಲವಿಕೆಯೂ ಇದ್ದ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉದಯವೂ ಮೈಸೂರ ರಾಜ್ಯದ ದೃಢತೆಯೂ ಈ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಅಸಂತೋಷದ ಪರಿಣಾಮಗಳು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಿವಾಜಿಯು ಹುಟ್ಟಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಕಾದಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಸುಮಾರು ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಣಧೀರನಾದ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜನು ರಣದುಲ್ಲಾಖಾನನಂಥ ಶೂರ ವೀರನನ್ನು ೧೬೩೮ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟ್ಮಾ ಪೂರಾ ಸೋಲಿಸಿ, ಮೈಸೂರಿನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನು. ಶೌರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೂತ್ವದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೈಸೂರ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಅರಸರಿಗೆ ತಿಲಪ್ರಾಯವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹೊಯ್ದಾಡುತ್ತ, ಹೊಯ್ದಾಡುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಪೇಶ್ವೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷರಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗ್ರಸ್ತವಾಗಿಹೋಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾಗಿರುವ ಮೈಸೂರಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಮಾತ್ರ, ಕನ್ನಡಿಗರ ಪೂರ್ವ ವೈಭವದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ; ಇರಲಿ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಮಹಾ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವು ಕಡೆದುಕೊಂಡು ಬಿದ್ದರೂ, ಅದರ ಶಾಖೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲದವರೆಗೆ ಇಳಿದು ಬೇರು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಅವರದೊಂದು ಶಾಖೆಯು ಮೈಸೂರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು, ಅದಕ್ಕೆ ಮೊಳಕೆ ಒಡೆದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ, ಚಾಮರಾಜನೆಂಬವನು ಚಿಕ್ಕ ಅರಸನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅತನು ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ, ಮಾರನಾಯಕನೆಂಬ ಪಾಳೆಯಗಾರನು ಪ್ರಬಲನಾಗಿ, ಚಾಮರಾಜನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸಿದನು. ಚಾಮರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ತನ ಮಗಳನ್ನು ಮಾರನಾಯಕನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆತನ್ನು ಅವಳನ್ನು ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಪೀಡಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅವಳು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ

ಉತ್ತರದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಯದುರಾಯನೆಂಬ ವೀರನನ್ನು ಮೊ
ಹೊಕ್ಕಳು. ಯದುರಾಯನು ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾರನಾಯ
ನನ್ನು ಕೊಂದನು. ಆಗ ಚಾಮರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯು ಯದುರಾಯನಿ
ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಲಗ್ನಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಅ
ನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಳು. ಇದೇ ಈಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೂಲವು. ಈ
ಚರಿತ್ರನಾಯಕನಾದ ರಣಧೀರ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜನು ಈ ಯದು
ರಾಯನಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯವನು.

ನರಸರಾಜನ ತಂದೆಯು ಕೆಲಕಾಲ ಅರಸನಾಗಿ ಆಳಿದರೂ ಆತನಿ
ವೈರಾಗ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದುದರಿಂದ, ಆತನು ನರಸರಾಜನು ಹುಟ್ಟುವ ೩೭ ವರ್ಷಗ
ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ರಾಜಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡಿ, ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯ
ಬಡವನಂತೆ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ನರಸರಾಜನು ಆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನು
ಈತನು ಬಹಳ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಅಂಗಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡ
ವದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ಕುಶಲನ
ಒಮ್ಮೆ, ತಿರುಚನಾಪಳ್ಳಿಯ ಅಗಸನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಟ್ಟಿಯೊಬ್ಬನು, ತ
ಗಿಂತ ಗಟ್ಟಿಗರಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ, ತನ್ನ ದಟ್ಟಿ ಚಲ್ಲಣಗಳನ
ಕೋಟೆಯ ಅಗಸೆ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ತೂಗಹಾಕಿ, ಎಂಥ ಶೂರಪುರುಷನಾದರ
ಅದರ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದನು.
ಸುದ್ದಿಯು ಕರ್ಣಪರಂಪರೆಯಿಂದ, ನರಸರಾಜನ ಕಿವಿಗೆ ತಲುಪಿತು. ಅದನ
ಕೇಳಿ, ನರಸರಾಜನ ಕಡೆಗಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪುಸೂಸಿದವು. ಆತನ ಕುಡಿಮೀ
ಕುಣಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ, ಆತನು ತನ್ನ ವೇಷವನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡ
ಸಾಮಾನ್ಯಜಟ್ಟಿಯಂತೆ ತಿರುಚನಾಪಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಗಸೆ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ
ಆ ಜಟ್ಟಿಯ ದಟ್ಟಿ ಚಲ್ಲಣಗಳನ್ನು ಹರಿದೊಗೆದನು. ಆಗ, ಆ ಜಟ್ಟಿಗ
ನರಸರಾಜನಿಗೂ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ನರಸರಾಜ
ಆ ಜಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಆತನ ಕೊರಳು ಕೊಯ್ದು ಚಲ್ಲಿದನು. ಆತ
ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಸನು ಮೆಚ್ಚಿ, ಆತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮಾ

ಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಆಗ ನರಸರಾಜನು ತಾನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಟ್ಟಿ
ಯಲ್ಲವೆಂದೂ ಮೈಸೂರ ದೊರೆಯ ಮನೆತನದವನೆಂದೂ ಅಗಸೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ
ಚೀಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟನು.

ಹೀಗೆ ಊರಿಗೆ ಬರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಬಳಪದ ಕಂಬವನ್ನು ತಂದು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ 'ವಿಜಯನಾರಸಿಂಹ'ವೆಂಬ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಒಂದೇ ಏಟಿಗೆ ಕಡಿದು ಸೀಳು ಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ತುರುಗದೇರಾಟ, ಗಜಾರೋಹಣ, ಭಲ್ಲೆ, ಬಾಕು, ಕಠಾರಿ ಮುಂತಾದ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆವನು ಅಂಗವಣೆಯನ್ನು ಕಲಿತನು.

ನರಸರಾಜನ ತಂದೆಯು ರಾಜಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದರಿಂದ, ರಾಜ್ಯವು ನರಸರಾಜನ ಚಿಗಪ್ಪನ ಸಂತತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು. ಆ ವಂಶ ವಲ್ಲಿಯ ಇಮ್ಮಡಿರಾಜನೆಂಬ ೨೧ ವಯಸ್ಸಿನ ಅರಸನು ವಿಷಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯು ನರಸರಾಜನನ್ನು ದತ್ತಕ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡಳು. ಆಗ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯು ನರಸರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪೀಡೆಯಿಂದ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂತುಷ್ಟ ರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಸುಜನರನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಹಿಳಿದು ಬಹಳ ಗಜಬಜ ಮಾಡಿದರು; ಗೋವುಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡೆದು, ದೇವತಾ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೊಡೆದು, ಪಾವನ ಸಾಧ್ವಿಯರನ್ನು ಭಂಗಕ್ಕೆ ತಂದು ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇಂಥ ಭಯಂಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನರಸರಾಜನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡೆಯುವದೇ ಆತನ ಮೊದಲನೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಧಿಯೂ ದೊರೆಯಿತು. ಸರಕಾರ ಚನ್ನಯ್ಯನೆಂಬವನೊಬ್ಬನು ಮೈಸೂರ ದೇಶದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಿ, ವಿಜಾಪುರದ ಬಾದಶಹನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಇನ್ನೂರು ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮುತ್ತ ಬೇಕೆಂದು ಬಾದಶಹನ ಕಿವಿಯೂದಿದನು. ಬಾದಶಹನು ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿ,

ತನ್ನ ಸರದಾರರೊಳಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಶೂರನಾದ ರಣದುಲ್ಲಾ ಖಾನನನ್ನು ಸೈನ್ಯ ದೊಂದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು.

ರಣದುಲ್ಲಾ ಖಾನನು ಒಡನೆ ಇಕ್ಕೇರಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದು, ತುರುಕರ ಪಡೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಸಿದನು. ರಣದುಲ್ಲಾ ಖಾನನ ಪಡೆಯು ರೌದ್ರಾವೇಶದಿಂದ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ಬಿರುದಿನ ಡಾಲ ರಾವುತರು ಕುಣಿಯುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಬಿಂಕದಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಲಗ್ಗೆ ಇಟ್ಟರು. ಆತನ ಕೈಗತ್ತಿಯ ಬವರಿಗರು ದುರ್ಗದ್ವಾರಿಯ ಮೇಲೆ ತುಡುಗಿ ನಿಂದೇರಲಿಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದರು; ಬಳಸಿದ ತಳಿಯ ಮುರಿದು ಕೋಟೆಯ ಮೇರು ವೆಗಳಿಗೆ ಕಿಚ್ಚನ್ನಿಕ್ಕಿದರು ಆ ದಳ್ಳುರಿಯು ಮುತ್ತಿ ಮುಳಿದು ಸುತ್ತಲಿನ ಬನವನ್ನು ಸುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಚಲದಂಕಮಲ್ಲನಾದ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜನು ಕಣ್ಗಿಡಿಗಳನ್ನು ಸೂಸುತ್ತ, ಪುರವನ್ನೊತ್ತರಿಸಿ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನಿಕ್ಕಿ ಸೆಳೆಯಲು ಬಂದ ರಣದುಲ್ಲಾ ಖಾನನ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಬಲ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದಿದನು. ಬರಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಆತನ ಸೈನದ ಮೇಲೆ ಎರಗಿ ಬಿದ್ದು ಮುಂಚೂಣಿಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ, ಮಾರ್ಬಲವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅದನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದನು. ಆತನ ಸೈನಿಕರು ದುರಗಲಿತನದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ, ಕೋಟೆಯ ತೆನೆಗೆ ತುಡುಗಿನಿಂದ ಏರಿಬರುವ ತುಡುಗಣಿ ತುರುಕರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತರಿದು ತೂರಿದರು. ಕೆಲವರನ್ನು ಸೀಕರಿಯಾಗಿ ಉರುಳಿಸಿದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತಲೆಪರಿಗೆಗಳನ್ನೊಡ್ಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಅಲಗಿನ ಗಾಯಗಳನ್ನೆಣಿಸದೆ, ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಬಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಎಷ್ಟು ಉರುಬಿನಿಂದ ಕಾದಿದರೂ ಅದು ವಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ರಣದುಲ್ಲಾ ಖಾನನ ಸೈನ್ಯದ ಧೈರ್ಯವು ಕರಗಿತು; ಪೌರುಷವು ಬತ್ತಿತು. ನರಸರಾಜನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಬಿರುದಿನ ಹೊಂತಕಾರಿಗಳು ಉಬ್ಬುಗುದುರೆಗಳ ಸಾಲಮೋಹರದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಉರವಣಿಸಿದರು. ಎತ್ತುಗಲ್ಲು, ಏರುಗಲ್ಲು, ಕವಣೆಗಲ್ಲು, ಅರೆಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿದ್ದವರು ಕೆಳಗಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ತೆರೆಪಿಲ್ಲದೆ ಕೊಂದರು. ಮೊನೆ

ಗಾರರು ಅರಿಬಲದ ಮೊನೆಮುರಿದರು. ಕಗ್ಗೊಲೆಯ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಿಂದುಗಳು ಸಿಕ್ಕಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ತರಿದು, ತುಂಡ ರಿಸಿ ತೂರಿದರು. ತೊರೆಯುತ್ತ, ಮೊರೆಯುತ್ತ, ರಕ್ತವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೈನಿಕರು ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿದರು. ಅನೇಕರು ಉರುಳುತ್ತ, ನೆರಳುತ್ತ, ತೆರಳುತ್ತ ಶತ್ರುಗಳ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು. ನರಸರಾಜನ ಈ ಅಸಮಾನವಾದ ಪರಾಕ್ರಮದ ಆಯತವನ್ನೂ ನೋಡಿ, ರಣದುಲ್ಲಾ ಖಾನನ ಪಂಥಪಾಡುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಹೋದವು. ನರಸರಾಜನ ಸೈನ್ಯವು ಆಗಸಕ್ಕೆ ಅಡರುವ ತೇಜಿಗಳನ್ನೂ ರಣಗಲಿಯಾನೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅರಿಸೈನ್ಯವನ್ನು ಜಡಿದಟ್ಟಿ ಕಣ್ಗೆಡಿಸಿತು. ಆಗ ರಣದುಲ್ಲಾ ಖಾನನ ಮಬ್ಬು ಅಡಗಿತು. ಆತನು ನರಸರಾಜನಿಗೆ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ಸಂಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಪರಬಲಶಾರ್ದೂಲವಾದ ರಣಧೀರ ಕಂಠೀ ರವ ನರಸನು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಗರ್ವವನ್ನು ಭಂಗಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸ ನದ ಗೌರವವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿದನು. ಆತನು ೧೬೪೧ ರಿಂದ ೧೬೫೫ರ ವರೆಗೆ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು, ಅನೇಕ ಪಾಳಯಗಾರರನ್ನು ಮುರಿದು, ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು. ಬೆಟ್ಟದಪುರ, ಕುಣಿಗಲ್ಲು, ಥಣಾಯಕನ ಕೋಟೆ, ಸತ್ಯಮಂಗಲ ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸೇರಿದವು.

ಶೂರರ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಶೂರರಿಗೆ ಆನಂದವಾದರೆ ಹೇಡಿಗಳಿಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಅರಸನು ಇಂತಹ ಹೇಡಿಯು. ಆತನು ನರಸರಾಜನ ಅತುಲ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಯ ಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆದರೆ, ಆ ಪುರುಷಸಿಂಹನನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಧೈರ್ಯವು ಆತನಿಗೆಲ್ಲಿ? ನರಸರಾಜನನ್ನು ಗುಪ್ತರೀತಿಯಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆತನು ಇಪತ್ತೈದು ಜಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ವೇಷಾಂತರಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿ ದನು. ಅವರು ಜಲಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕನ್ನಕೊರೆದು, ಅರಸನ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಅಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ನಿಂತುಕೊಂಡು, ಹೊತ್ತು

ಸಾಧಿಸಿ ನರಸರಾಜನನ್ನು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಕೊಂದು ಬಿಡುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ನರಸರಾಜನಿಗೆ ಅವರ ಸುಳಿವು ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ, ಆತನು ತನ್ನ 'ವಿಜಯನಾರಸಿಂಹ'ವೆಂಬ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಕೊಲೆಗಡಕರ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದನು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಆತನನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಗೆಯುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ನರಸರಾಜನು ಕೈಚಳಕ ದಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರನ್ನು ಯಮಸದನಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿ, ಮಿಕ್ಕವರನ್ನು ಪಾದಾ ಕ್ರಾಂತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಹೇಡಿ ಅರಸನಿಗೆ ತಿಳುಹುವದಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕಟ್ಟಿದನು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜನು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿದು ಸಡಗರ ದಿಂದ ಆಳಿ ಮಡಿದನು.

ಕದನಪ್ರಚಂಡನಾದ

ಮತ್ತಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕ

(೧೫೬೭–೧೫೮೭)

ಪಾಳಯಗಾರರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದುದು ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರು ಬೇಡರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇವರನ್ನು ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದವರೆಂದು ಕರೆದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಗುಮ್ಮನಾಯಕವಂಶ ಮುಂಚಿನದು. ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಬಳಿಕ ೧ನೆಯ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಗುಮ್ಮನಾಯಕನ ಮನೆತನದವರನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧೀನನಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರಿಗೆ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದಾಗ ಇವರ ಸಹಾಯವೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಈ ವೀರನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸತ್ವಸಂರಕ್ಷಣೆಗೂ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಅಂಗಯ್ಗಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಈ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ದಂಡನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಒಯ್ಯಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಪಡೆಗೆ ಪಾಳಯವೆಂದೂ ಅದರ ನಾಯಕರಿಗೆ ಪಾಳಯಗಾರರೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಪಾಳಯಗಾರರ ಪೂರ್ವಜರು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಬಳಿಕವೇ

ಪಾಳೆಯಗಾರರೆಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಗುಮ್ಮನಾಯಕ ವಂಶದ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಮನೆತನವು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಅದೆಂದರೆ ಮತ್ತಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರದು. ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಮತ್ತಿಯ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನೆಂಬ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಕಟ್ಟಾಳು ಈ ಮತ್ತಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಗೋತ್ರದವರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಕಾಮಗೇತಿ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಬ್ಬಗಡಿ ಓಬನಾಯಕ, ಜಡವಿನಾಯಕ, ಬುಳ್ಳನಾಯಕ ಎಂಬ ಸಹೋದರರು ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದರು. ತಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಪರಿವಾರವೂ ಮನೆದೇವರಾದ ಅಹೋಬಲ ನರಸಿಂಹ ಮೂರ್ತಿಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ತುರುಗಳು, ಕುರಿಗಳು, ಕೊಲ್ಲಾರಿ ಬಂಡಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಕಂಪಳ (ಸರಂಜಾಮು) ವನ್ನು ಅವರು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರು. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷೇಶ್ವರನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಹಂಪೆಯ ಸೊಬಗನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು. ಆಗ ಆನೆಗೊಂದಿಯ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷೇಶ್ವರನ ಪೂಜಾರಿಗಳಾದ ಕರಿಜೋಯಿಸ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಜೋಯಿಸ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಹುಡುಗರು ಈ ನಾಡ ತಳವಾರರ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ಬಂದರು. ಆ ಮೂವರು ನಾಯಕರೂ ಬಳಿಚೋಡಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ರೊಪ್ಪ (Fold for sheep ?) ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಕಳೆದರು ಆ ಬಿಳಿಚೋಡಿನ ಜೋಯಿಸರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಯಕರ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಪೂಜಾರಿಗಳ ಹುಡುಗರನ್ನು ಭೋಗಪಟ್ಟೆ ಬರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ತಮ್ಮ ತರುವಾಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ನಾಯಕರು ಮುಂದೆ ನೀರುತಡಿ ಎಂಬ ಊರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯೊಂದು ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕುಲದೇವತೆಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರು. ಬರಬರುತ್ತ ಅವರು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಆ ದೇವರಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಈ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಪೂರ್ವವೃತ್ತವಾಯಿತು. ಆ ಮೂವರು ನಾಡತಳವಾರರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದ ಸಬ್ಬಗಡಿ ಓಬನಾಯಕನೇ ಈತನ ತಂದೆ.

ಈ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಮತ್ತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಿಂತನು; ಆದುದರಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಮತ್ತಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಕಯುನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇವನ ಚಿಕ್ಕ ಜಡ ಕಲ್ಲುನಾಯಕ (ಜಡವಿನಾಯಕ) ನ ಮಗ ಹಿರೀಹನುಮನಾಯಕನು ಸಾಗಲೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು; ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚಿಕ್ಕ ಬುಳ್ಳನಾಯಕನ ಮಕ್ಕಳು ಚಿಕ್ಕ ಹನುಮನಾಯಕ ಓಬಣ್ಣನಾಯಕರು ಬಿಳಿಚೋಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಿದರು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ತನ್ನ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತ ನಡೆದನು. ಆಗ ವಿಜಯನಗರದ ಅವನತಿಗೆ ಆರಂಭವಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕೋಲಾಹಲದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಆಸರವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ವೀರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದ, ರಾಜಸಂತತಿಯ ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯನ ದೃಷ್ಟಿ ಈ ಮತ್ತಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಈತನಿಂದ ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದೆಂದು ಈತನ ಧೀರವೃತ್ತಿ ವೀರಕಳೆ ಗಳಿಂದ ಗುರುತು ಹಿಡಿದು ಹೊಳಲಕೆರೆಯನಾಯಕತನವನ್ನು ಈ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ನಾಯಕನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದನು. ಈತನು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ ವಿಶೇಷ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಹಿರಿಯೂರ ನಾಯಕತನವನ್ನೂ ಕೆಲದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ಚಿಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಓದುವ ತಿಮ್ಮವ್ವ ಎಂಬವಳು ಈ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ನಾಯಕನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು.

ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ರಂಗಪಟ್ಟಣ ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಎರಡು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತರೀಕೆರೆಯ ಪ್ರೊವಳ ಹನುಮಪ್ಪನು ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಆ ರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಲಗ್ಗೆ ಹತ್ತಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ನಾಯಕನು ಭುಗಿಭುಗಿಲೆಂದು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಕಟ್ಟೆರುಳಲ್ಲಿಯೇ ಪಾಳಯವನ್ನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡು ನೂಲೋಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ದುರ್ಗದ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಬಂದನು

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳು ಅದನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡು ಹಾಳುಮಾಡಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ೩೫ ವರುಷಗಳ ಬಳಿಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮೊಮ್ಮಗನು ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ರಂಗಪಟ್ಟಣವು ಮುಗ್ಗಿದ ಬಳಿಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಮೋಲ್ದುರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತನು. ಅಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪುರುಷರ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಸಳನಿಗೆ ಜಿನಮುನಿಯೂ, ಹುಕ್ಕನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದಂತೆ ತಿಮ್ಮನಾಯಕನಿಗೆ ಆ ಸಿದ್ಧಪುರುಷರು ಹಾದಿ ತೋರಿಸಿದರು. 'ಅರಿತ ನಡೆದರೆ ಆರುಪಟ್ಟು, ಮರೆತು ನಡೆದರೆ ಮೂರುಪಟ್ಟು' ಎಂದು ಅವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಆ ಸಿದ್ಧರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಮೋಲ್ದುರ್ಗದ ಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಅರಮನೆಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಇನ್ನೂ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನುಚ್ಚುನುರಿಯಾಯಿತು. ಆಗ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ತಂದೆಯವರು ಈ ಕಡೆ ಬಂದು ೮-೯ ವರ್ಷಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿದ್ದವು. ಈತನ ಪಾಳಯವು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಜನರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವಷ್ಟು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಬಲಿತುದೆಂದರೆ ವಿಜಯನಗರವು ನಷ್ಟವಾದ ಬಳಿಕ. ಆಗಲೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸು ಮನೆತನದವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಸೊರಗುತ್ತ ನಡೆದ ವಿಜಯನಗರದವರು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಮೋಲುದುರ್ಗಗಳ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ವಿರುಪಾಕ್ಷಜೋಯಿಸನ ಮಗ ಪರಶುರಾಮಪ್ಪನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದನು. ಪರಶುರಾಮಪ್ಪನ ನಂಬಿಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಆತನ ಪರಂಪರೆಗೆಲ್ಲ "ಹರಿಯದ ಹಚ್ಚಡ ಮುರಿಯದ ಒಡವೆ" ಆಗಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸೇನುಭೋಗತನವನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಖಾಮೊಹರು ರುಜುವಿನಿಂದ ಶಾಸನ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟನು. ಇದು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಆಯುಷ್ಯದ ಆದಿಭಾಗದ ಚರಿತ್ರೆಯಾಯಿತು.

ವಿಜಯನಗರದವರು ಈ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದು ಕೆಲವು ಕ್ಷುದ್ರರ ಹೊಟ್ಟೆಯಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅವರೆಲ್ಲ ರಾಯರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಊದಿದರೋ ಏನೋ. ಇವನ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರದವರಿಗೆ ವೈಮನಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿತು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನನ್ನು ಅಡಗಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಜಯನಗರದವರು ವೀರ ಸಾಳ್ವನರಸಿಂಹರಾಯನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಕಳುಹಿದರು. ಆತನು ಬಿತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ದುರ್ಗವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಸುತ್ತಿ ಮುತ್ತಿದನು. ಅಸಹಾಯ ಶೂರನಾದ ತಿಮ್ಮನಾಯಕನು ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕೆ ಕೂಡಲೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಈ ಕದನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೆ. ಮೊನೆಗಾರನಾದ ಈತನು ಪಟ್ಟ ಅನನ್ಯ ಸಾಹಸವೂ ಸಾಹಸಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ ಮನೋದಾರ್ಢ್ಯತೆಯೂ ಜನರನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಿವೆ. ನರಸಿಂಹರಾಯನ ದಂಡಾಳುಗಳೆಲ್ಲ ಮಲಗಿ ನಿದ್ದೆಹೋಗಿದ್ದಾಗ ನಿಟ್ಟಿರುಳಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗಂಡಾಳಾದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಆ ಬೀಡಿನೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕನು. ಆತನು ಅರಸುಗುದುರೆಯ ಕಣ್ಣಿಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಅದನ್ನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವವನಿದ್ದನು. ಸಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಲಾಯದವನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಿ ಆತನು ನಿದ್ದೆಗಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕುದುರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು. ನಾಯಕನು ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೇ ಒರಗಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡನು ಲಾಯದವನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕುದುರೆಯ ಜಗ್ಗಾಟದಿಂದ ಕಿತ್ತುಹೋಗಿರುವ ಗೂಟವನ್ನೂ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಡೆದು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಗೂಟಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟಿ ಹೋಗಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡನು. ಆ ಗೂಟವು ನಾಯಕನ ಬಲದ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತ್ತು! ಆದರೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಮಿಟ್ಕು ಮಿಸುಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಯ್ ಎನ್ನಲಿಲ್ಲ. ತಿರುಗಿ ಕಾವಲಗಾರನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತುವವರೆಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮಲಗಿದ್ದನು. ಆ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ಎಡಗೈಯಿಂದ ಸೊಂಟದಲ್ಲಿರುವ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಲದ ಮುಂಗೈಯನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟನು. ಆ ಮೊಂಡಗೈಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮೇಲೇರಿ ಓಡಿಸುತ್ತ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ಈ ಸಾಹಸ ಇಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ನರಸಿಂಹರಾಯನ ಅರಸಾನೆಯನ್ನು ಮಾವುತರು ನೀರು

ಕುಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಕೆರೆಗೆ ತಂದರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಪಾಳಯಗಾರನು ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿಹಿಡಿದು ಹೆದೆಗೆ ಅಂಬನ್ನೇರಿಸಿ ಆನೆಯ ಹಣೆಗೆ ಗುರಿಗಟ್ಟಿ ಎಡಗೈಯಿಂದ ತುಯಿದು (ಎಳೆದು) ಬಿಟ್ಟನು; ತನ್ನ ಭ್ರೂಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ತಾಗಿದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಾಣದ ಏಟಿನಿಂದ ಆನೆ ಕಿರ್ರನೆ ಕಿರಚಿಕೊಂಡು ಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದ ನರಸಿಂಹರಾಯನು ಇನ್ನಷ್ಟು ರೇಗಿ, ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಲಗ್ಗೆಯಿಟ್ಟನು. ಒಕ್ಕೈಯ್ಯವನಾದರೂ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಪರಾಕ್ರಮ ಕುಁಕ್ಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದನು. ಅವನೊಡನೆ ಸಾಯಲು ಸಿದ್ಧರಾದ ವೀರರು ಕಠಾರ ಬರ್ಚಿಗಳನ್ನೂ ಅಂಬು ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ, ಕರ್ನಾಟಕ ಕೋವಿ ಫಿರಂಗಿಗಳನ್ನೂ ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯ ಬಾಣಗಳನ್ನೂ ಸಾವರಿಸಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧಕಣಕ್ಕಿಳಿದರು. ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಶೂರನಾದ ನರಸಿಂಹರಾಯನಿಗೂ ಕದನಪ್ರಚಂಡನಾದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೂ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಯಿತು ಕರ್ನಾಟಕ ಕೋವಿಗಳೂ ತೋಪುಗಳೂ ದಢಬಢಲ್ಲನೆ ಹಾರಿ ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಸೇನೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿದವು. ಕೋಟೆಯನ್ನು ನುಗ್ಗಬೇಕೆಂದು ಉರವಣೆಯಿಂದ, ಪಾಳಯಗಾರರನ್ನು ಬರ್ಚಿ ಕಠಾರಿಗಳಿಂದ ಇರಿದಿರಿದು ಒತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಅರಿಬಲದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಕಡೆಯವರು ಹರಪನಳ್ಳಿಯ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಅವುಗಳು ವೈರಿಸಮೂಹವನ್ನು ಅಲಗಿನಿಂದ ಚುಚ್ಚಿಯೂ ಮದ್ದಿನ ಉರಿಯಿಂದ ಸುಡುತ್ತಲೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಾವಳಿ ಮಾಡಿದವು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಅರಸುಗುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಬರ್ಚಿಯ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನೆ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಬೆಂಗೆಟ್ಟಿತು. ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಆಟೋಪವು ಕುಗ್ಗಿತು. ಆತನು ಮೋರೆ ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು ಅರಿರಾಜ ಮಾನಮರ್ದನನಾದ ತಿಮ್ಮನಾಯಕನು ಜಯಶೀಲನಾದನು. ಆದರೂ ಉಪ್ಪಂಡ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರ ಅಧೀನನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದನು.

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಕೈಯಿಕ್ಕಿದ ಕಾಳೆಗಗಳಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಸೋಲೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಆತನು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರಿಗೆ ಕಲುಬುರ್ಗಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು

ಕೊಟ್ಟನು. ಕಲುಬುರ್ಗೆಯವರು ವಿಜಯನಗರದವರೊಡನೆ ಕಾಲುಕೆದರಿ ಜಗಳ ತೆಗೆದರು. ಅವರ ಬಿಂಕವನ್ನು ಹಿಂಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಯರು ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯನನ್ನು ಮಹಾಬಲದೊಡನೆ ಕಳುಹಿದರು. ಆತನು ಬಂದು ಕಲುಬುರ್ಗೆಗೆ ಲಗ್ಗೆಯಿಟ್ಟನು. ಆ ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ದಳಪತಿಯು ಒಳ್ಳೇ ಘಟಕನಾಗಿದ್ದನು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಆರು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಕಾದಾಟವಾಯಿತು. ನರಸಿಂಗರಾಯನ ದೋರ್ದಂಡಕ್ಕೆ ಅರಿಸೇನಾಧೀಶನ ದರ್ಪವು ಮಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕಲುಬುರ್ಗೆಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮವರ ಕೈ ಏನೂ ನಡೆಯದಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ತೋಳಾರ್ಪಿನ ನೆನಪಾಯಿತು. "ನಿಮ್ಮ ಕೈಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವೆ. ಕಲಬುರ್ಗೆಗೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು" ಎಂದು ರಾಯರು ಆತನ ಕಡೆಗೆ ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ತನ್ನ ಪಾಳಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಲುಬುರ್ಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿ ಅವನು ತನ್ನ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದನು. ತನ್ನ ಬಲವನ್ನು ಎರಡಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದನು. ಒಂದಕ್ಕೆ ತಾನು ಮುಂದಾಳು; ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಅಣ್ಣನಾದ ಓಬಳಣ್ಣ ಧುರೀಣ. ೨೦೦೦ ಹತ್ತಿಯ ಅಂಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಅಗಳತೆಗೆ ಹಾಕಿಸಿ ಎರಡು ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಲಗ್ಗೆಹತ್ತಿದರು. ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿನ ಅದ್ಭುತವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಹಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಂಡವನ್ನು ಕಾರಿದವು. ನಾಯಕನ ಪಾಳೆಯದವರ ಕೂರಂಬುಗಳು ಸುಯ್ಯುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಕಲುಬುರ್ಗೆಯವರ ಎದೆಯನ್ನು ಚೆಚ್ಚಿಸಿದವು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಬರಿ ಎಡಗೈಯಿಂದಲೇ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಕಲುಬುರ್ಗೆಯವರ ಕೈಯಳವು ನಿಂತಿತು. ಇವರ ಕೈ ಬಲವಾಯಿತು. ೪-೫ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ತುಳಿಲಾಳ್ಗಳೊಡನೆ ಒಳನುಗ್ಗಿದನು. ಒಳಗೆ ಯುದ್ಧವು ಮತ್ತೂ ಮುಂದರಿಯಿತು. ವೀರರ ಬಿಸಿನೆತ್ತರು ಮೊಣಕಾಲು ಮುಟ್ಟಿ ಹರಿದು ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಕಲುಬುರ್ಗೆಯವರ ಸೊಕ್ಕು ಅದರೊಡನೆ ತೇಲಿಹೋಯಿತು. ಅವರು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದರು.

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಧರ್ಮಕಹಳೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಸಿದನು. ಕದನವು ನಿಂತಿತು. ಈ ವಿಜಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಯರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅವರು ಆತನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆದರದಿಂದ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಮುಲಾಮಿನ ದೊಡ್ಡ ಶಂಖಚಕ್ರದ ಜೊತೆಯೊಂದನ್ನೂ ಅಂದಳ ಮತ್ತು ಮೊಸಳೆಬಾಯಿ ಜೋಡೊಂದನ್ನೂ ಫಿರಂಗಿಯೊಂದನ್ನೂ ಸುತ್ತಿಗೆಯೊಂದನ್ನೂ ಚಿನ್ನದ ಹಸ್ತವೊಂದನ್ನೂ ಹಗಲು ದೀವಟಿಗೆಯೊಂದನ್ನೂ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಉಡುಗರೆಯನ್ನೂ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ಮೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲದೆ "ಹಗಲು ಕಗ್ಗೊಲೆ ಮಾನ್ಯ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಗಳಲಿಕ್ಕೆ ಭಟರನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರು.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಿಮ್ಮನಾಯಕನು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬೆಳಕನ್ನು ಕೆಡವಿ, ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕುಹಕಿಗಳಿಂದ ಸೈರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಚಾಡಿಯನ್ನು ದೂರಿದರು. ಈ ಕ್ಷುದ್ರಗಳಿಗೆಲ್ಲ ರಾಯರು ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನನ್ನು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅಣ್ಣನಾದ ಓಬಳಣ್ಣನೂ ದಾದನಾಯಕನೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವರೂ ಆತನೊಡನೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಅವರು ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ದುರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಆದರೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೀರಬಾರದೆಂದು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಅರಿಶಿರಮರ್ದಿನಿಯಾದ

ಓಬವ್ವ

(೧೭೭೬)

ಘಟಪಟ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ವೇದಾಂತಿಗಳ ಜೀವವು ಅಮರವೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೂ, ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆ ತತ್ವವು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆ ಒಣ ವೇದಾಂತದ ಮಾತಿನಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದೇ, ಯಾರ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವವು ಅಮರವೆಂಬುದು ಇಳಿದಿರುವುದೋ ಅವರು ಬಾಯಿಯಿಂದ ವೇದಾಂತದ ಗುಡ್ಡಗುಡ್ಡದಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡದಿದ್ದರೂ ಅವರು ನಿಜವಾದ ವೇದಾಂತಿಗಳೇ. ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ಹಲಕೆಲವು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಮನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾಗಿ ನಡಿಸಿಟ್ಟು, ಆ ತತ್ವಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಅವರು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಕೂಡ ಸಿದ್ಧರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಪತಿಯ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಮಾತು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೆಂದು ತೋರುವವರಲ್ಲಿಯೂ ಆಳವಾಗಿ ಊರಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ ಒಬವ್ವ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಇದೇ ಮಾದರಿಯವಳು. ಅವಳು ಓದಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿತವಳಲ್ಲ. ಅವಳು ಗಹನ ಪಂಡಿತಳಲ್ಲ; ಉಚ್ಚವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಾತು ಪೂರ್ಣ

ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದೇನೆಂದರೆ ಶತ್ರುಗಳು ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳತನ ದಿಂದ ಹೊಕ್ಕರೆ ಜೀವದ ಹಂಗು ತೊರೆದು ಅವರನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆಂದು. ಆದುದರಿಂದ, ಅವಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೈದರ ಅಲ್ಲಿಯ ದಂಡು ಹೊಕ್ಕು ಹಾವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಒಬ್ಬಳೇ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಒನಿಕೆಯಿಂದ ತಡೆದು ಹಿಡಿದು, ಕೊನೆಗೆ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದಳು !

ಈ ಓಬವ್ವನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಕಹಳೆಯವನ ಹೆಂಡತಿ. ದುರ್ಗದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬಳು. ಅವಳಿಗೆ ದೇಶಾಭಿಮಾನ, ದೇಶಸೇವೆ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯಾರೂ ಉದ್ದುದ್ದವಾದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಇವರು ನಮ್ಮವರು, ಇವರು ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳು ಎಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ, ಮಿಕ್ಕವರಂತೆ ಅವರು ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದಾಗ ಜೀವಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಹಿಂಜರಿಯುವ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳಲ್ಲ. ಸಂಕಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ನಾನೀ ಎನ್ನುವ ಗಂಡುಗಲಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಈ ಹೆಣ್ಣುಗಲಿಯು ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಧೈರ್ಯವುಳ್ಳವಳು. ಸಿಂಹವು ಹೆಣ್ಣಾದರೇನು ಗಂಡಾದರೇನು? ಅದರ ವಿಕ್ರಾಂತವು ಯಾವಾಗಲೂ ಚಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿಯೆ ಇರುವದು. ದುರ್ಗವನ್ನು ಹೈದರ ಅಲ್ಲಿಯು ಮುತ್ತಿದಾಗ ಈ ಸಿಂಹಿಣಿಯು ತನ್ನ ತೋಳ್ಬಲ್ಪಿ ನಿಂದ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಹೈದರ ಅಲ್ಲಿಯ ಸೇನಾಪರಥಿಯನ್ನು ತಡೆದು ಹಿಡಿದಳು.

ಹಿಂದಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹೈದರನು ವಿಪುಲ ವೀರಸನ್ನಾಹನೊಡನೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ವನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಪಾಳೆಯಗಾರನಾದ ಕಡೆಯ ಮದಕರಿನಾಯಕನೊಂದಿಗೆ ಅತಿ ವಿಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದಿ, ಕೋಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗದೆ ನಿರಾಶೆ ಹೊಂದಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಆತನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಟೀಪು ವನ್ನು ೨೦೦೦ ಕುದುರೆ ದಳದೊಡನೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಇಡುವ ದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಆಗ ಕೂಡ, ಕೋಟೆಯು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈವಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೈದರನು ಮತ್ತೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ತುಳಿಲಾಳುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿದನು. ಪಾಳೆಯಗಾರನ ದಂಡೂ, ಕೋಟೆಯನ್ನೇರಲಿಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸುವ ಹಗೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸತೊಡಗಿತು. ಹೈದರನ ದಂಡಿನವರು

ಕಡುಶರವಾಗಿ ಹೊಯ್ದಾಡಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ನುಗ್ಗಲು ಸ್ವಲ್ಪವು ಆಸ್ಪದ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಸತ್ತುಹೋಗಿ, ಕಂದಕವೆಲ್ಲ ಹೆಣದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಯಿತು. ಎಷ್ಟು ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದರೂ ಕೋಟೆ ತುಸುವಾದರೂ ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿದ್ದವರ ಏಟುಗಳನ್ನು ತಾಳ ಲಾರದೆ, ಹೈದರನ ಸೇನೆ ಹಿಂದೆಗೆಯತೊಡಗಿತು. ಪಾಳಯಗಾರನ ಪೌರು ಷಕ್ಕೆ ಹೈದರನು ಬೆರಗಾಗಿ, ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸುವ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು. ಕೋಟೆ ಯನ್ನು ಒಡೆಯುವುದಂತೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಬೇರೆ ಉಪಾಯವೆಂದರೆ, ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ನುಗ್ಗಲು ಯತ್ನಿಸುವುದು. ಆದುದರಿಂದ, ಆತನು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸೇರುವದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಳ್ಳದಾರಿಯೇನಾದರೂ ಉಂಟೋ ಹೇಗೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದನು. ಆತನ ದಂಡಿನವರು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಏರಿಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಕಳ್ಳಹಾದಿ ಇರುವುದೋ ಎಂದು ನೋಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹೈದರ ಅಲ್ಲಿಯ ಬೇಹುಗಾರರು ವೇಷಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬೆಟ್ಟದ ಸುತ್ತಲು ತಿರುಗುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಸರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಂಡೆಯ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದುದನ್ನು ಕಂಡರು.

ಹೈದರನ ದಂಡಿನವರು ಈ ಸುಳುವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆ ಕಡೆ ಕೋಟೆಗೆ ಏಣಿ, ಉಡು ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಏರಿಸಿ ಲಗ್ಗೆ ಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸಂದು ಇದ್ದುದು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊಸೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನುವು ಇತ್ತು. ಒಳಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಕತ್ತಲೆ. ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಸಂದಿ ಯೊಳಗಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಹೋಗುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಅನೇಕ ವೀರರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಆ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಈ ಓಬವ್ವನ ಗಂಡನಾದ ಕಹಳೆಯವನು ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಆತನು ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಗುಡಿಸಲಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದನು ಓಬವ್ವನು ಗಂಡನಿಗೆ

ಊಟಕ್ಕೆ ಬಡಿಸಿ, ನೀರು ತರುವುದಕ್ಕೆ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಇರುವ ಒಂದು ಕೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ಆ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಸಂದಿಯೊಳಗಿಂದ್ಯಾರೋ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಬರುವ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿಸಿತು. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಕಳ್ಳ ಕಿಂಡಿಯು ಗೊತ್ತಾಯಿತೆಂದೂ ಅವರು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಬಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕರೆ ಸರ್ವವೂ ನಾಶವಾಗುವದೆಂದು ತರ್ಕಿಸಿ, ಅವಳು ತನ್ನ ಗುಡಿಸಲಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಂಡನು ಅಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಊಟ ಮಾಡಿ ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದನು. ಇನ್ನು ಆತನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೋಗುವುದು ವಿಹಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಬಗೆದು, ಆ ವೀರಳು ಗುಡಿಸಲಿನೊಳಗಿದ್ದ ಒಂದು ಒನಿಕೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಓಡಿ ತಿರುಗಿ ಆ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತುಕೊಂಡಳು. ಆ ಸಂದಿಯೊಳಗಿಂದ ಒತ್ತೊತ್ತಿ ಬರುವ ಕಟ್ಟಾಳುಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯೊನಿಕೆಯಿಂದ ಕುಟ್ಟಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡುಹಿದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳ ಹೆಣದ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ರಾಶಿ ಬಿದ್ದಿತು. ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಒನಿಕೆಯಿಂದ ಕುಟ್ಟಿ ಕುಟ್ಟಿ ಓಬವ್ವನ ಕೈಗಳು ಸೋತುಹೋದವು. ಆದರೆ ಮಾಡುವದೇನು? ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಕೈ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದರೆ ಶತ್ರುಗಳು ಏರಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಿಕ್ಕವರನ್ನು ಕರೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಹುಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಅವಳು ತನ್ನ ಮುಸಲಾಯುಧದಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಯಮಸದನಕ್ಕಟ್ಟಿದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಗಂಡನು ಅವಳನ್ನು ಹುಡುಕುವದಕ್ಕೆಂದು ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾನೆ! ಓಬಿಯ ಮೈಕೈಗಳು ರಾಮಾರಕ್ತವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದುವು. ಅವಳ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಅವಳಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರೂ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡನು ಬಂದರೂ ಅವಳು ಅವನನ್ನು ಗುರುತಿಸದೆ, ಆತನೂ ಶತ್ರುವಿನ ಕಡೆಯವನೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಅವಳು ಆತನ ಮೇಲೆ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಏರಿಹೋದಳು. ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಶತ್ರುಗಳು ಆ ಸಂದಿಯೊಳಗಿಂದ ಏರಿ ಬಂದು ಓಬವ್ವನನ್ನು ಅಟ್ಟಿ ಕೊಂದರು. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ, ಓಬವ್ವನು ಅತುಳವಾದ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ತನ್ನ ದೊರೆಯು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಉಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಜೀವದ ಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು !

ಶಬ್ದಕೋಶ

ಅಗುರ್ವು – ಘೋರರೂಪ, ಅಂಜಿಕೆ ಬರುವಂಥ ಆಕಾರ.

ಅಗ್ರಾಹವ – ಮುಖ್ಯ ಕಾಳಗ.

ಅಂಕಚೇರಿಯರು – ಶೂರರು.

ಅಂಕಕಾರ– ನಚ್ಚಿನ ಸೇವಕ

ಅಂಗವಣೆ – ಕೌಶಲ್ಯ, ಚಾತುರ್ಯ, ಸಾಧನ.

ಅಟ್ಟವಣಿಗೆ – ಅಟ್ಟ, ಅಟ್ಟಣ.

ಅಣ್ಮು – ಪರಾಕ್ರಮ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ.

ಅಣೆದು – ತಾಗಿ (ಅಣೆ – ತಾಕು).

ಅದಟು, ಅಧಟು – ಶೌರ್ಯ, ಧಿಟ್ಟತನ.

ಅವಷ್ಟಂಬ – ಆಶ್ರಯ.

ಅಳ್ಕು – ನಿರ್ವೀರ್ಯವಾಗು.

ಅಳುಕಿಸು – ಅಂಜಿಸು.

ಆಘಾಟ – ಎಲ್ಲೆ, ಸೀಮೆ, ಮರ್ಯಾದೆ.

ಆರ್ದಾರ್ದು – ಗರ್ಜಿಸಿ ಗರ್ಜಿಸಿ (ಆರ್ – ಕೂಗು, ಧ್ವನಿಮಾಡು).

ಆಂತವರು – ಇದಿರಾದವರು, ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದವರು.

ಆಯತ – ಅಳತೆ, ಪ್ರಮಾಣ.

ಆರ್ಪು – ಶೌರ್ಯ.

ಆಳ್ದನು – ಆಳುವವನು, ಒಡೆಯನು.

ಆಳ್ವರಿ – ಪ್ರಕಾರ, ಸುತ್ತಲಿನ ಗೋಡೆ.

ಇಟ್ಟಣಿಸಿ – ಗುಂಪಾಗಿ ಬಂದು.

ಈಳ್ದುಕೊಂಡು – ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು.

ಉಚ್ಚಳಿಸು – ಒತ್ತರದಿಂದ ಹೊರಗೆಬರು.

ಉಡುಗಿಸು – ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ಮಾಡು.

ಉಬ್ಬುಗುದುರೆಗಳು – ಸೊಕ್ಕಿದ ಕುದುರೆಗಳು

ಉರ್ಕು – ಸಾಮರ್ಥ್ಯ.

ಎಡಬಟ್ಟಾದ– ಅಡ್ಡಾಡಿ, ಅಡ್ಡಹಾದಿ ಹಿಡಿಯುವವ.

ಒಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿ – ಚಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಾಶಮಾಡಿ.

ಒಕ್ಕೈಯ್ಯವ – ಒಂದೇ ಕೈಯುಳ್ಳವ.

ಒರ್ನುಡಿ – ಒಂದೇ ನುಡಿ, ಏಕಭಾಷೆ.

ಒಳ್ಪು – ಒಳುಪು, ಕೆಚ್ಚು, ಗೌರವ.

ಓಗಡಿಸು – ಓಕರಿಸು, ಕುಂದು.

ಕಗ್ಗೊಲೆಯ ಕಾಳಗ – ಅತ್ಯಂತ ಕೊಲೆಯಾದ ಕಾಳಗ.

ಕಟಕ – ಸೈನ್ಯ.

ಕಟ್ಟಾಣತಿ – ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ.

ಕಟ್ಟಾಳುತನ – ಬಂಟತನ.

ಕಡಂಗಿ – ಹುರುಪುಗೊಂಡು, ರಭಸದಿಂದ.

ಕಡಿಕಡಿಯಾಗು – ತುಂಡು ತುಂಡಾಗು.

ಕಡಿಖಂಡವಾಗಿ – ಕಡಿದು ತುಂಡಾಗಿ.

ಕಡೆಗಾಲ – ಪ್ರಳಯಕಾಲ.

ಕಣೆ – ಬಾಣ

ಕಂಪಳ – ಗುಂಪು.

ಕರಡ – ಒಣಹುಲ್ಲು.

ಕರವತ್ತ – ಕರಗಸ.

ಕರವಾಳ – ಕತ್ತಿ.

ಕರಾಳಾಸಿ – ಉಗ್ರವಾದ ಕತ್ತಿ (ಕರಾಳ + ಅಸಿ)

ಕವದು ... ದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು. (ಕವ

ಕವಳಿಸ

ಕುತ್ತಿ –

ಕುಂಭಿ

ಕುರಾ

